

MASTEROPPGAVE

Emnekode:

MAP 045_1

Navn / kandidatnr.:

STIAN BERTHEUSSEN / 704

MASTEROPPGAVE I PROFESJONSRETTET PEDAGOGIKK

Elevenes erfaring med valg av videregående opplæring.

En kvantitativ undersøkelse av elever på tre skoler i

Skedsmo kommune.

Dato: 10.05.2019

Totalt antall sider: 112

PROFESJONSRETTET PEDAGOGIKK

MASTEROPPGAVE

*Elevenes erfaring med valg av videregående opplæring.
En kvantitativ undersøkelse av elever på tre skoler i
Skedsmo kommune.*

STIAN KLAUSSEN BERTHEUSSEN

NORD UNIVERSITET AVDELING NESNA

10.05.2019

www.FarOutFocus.no
Foto: Hans Petter Sørensen

Forord

Dette har vært en utfordrende, lærerik, spennende og arbeidskrevende prosess. At tre år med masterstudier nå avsluttes er det ikke bare jeg som er glad for, noen i nærmeste familie har også gitt meg hint om at de er glade. Om de er glade på mine vegne nå som jeg avslutter dette prosjektet eller om at det er på grunn av at jeg kommer til å få bedre tid med familien igjen er usagt. Ingvill, Jonas og Oscar, tusen takk for at dere har latt meg få gjennomføre dette studiet, og at dere har stilt opp for meg når jeg trengte det.

Mange vil kanskje tenke at det er vel ikke så mye å takke for, men dette studiet har vært på Nord Universitet, avdeling Nesna, 916 kilometer unna vårt bosted. Det har blitt noen reiser i løpet av disse tre årene og jeg har vært mye borte i forbindelse med studiet. Dette har aldri gått hvis ikke dere hadde støttet meg!

Jeg kunne ha ramset opp mange som har hjulpet meg i denne perioden, men velger å ta en generell takk til dere alle. Forresten, det er tre til som må få en spesiell takk. Mamma og pappa! Tusen takk for at dere åpnet verdens beste hotell for meg de gangene jeg har vært på samlinger. Losji på gutterommet, matservering, henting og bringing og alt ellers har vært uunnværlig for meg på disse turene. Hva skjedde når dere ikke kunne kjøre meg til flyplassen og jeg skulle komme meg til flyplassen alene, uten deres hjelp? Joda, det ble oppmøte på feil flyplass for meg og flyet reiste fra meg.

Professor Bjørn Magne Aakre har vært min gode og stødige veileder og jeg har lært utrolig mye av ham i denne prosessen. Tusen takk for innspill og hjelp!

Jeg gikk inn i dette studiet med skrekkblandet fryd, uten helt å vite hva det innebar. Jeg var lysten på å lære noe nytt og nysgjerrigheten rundt dette studiet ble bare større og større jo mer jeg leste om det. Å ta et studium som ikke så mange andre har tatt, gjorde at motivasjonen min steg etter hvert som vi forserte læreplanen. Jeg har tilført meg selv og ikke minst min arbeidsplass ny kunnskap. Jeg har lært utrolig mye som jeg kommer til å bruke videre i min jobb som yrkesfaglærer.

Skedsmokorset 10.mai 2019

Sammendrag

Med bakgrunn i min jobb som yrkesfaglærer på videregående skole har denne masteroppgaven blitt til. Jeg og flere kollegaer har erfart at elevene som begynner på videregående skole vet lite om hvorfor de har valgt akkurat den linjen de går på i videregående kurs 1 og 2 (vg1 og vg2). Dette kommer fram av samtaler vi har med elevene. Hvorfor er det slik?

For å finne svar på dette, har jeg gjort et stykke forskningsarbeid med ønske om å finne ut hvilke faktorer som påvirker elevens valg av studieretning på videregående. Jeg har tatt for meg om rådgivere, foreldre og venner har noen påvirkningseffekt i valg av studieretning og om faget *utdanningsvalg* på ungdomsskolen har noe for seg. Hvordan elevene skaffer seg informasjon om videregående opplæring blir også belyst i denne avhandlingen.

Oppgaven baserer seg på grunnleggende teori om karriereveiledning, erfaringslæring, lover, forskrifter, retningslinjer og ulike forskningsrapporter. I teorien kommer det fram hvilke roller rådgivere og foreldre har i forbindelse med karriereveiledning og det stilles spørsmål ved om de har erfaring og kompetanse nok til å veilede ungdommene til å ta et riktig valg med tanke på å velge studieretning på videregående skole. Styringsdokumentene som er beskrevet er lover og forskrifter.

Under arbeidet med oppgaven er det viktig å lage en overordnet plan som skal gi oversikt over prosjektet. Det ble derfor utarbeidet en prosjektbeskrivelse med problemstilling, oppsett for oppgaven, presentasjon av teori og tidsplan. Problemstillingen ga føringer for designet og hvilken forskningsmetode jeg skulle bruke for å få svar på problemstillingen min.

For å samle inn data i denne forskningen, brukte jeg kvantitativ tilnæringsmetode. Jeg utformet et spørreskjema som informantene gjennomførte på internett. Informantene ble strategisk plukket ut med tanke på at ulike grupper elever skulle representeres så likt som mulig.

Resultater som er kommet fram i denne undersøkelsen viser at rådgivere, foreldre og venner påvirker ungdommene i ulik grad når de skal velge studieretning på videregående skole. Faget utdanningsvalg på ungdomsskolen er viktig for at ungdommene ta egne valg, men det er ødeleggende at faget organiseres så ulikt fra skole til skole og at timene noen steder brukes til andre fag. Når ungdommene selv skal finne informasjon om videregående skole, brukes internett mest.

Abstract

As a vocational teacher in upper secondary school, my colleagues and I have found that our students tend to have little knowledge as to why they have chosen their upper secondary courses 1 and 2 (vg1 and vg2). How come?

My piece of research tries to reveal which factors influence the student's choice of high school study. I have researched whether student counsellors, parents or friends have had some influence on the choice of education. How the students acquire information about upper secondary education is also a topic in this thesis.

The thesis is based on basic theory of career guidance, experience learning, laws, regulations, guidelines and various research reports. In theory, it emerges which roles advisors and parents have in career counselling and the question of whether they have enough experience and expertise to guide the teenagers in their choice of study and career is raised.

Oversikt over tabeller

- Tabell 1: Oversikt over en faktoranalyse.
- Tabell 2: Oversikt over utvalget sortert etter kjønn, alder og klasse.
- Tabell 3: Kjønnfordeling i ulike utdanningsprogram.
- Tabell 4: Oversikt over hvilke morsmål informantene har.
- Tabell 5: Oversikt over morsmål og alder.
- Tabell 6: Oversikt mellom karakterer og morsmål.
- Tabell 7: Oversikt over forelder 1 sin utdanning og hvilken studieretning (klasse) informanten går i.
- Tabell 8: Oversikt over forelder 2 sin utdanning og hvilken studieretning (klasse) informanten går i.
- Tabell 9: Oversikt over svarene i kategori B som handler om andres betydning for ditt valg av utdanning.
- Tabell 10: Oversikt over de mest interessante korrelasjonene i hovedkategori B som handler om andres betydning for ditt valg av utdanning.
- Tabell 11: Har foreldrene veiledet deg i valg av studieretning på videregående skole?
- Tabell 12: Oversikt over veiledet av foreldre og hvilke klasser informanten går i.
- Tabell 13: Har rådgiverne veiledet deg i valg av studieretning på videregående skole?
- Tabell 14: Oversikt over veiledet av rådgiver og hvilke klasser informanten går i.
- Tabell 15: Har vennene dine påvirket deg i valg av studieretning på videregående skole?
- Tabell 16: Oversikt over påvirkning av venner og hvilken klasse informanten går i.
- Tabell 17: Oversikt over svarene i kategori C som handler om rådgivning og faget utdanningsvalg.
- Tabell 18: Oversikt over de mest interessante korrelasjonene i hovedkategori C som handler om rådgivning og faget utdanningsvalg.
- Tabell 19: Oversikt over svarene i kategori D som handler om ditt fremtidige yrke.
- Tabell 20: Oversikt over svarene i kategori E som handlet om din vei til videregående skole.
- Tabell 21: Oversikt over informantene som går på videregående skole.
- Tabell 22: Oversikt over svarene i kategori F som handler om dine erfaringer etter å ha begynt på videregående opplæring.
- Tabell 23: Oversikt over korrelasjonene i hovedkategori F som handler om dine erfaringer etter å ha begynt på videregående skole.

Oversikt over figurer

- Figur 1: Forskningsprosessen i kvantitativ forskning.
- Figur 2: Gjennomføringstrinnene i kvantitativ forskning.
- Figur 3: Korrelasjon mellom spørsmål B1: Har dine foreldre veiledet deg i valg av studieretning på videregående skole og B3: Har rådgiverne dine veiledet deg i valg av studieretning på videregående skole.
- Figur 4: Oversikt over om vennene har påvirket informantene i valg av studieretning.
- Figur 5: Korrelasjon mellom spørsmål B13: Har/hadde ditt fravær betydning for valg av studieretning på videregående skole og B14: Har/hadde ditt fravær betydning for valg av videregående skole?
- Figur 6: Oversikt over svarene på om elevene synes faget utdanningsvalg er nyttig.
- Figur 7: Oversikt over svarene angående tilgjengeligheten til rådgiver?
- Figur 8: Oversikt over svarene om du fikk den veiledningen du ønsket av rådgiver?
- Figur 9: Oversikt over hvilke nettsteder med utdannings- og karriererelatert innhold kjenner du til?
- Figur 10: Korrelasjon mellom spørsmål C6: Synes du tilgjengeligheten til rådgiver har vært god og C7: Fikk du den veiledningen du ønsket av rådgiveren?
- Figur 11: Korrelasjon mellom spørsmål D1: Vet du hvilket yrke du vil jobbe i om 7 år og D2: Vet du nok om ditt fremtidige yrke?
- Figur 12: Oversikt over resultatene om lønn hadde noe å si når du valgte yrke?
- Figur 13: Oversikt over hvor informantene har hentet mest / skaffet seg informasjon om sitt drømmeyrke.
- Figur 14: Oversikt over hva informantene svarte angående motivasjon og videregående skole.
- Figur 15: Oversikt over informantenes svar på spørsmålet om de hadde bestemt seg for hvilken studieretning de skulle søke på videregående skole før de begynte i 10.klasse.
- Figur 16: Korrelasjon mellom spørsmål F2: Har du vurdert å ta et omvalg, det vil si å gå et annet vg1-kurs enn det du gjør i dag og F4: Har du vurdert å slutte på videregående skole?
- Figur 17: Korrelasjon mellom spørsmål F1: Føler du nå at du er på riktig linje på videregående skole og F2: Har du vurdert å ta et omvalg, det vil si å gå et annet vg1-kurs enn det du gjør i dag?
- Figur 18: Figuren viser oversikt over svarene på om elevene føler at de er på riktig studieretning på videregående skole, F1.
- Figur 19: Kjenner du til at det er kryssløp på videregående skole, F3.
- Figur 20: Har du vurdert å slutte på videregående, F4?

Oversikt over vedlegg

- Vedlegg 1: Godkjenning fra Norsk senter for forskningsdata (NSD).
- Vedlegg 2: Informasjonsskriv og samtykkeskjema til informantene.
- Vedlegg 3: Oversikt over spørsmål, koder og svaralternativer i spørreskjemaet.

Innholdsfortegnelse

Forord	2
Sammendrag	3
Abstract	4
Oversikt over tabeller	5
Oversikt over figurer	6
Oversikt over vedlegg	7
1. Innledning.....	9
1.1 Bakgrunn for tema.....	9
1.2 Problemstilling og avgrensninger.....	9
1.3 Forforståelse og posisjon.....	11
1.4 Noen innledende begrepsavklaringer	12
1.5 Formål med oppgaven.....	13
1.6 Presentasjon av oppgavens oppbygging.....	13
2. Teori	14
2.1 Rådgiverens, foreldrenes og andre signifikantes påvirkningseffekt	14
2.2 Erfaringslæring.....	20
2.3 Hvordan skaffer ungdommene seg kunnskap om videregående skole og faget utdanningsvalg?.....	24
3. Metode.....	26
3.1 Valg av metode.....	26
3.2 Spørreskjemaet	30
3.3 Utvalg	33
3.4 Datainnsamling / feltarbeid	35
3.5 Bearbeiding av innsamlede data.....	37
3.6 Forskerrollen og studiens kvalitet, reliabilitet og validitet.....	38
3.7 Etske refleksjoner.....	41
4. Analyse.....	45
4.1 Gjennomføring av undersøkelsen i skoler.....	48
4.2 Analyse av bakgrunnsdata, kategori A i spørreskjema	48
4.3 Analyse av andres betydning for ditt valg av utdanning. Kategori B i spørreskjema. ...	53
4.4 Analyse om rådgivning og faget utdanningsvalg. Kategori C i spørreskjema.	62
4.5 Analyse om ditt framtidige yrke. Kategori D i spørreskjema.	69
4.6 Analyse om din vei til videregående opplæring. Kategori E i spørreskjema.	72
4.7 Analyse om erfaringer etter å ha begynt på videregående opplæring.	76
Kategori F i spørreskjema.	76
5. Drøfting	82
5.1 Påvirkningseffekt fra rådgiver, foreldre og andre signifikante personer.....	82
5.2 Hvordan skaffer ungdommene seg kunnskap om videregående skole og faget utdanningsvalg	89
6. Oppsummering	92
Litteraturliste	96
Vedlegg 1	100
Vedlegg 2	101
Vedlegg 3	104

1. Innledning

1.1 Bakgrunn for tema

Hensikten med denne masteroppgaven er å undersøke elevenes opplevelse av overgangen fra ungdomsskolen til videregående skole. Det er mange faktorer som påvirker unges valg av utdanning og yrke. (Haug, 2016; Kvalnes, 2013). Haug hevder i sin doktorgradsavhandling at ulike samfunnsaktører og samfunnsinstitusjoner gjennom «alle tider» har hatt en rolle som medhjelper for unge mennesker i deres utdannings- og yrkesvalgprosesser. Denne bistanden blir omtalt som karriereveiledning og retter seg mot rådgivere i ungdomsskolen. Et overordnet tema er om rådgivertjenesten skal være personlig og individfokusert service, og/eller et virkemiddel for samfunnets behov for fremtidig kompetent arbeidskraft. Kvalnes fant på sin side ut at det er jevnt over ingen unntak som sier at foreldrenes arbeids- og utdanningsbakgrunn har en signifikant påvirkning på elevenes utdanningsvalg.

Jeg ønsker derfor å undersøke hva som er avgjørende for ungdommenes valg når de skal velge studieretning på videregående skole og hvilke erfaringer de har etter at de har begynt.

Bakgrunnen for at jeg ønsker å belyse dette er at jeg som kontaktlærer på en yrkesfaglig linje selv har opplevd å få elever i klassen som ikke vet hvorfor de er der, og jeg hører at flere lærere har samme opplevelse. Dette blir avdekket under strukturerte samtaler med elevene like etter skolestart. Jeg undrer på hvorfor det er slik. Er de der fordi de er interessert i faget eller er de på en studieretning som andre har påvirket dem til å søke? Dersom det er slik at andre har bestemt hvilken studieretning de skal søke på, kan dette være en årsak til at elever er umotiverte og faller ifra. Det er stort fokus på frafall i videregående skole og kanskje kan bedre forståelse av elevenes valg redusere frafallet. For å få belyst temaet skal det gjøres en kvantitativ undersøkelse blant elever på ungdomstrinnet og videregående skole.

1.2 Problemstilling og avgrensninger

Da jeg begynte å tenke på hva jeg skulle gjøre for å få svar på mine spørsmål om temaet så hadde jeg mange ideer. Jeg vurderte flere innfallsvinkler, med fokus på for eksempel frafall, motivasjon eller rådgivning på ungdomsskolen. Til slutt bestemte jeg meg for å gå bredt ut med mange informanter og mange spørsmål i stedet for å vinkle forskningen mot ett bestemt tema. Dette fordi jeg ville se på flere ulike sammenhenger mellom ungdommens utdanningsvalg og hvilke faktorer som har påvirket dem i dette valget.

Videre i oppgaven vil ordet «studieretning» komme flere ganger. Som studieretning menes alle vg1-løpene som kan velges på videregående skole. Studieretningene på videregående skole deles inn i to hovedgrupper, studieforbereende utdanningsprogram og yrkesfaglig utdanningsprogram. Innen studieforbereende utdanningsprogram kan det velges mellom studiespesialisering, musikk, dans og drama, idrettsfag, kunst, design og arkitektur, medier og kommunikasjon.

Innen yrkesfaglige utdanningsprogram kan det velges mellom helse og oppvekstfag, naturbruk, design og håndverk, restaurant- og matfag, bygg- og anleggsteknikk, elektrofag, teknikk og industriell produksjon og service og samferdsel.

Rådgiver blir nevnt flere ganger i denne avhandlingen siden rådgiverne har en sentral rolle i ungdommenes valg av studieretning. Når jeg henviser til rådgiver, er det rådgiverne på ungdomsskolen jeg omtaler. Det har ikke vært min hensikt å involvere rådgiverne på videregående skole siden temaet er overgangen mellom ungdomsskolen og videregående, og disse er ikke involvert i den prosessen.

Nå har det seg slik at jeg også er direkte berørt av temaet fordi jeg har en sønn som er i denne prosessen som omhandler overgangen fra ungdomsskolen til videregående skole. Siden han nå går i 10.klasse, er det foreldremøte på ungdomsskolen som handler om å velge studieretning på videregående skole. Rådgiveren på skolen hadde regien på dette foreldremøte, og han gjorde i utgangspunktet en veldig god jobb med å informere oss foreldre. Det kommer nye retningslinjer og regler for videregående skole med jevne mellomrom, og det kan være vanskelig for både rådgivere og foreldre å fange opp alle disse endringene. Det siste som har skjedd nå er at det er kryssløp fra vg1 studiespesialisering til vg2 yrkesfag. Dette ble nytt fra skoleåret 2018/2019. (Utdanningsdirektoratet, 2018). Denne endringen hadde ikke rådgiver fanget opp, så da det kom spørsmål fra salen om dette ble rådgiveren usikker om dette var trådt i kraft. Jeg satt i salen med kunnskap som gjorde at rådgiveren kunne dele riktig informasjon under foreldremøtet, og rådgiveren takket for dette i etterkant. Denne hendelsen gjorde meg enda mer oppmerksom på rådgivernes rolle i informasjonsarbeidet i forkant av søknadsprosessen.

Undersøkelsen min vil omfatte ca. 150 elever fra åtte klasser i Skedsmo kommune. For å få en jevn fordeling av informanter i de forskjellige studieretningene så måtte jeg få informanter både fra ungdomsskolen og videregående skole. Informantene blir kategorisert etter hvilken klasse de går i. Elevene er fordelt på to klasser i 10.klasse, to klasser på vg1

studiespesialisering, to klasser på vg1 helse og oppvekst og to klasser på vg1 elektro. Dette vil si at jeg har tre hovedgrupper av informanter, informanter fra ungdomsskolen, vg1 studiespesialisering og vg1 yrkesfag. Helse og oppvekst og elektro danner yrkesfaggruppen.

Siden jeg vil undersøke hvordan ungdommer opplever overgangen mellom ungdomsskolen og videregående skole, må informantene komme fra både ungdomsskolen og videregående skole. I løpet av mine 12 år som lærer har jeg opparbeidet meg en stor krets med kollegaer og bekjenskaper på forskjellige skoler. Dette ble utnyttet da jeg skulle finne informanter på de ulike studieretningene. Å skaffe informanter gikk veldig bra. Jeg tok direkte kontakt med skoler der jeg hadde bekjenter og la fram min strategi for å få gjennomført spørreundersøkelsen. En skole, der hadde jeg ikke bekjenter fra før, ville ikke stille opp for at jeg skulle få gjennomført undersøkelsen min.

Med alt dette som utgangspunkt valgte jeg problemstillingen: ***Hvilke faktorer spiller inn når elevene skal velge studieretning på videregående skole?***

Forskningsspørsmål:

- Har venner og familie påvirkningseffekt på valg av studieretning?
- Har faget utdanningsvalg på ungdomsskolen noe for seg?
- Har rådgiverne på ungdomsskolen påvirkningseffekt til valg av studieretning.
- Hvordan skaffer elevene seg kunnskap om videregående skole?

1.3 Forforståelse og posisjon

Overgangen mellom ungdomsskolen og videregående skole er et område som har stor interesse i samfunnet og det foreligger tidligere forskning som belyser temaet. Det er mange faktorer som virker inn på elevenes valg. Det kan være faktorer som frafall, motivasjon, rådgivere, forbilder og hvordan ungdomsskolene forbereder ungdommene til videregående skole, for å nevne noen.

Min forforståelse for temaet er at ungdommer synes det er vanskelig å velge riktig studieprogram på videregående skole. Ungdommene vet for lite om yrker og hvilke jobber de forskjellige yrkene fører til. Mange ungdommer blir derfor usikre på hva de skal velge. For lite informasjon om konkrete yrker kan være en årsak til at det er slik. Ungdomsskolene organiserer faget utdanningsvalg på forskjellige måter og dette er også med på å påvirke

valget som 10.-klassingene skal gjøre. Det sier seg selv at det er lettere for ungdommer å besøke skoler og bedrifter i sentrale strøk enn for de ungdomsskoleelevene som bor på ei øy med få eller ingen bedrifter og videregående skoler å besøke.

I forbindelse med min jobb som yrkesfaglærer på videregående skole så snakker jeg mye med ungdommene om dette med å velge studieretning på videregående skole.

1.4 Noen innledende begrepsavklaringer

Når jeg videre i denne masteroppgaven skriver om informantene fra ungdomsskolen så går disse 10.-klassingene i to forskjellige klasser på samme skole. Informantene på studiespesialisering går på samme skole, men fordelt på to klasser. Yrkesfaginformantene går også på samme skole, to klasser fra vg1 helse og oppvekst og to klasser fra vg1 elektro. Siden det er færre elever i klassene på yrkesfag, måtte jeg ha fire klasser for at antallet informanter skulle bli tilnærmet likt som på studiespesialisering og ungdomsskolen. Denne inndelingen ble gjort med tanke på å få en så jevn fordeling mellom kjønn som mulig og tilnærmet likt antall informanter i de forskjellige gruppene. Erfaringsmessig er det jevn blanding av kjønn på studiespesialisering og 10.klasse, mens det er flest jenter på helse og oppvekst og flest gutter på elektro.

Når det gjelder faget utdanningsvalg så skriver utdanningsdirektoratet (Udir) at faget skal bidra til at elevene oppnår kompetanse i å treffe karrierevalg som er basert på elevenes ønsker og forutsetninger. (Utdanningsdirektoratet, 2016). Formålet med faget er viktig fordi faget kan endre innhold med tiden, men også fordi det ikke er sikkert at faget varer evig.

Senter for IKT i utdanningen gjennomførte i 2015 en nasjonal kartlegging av unges utdannings- og yrkesvalg. Denne undersøkelsen og rapporten blir det referert til flere ganger da den belyser mange av de samme temaene som jeg skal undersøke. (Senter for IKT i utdanningen, 2015).

1.5 Formål med oppgaven

Som nevnt tidligere så er temaet for oppgaven å finne ut hva som påvirker ungdommer når de skal velge studieretning på videregående skole. Min erfaring fra elever på videregående skole peker i retning av at mange elever er litt usikre på hvorfor de er på den studieretningen de er. Dette kommer fram i samtaler som jeg har med elever og kollegaer på jobb. Hvorfor er det slik at noen ungdommer som har null erfaring med verktøy eller elektriske komponenter velger vg1 elektrofag? Og hvorfor velger ungdommer helse og oppvekst hvis de ikke har interesse for yrkene som den studieretningen fører til?

Kan hende får jeg et resultat av undersøkelsen som vil overraske, og som kanskje kan være med på å endre dagens ordning med overgangen mellom ungdomsskolen og videregående skole. Kanskje vi burde ha lagt inn intervju av elevene før inntak til videregående skole? Hvis lærere/fagpersoner på videregående skole intervjuer elevene i forkant av inntak vil elevene få god og riktig informasjon om de yrkene som studieretningen de har søkt fører til. Her er det noen faktorer som er ubesvarte for meg, men som jeg synes er viktig å få fram.

Siden spørsmålene i denne undersøkelsen er rettet mot faktorer som spiller inn i valg av studieretning på videregående skole så håper jeg at det blir noen interessante svar som gir svar på problemstillingen og forskningsspørsmålene mine. Spørsmålene i undersøkelsen og svaralternativene med dens koder er vedlagt som vedlegg 3.

1.6 Presentasjon av oppgavens oppbygging

Studien innledes av tilnærming til tema med begrunnelser for valget. Deretter blir problemstilling, forskningsspørsmål, sentrale begreper og avgrensninger presentert. Dette er presentert i dette kapittelet.

I kapittel 2 blir det redegjort for teori og forskning på hvilke faktorer som spiller inn når elevene skal velge studieretning på videregående skole.

Kapittel 3 gir beskrivelse av metode, utvalg, feltarbeid og det blir redegjort for forskerrollen før drøfting av studiens kvalitet. Tilslutt foretas etiske refleksjoner.

I kapittel 4 blir de innsamlede dataene analysert i analyseprogrammet JASP og i Excel. De viktigste funnene som berører min problemstilling og mine delproblemstillinger blir presentert.

I kapittel 5 blir kildemateriellet drøftet i lys av utledet teori og forskning særlig rettet mot overgangen mellom ungdomsskolen og videregående skole.

I kapittel 6 oppsummeres hovedfunnene og studiens begrensninger i en konklusjon.

Til slutt blir aktuelle temaer for videre forskning belyst.

2. Teori

Jeg vil i dette kapittelet presentere noen teoretiske perspektiver jeg mener kan belyse min problemstilling, forskningsspørsmålene og funn. Siden mitt hovedområde handler om hvilke faktorer som spiller inn når elevene skal velge studieretning på videregående skole vil jeg trekke fram teori og tidligere forskning på temaet. Jeg vil først presentere teori om rådgivers, foreldres og venners påvirkningseffekt på det viktige valget som gjøres når det skal velges studieretning på videregående skole. Når rådgiver og foreldre veileder informantene, betrakter jeg dette som karriereveiledning. Deretter vil jeg presentere teorier som handler om erfaringslæring. Erfaringslæring er viktig med tanke på at karriereveiledningen skal bli så bra som mulig. Kan god karriereveiledning finne sted uten erfaring og kunnskap om emnet? Til slutt i kapittelet skal jeg ta for meg teori om faget utdanningsvalg og om hvordan informantene skaffer seg kunnskap om videregående skole.

2.1 Rådgiverens, foreldrenes og andre signifikantes påvirkningseffekt

Valg av utdanning og arbeid er en sentral livsoppgave for unge mennesker. Allerede i 1909 skrev Frank Parsons: «No step in life, unless it may be the choice of a husband or wife, is more important than the choice of a vocation» (Parsons, 1990, s. 18) Ulike samfunnsaktører og samfunnsinstitusjoner har gjennom alle tider hatt en uttalt rolle som medhjelpere for unge mennesker i deres utdannings- og yrkesvalgprosess. I norsk sammenheng har skolen siden slutten av 1950-tallet vært den sentrale arenaen for en slik støtte gjennom etableringen av rådgivertjenesten i grunnskolen i 1959, og i videregående skole i 1969 (Haug, 2016).

Teig (2000) skriver at siden innføringen av rådgivningstjenesten på slutten av 1950-tallet har det pågått en diskusjon om tjenestens funksjon, innhold og organisering. I revidert læreplan for grunnopplæringen fra 1964 ble det bestemt at rådgivning skulle være en funksjon tillagt en lærerstilling. Buland og Mathiesen (2008) skriver at «dette ble i hovedsak modellen

for rådgivning i skolen fram til i dag» (s. 7). Samtidig poengterer de at det har vært en økende interesse for rådgivningens innhold, særlig utdannings- og yrkesrådgivningens, siden begynnelsen av 2000-tallet.

Opplæringslovens bestemmelser gis elever rett til nødvendig rådgivning om utdannings- og yrkesvalg. Hva den nødvendige rådgivningen skal innebære finner man i forskrift til opplæringslovens § 22. Her står det blant annet at «Utdannings- og yrkesrådgivinga har som formål å bevisstgjøre og støtte eleven i val av utdanning og yrke og utvikle kompetansen til den enkelte til å planleggje utdanning og yrke i eit langsiktig læringsperspektiv». Videre at «Eleven skal gradvis bli bevisst sine egne interesser, dugleikar og verdiar, og få kunnskap, sjølvinnstikk og evne til sjølv å kunne ta avgjerd om yrkes- og utdanningsval» og at «Rådgivinga skal også utvikle eleven sine evner til å vurdere moglege konsekvensar av val og førebyggje feilval» (Forskrift til opplæringsloven, 2006, § 22).

En årsak til manglende gjennomføring blir ansett å være feilvalg. Dette blir igjen satt i sammenheng med at tjenestene som skal hjelpe ungdom til å ta valgene ikke er god nok (Buland og Mathiesen, 2008). Denne tematikken var en viktig begrunnelse for etableringen av faget utdanningsvalg på ungdomstrinnet (Haug, 2016, s. 4).

Haug skiver i sin doktorgradsavhandling også mye om karriereveiledning. Når det skal velges studieretning på videregående skole, har rådgiverne på ungdomsskolen en sentral rolle. Det er bestemt i opplæringsloven at elever har rett til nødvendig rådgivning om utdannings- og yrkesvalg.

Det er et fokus på frafall i videregående skole og frafall kan skyldes feilvalg og dårlig rådgivning på ungdomsskolen. Regjeringen satte ned et utvalg, karriereveiledningsutvalget, som leverte en utredning i 2016. (NOU 2016:7). Bestillingen fra regjeringen var at utvalget ble bedt om å utrede et helhetlig system for livslang karriereveiledning. Utvalget kommer i rapporten med vurderinger og anbefalinger knyttet til kvalitet og profesjonalisering, styring og samordning og finansiering av karriereveiledningstilbudet i Norge. Det er et behov for en satsing på dette området for å sørge for et tilstrekkelig og profesjonelt tilbud til hele befolkningen. Det er mange utdanninger som handler om rådgivning, men det er ingen formelle krav som stilles for å jobbe som rådgivere.

Utdanningsdirektoratet gir anbefalinger om hvilken kompetanse skolerådgivere bør ha. Disse anbefalingene er ment som en rettesnor for de enkelte skolene for å avgjøre om nye eller

eksisterende rådgivere har den nødvendige kompetansen eller kvalifikasjonene for å jobbe som rådgivere i skolen. De foreslår at alle som skal jobbe som rådgivere på skolen bør ha en utdanning på minst bachelornivå. Utdanningen bør inneholde en rådgiverrelevant utdanning på minst 60 studiepoeng. 30 studiepoeng eller mer av den rådgiverrelevante utdanningen bør dekke hovedoppgavene innen sosialpedagogisk rådgivning og/eller utdannings- og yrkesrådgivning som rådgiveren skal ha ansvar for. Dette betyr at det kan være ulikt innhold i rådgiverrelevant utdanning for en sosialpedagogisk rådgiver og en utdannings- og yrkesrådgiver. Hensikten med disse anbefalingene er at de som skal bidra til at personer som ansettes som rådgivere skal ha gode grunnleggende kvalifikasjoner for sitt arbeide, skriver de. (Utdanning.no, 2016).

En mulig tilnærming er å vurdere å skille mellom primære og sekundære mål med karriereveiledningen i skolen. Haug skriver at en i ønsket om å nyttiggjøre seg karriereveiledning som virkemiddel for mange målsetninger, står i fare for at tjenestens effekt på de forskjellige målsetningene forringes (Haug, 2013, s. 67) Ut fra en slik vurdering kan en konsekvens eksempelvis være å begrense karriereveiledningen i skolen til å gjøre elever i stand til å fatte bevisste og rasjonelle valg rundt en konkret valgsituasjon. Fokus på læring av kompetanse som setter elevene i stand til å håndtere en framtidig karriere vil da blir et sekundært mål som i mindre grad vektlegges. Alternativt kan rådgivningen fokusere på grunnleggende ferdigheter i å håndtere egen framtidig karriere, ut fra en tanke om at elevene uansett kommer til å ta mange nye valg gjennom et helt livsløp.

Hvis en tar utgangspunkt i utdanningsvalg, arbeidslivsfag og skolens utdannings- og yrkesrådgivning, er en tilnærming at sistnevnte primært skal være rettet mot individuelle samtaler med elever fram mot søknaden til videregående skole, mens en i de timeplanlagte fagene legger til rette for erfaringsbaserte og karriererelevante læringsopplevelser for elevene. En slik både/og-tenkning får også konsekvenser for foreslåtte nasjonale kvalitetshevingsinitiativer. (Haug, 2016).

Karriereveiledningsutvalget anbefaler i sin utredning at det bør utvikles en nasjonal rammeplan for karrierekompetanser hvor det skal tydeliggjøres hva en mener den enkelte borger bør inneha av kompetanser for å håndtere egen karriere. (NOU 2016: 7)

Det at foreldre veileder sine ungdommer i valg av studieretning på videregående skole er et

kjent fenomen. Det finnes mye tidligere forskning på dette temaet og det er beskrevet i flere teorier. Jeg vil trekke fram litt nyere forskning fra Korea som jeg mener er generaliserbar og kan overføres til norske forhold. Den viser at foreldre og signifikante andre har stor innflytelse på ungdommenes valg av studieretning på videregående skole. (Park og Jun, 2017). Dette gjelder signifikante andre i ungdommens miljø, nære venner og ikke minst lærerne og de programmer skolen har for å støtte ungdommens valg. Negative miljøer som ungdommer av ulike årsaker kommer borti kan dermed ha uheldige konsekvenser for videre utdanning og yrkesvalg.

Både Park og Jun og annen nyere forskning viser at måten foreldre forholder seg til ungdommen på har stor betydning for valg av utdanning. Dersom foreldre ikke har nok kunnskap om mulighetene og har liten dialog med ungdommen om framtid, utdanning og yrke, så hemmer dette barnets evne til å utvikle selvstendighet og mestringstro. Foreldre og andre signifikante må være støttende i ungdommens utfordring av egne interesser og utdanningsvalg. Er støtten fraværende øker sjansen både for å velge feil og for å forbli usikker og tvilende til valget som er gjort. Ungdommen får som en konsekvens av dette mindre utholdenhet i perioder der ting butter imot. De kan begynne å tenke at problemene skyldes feil valg ene og alene, og dermed avslutte utdanningen i håp om å finne noe som er bedre. En god prosess kjennetegnes på den annen side av at foreldre og andre signifikante opptrer støttende, bidrar til en åpen dialog, bringer inn relevant informasjon og lar ungdommen føle at de selv har kontroll med situasjonen.

Den franske sosiologen Bourdieus teorier har blitt mye brukt i forskning om klasseulikheter i forhold til utdanning. Jeg vil først gå gjennom hans begrep om habitus før jeg ser på Bourdieu og Passerons teori om utdanningssystemet og symbolsk makt. I disse teoriene vurderes sosiale skillelinjer som en mulig faktor for elevenes valg.

Bourdieu hevder at de sosiale inndelingene har stor innflytelse på hvilke holdninger vi får til for eksempel yrke og utdanning. Han bruker begrepet kapital om de ressursene som er fordelt ulikt mellom familier og som definerer forskjeller i det sosiale hierarkiet. Utdannelse og arbeid er eksempler på slik kapital. I følge sosiologen kan man skille mellom økonomisk, sosial og kulturell kapital. Kulturell kapital handler for eksempel om hvor mye utdanning et individ har. «Cultural capital, which is convertible, on certain conditions, into economic capital and may be institutionalized in the form of educational qualifications...» (Bourdieu, 1986, s. 82) Jo høyere utdanning, jo høyere kulturell kapital vil man dermed også ha og den

kulturelle kapitalen man har med seg hjemmefra, vil påvirke hvilket utbytte man har av utdanning.

I følge Bourdieu har ingen selv fritt og uavhengig valgt utdanning eller yrke. Dette er bestemt gjennom en persons habitus. Habitus kan sies å være kunnskap som ligger lagret i kroppen som en praktisk kunnskap, heller enn teoretisk kunnskap. Habitus blir omformet gjennom livet som følge av påvirkning fra familie, venner og erfaring. Mennesker som vokser opp i ulike miljøer utvikler ulik habitus.

Begrepet habitus handler om hvilke prinsipper som avgjør hvorfor individer handler som de gjør, og er derfor svært interessant når vi skal se på hvorfor ungdommer velger den utdanningen de gjør. Habitus styrer i stor grad individenes handling. Det at elevene gjennom oppveksten har utviklet ulike klassemessige identiteter og verdimønstre (habitus) kan dermed være med på å bestemme hva elevene velger å drive med eller hva slags yrke de ønsker å ha i framtida. Bourdieu mener at individer som har fått mye kulturell kapital hjemmefra vil ha større suksess i utdanningssystemet og at elevens biografi og bakgrunn bestemmer hvordan de vil handle i ulike situasjoner, som for eksempel når de skal velge framtidig yrke og utdanning.

I boka *Reproduksjonen* (2006) analyserer Bourdieu og Passeron det franske utdanningssystemet. Her viser de at utdanningssystemet fortsatt reproducerer klasseulikheter, selv om stadig flere tar høyere utdanning. De ungdommene som har disposisjonene og habitusen som er nødvendig for å beherske rammene lagt av skolesystemet, er også de elevene skolen er best tilpasset for. Disse elevene vil i sin tid reprodusere og overføre de samme verdiene og normene til egne barn og dermed blir det et helt system av selvreproduksjon. Klasseforskjeller blir dermed opprettholdt og reproduisert gjennom skolesystemet, da dette systemet er tilpasset de høyere klassene i samfunnet.

I videregående opplæring er valg av utdanningsprogram og gjennomføringssannsynlighet avhengig av familiebakgrunn. (Frøseth og Markussen 2009). Reproduksjon av sosial ulikhet fortsetter altså, til tross for den store økningen i antall med høyere utdanning og til tross for alle skolereformene som har hatt som mål å utjevne de sosiale forskjellene.

Spørsmålet om hvorfor familiebakgrunn har betydning for utdanningsvalg har vært et gjennomgangstema innen samfunnsforskning. Tradisjonelt sett har det vært slik at ungdom med arbeiderklassebakgrunn oftere sikter seg mot praktiske yrker. Goldthorpe (2000) viser at

det å ta en bestemt utdanning kan ha ulike gevinster og kostnader for ungdom som tilhører forskjellige sosiale klasser. Han mener at arbeiderklassens barn er mer usikre på å ta høyere utdanning, blant annet fordi foreldrene har mindre kunnskap om selve utdanningssystemet. For middelklassens barn vil det derimot føre til sosial demobilitet om de velger å ikke fullføre videregående utdanning med studiekompetanse.

Senter for IKT i utdanningen engasjerte i 2015 Ipsos Public Affairs for å gjøre en kartlegging av unges utdannings- og yrkesvalg. I denne kartleggingen sier elever på ungdomsskolen at foreldre og skolebesøk/bedriftsbesøk er de viktigste kildene til informasjon om utdanningsmuligheter. Kartleggingen sier også det er delte meninger om utdannings- og karriererådgivningen på skolen og det mangler kompetanse hos rådgiverne på skolen. (Senter for IKT i utdanningen, 2015).

Det er laget diverse informasjonsbrosjyrer og andre hjelpemidler som kan hjelpe foreldre til å veilede sine ungdommer på en best mulig måte. Mange av disse hjelpemidlene finnes på internett. Nettstedet utdanning.no har skrevet artikkelen *Foreldre som veiledere* som handler om å veilede ungdommer til å ta et riktig valg av studieretning. Den poengterer at det er viktig å ikke sammenligne for mye med søsken, naboer og venner når en skal gi veiledning. Alle mennesker er forskjellige, også ungdom. En samtale med egne barn om temaet utdannings- og yrkesvalg bør planlegges på en god måte slik at ungdommen føler seg verdsatt. Målet med samtalen bør ikke være å ta noen beslutninger umiddelbart, men å starte en refleksjon rundt hva barnet ønsker å gjøre videre framover. Foreldre blir oppfordret til å be ungdommen fortelle om sine tanker og ideer om framtiden slik at de sammen kan undersøke hvordan hverdagen i de ulike yrkene og utdanningene arter seg. Artikkelen anmoder også til å stille åpne spørsmål til ungdommen for å starte en refleksjon før de gir et svar. I en slik samtale er det også viktig å snakke om fritidsinteresser som kan speile riktig utdannings- og yrkesvalg, samt diskutere ungdommens drømmer og verdier. Verdiene sier noe om hva som er viktige for oss og de fleste har noen drømmer og forestillinger om hva som er viktig for dem med tanke på framtiden. Til slutt i en slik samtale mellom foreldre og barn er det en fordel å tenke over hvilke personlige egenskaper ungdommen har. Dette påvirker blant annet hvordan de liker å jobbe. Noen ønsker varierte arbeidsdager og jobbe praktisk, mens andre ønsker en rutinepreget kontorjobb. (Utdanning.no, 2018).

2.2 Erfaringslæring

Hvordan er elevene på 10.trinn skolert til å ta et viktig valg for framtiden sin med tanke på å velge studieretning på videregående skole? Har de kunnskap nok? Har de erfaring med viktige valg? Kjenner de konsekvensene? Har foreldre og rådgivere erfaring og kunnskap nok til å være karriereveiledere i denne prosessen? Jeg har særlig valgt å bygge på teori om erfaring for å belyse disse temaene videre. (Aakre, 2019; Dewey, 1974; Inglar, 2016; Thång, 2016).

Begrepet kunnskap knyttes ofte kun til det kognitive området, det som omfatter tenking og språk. Inglar foretrekker å bruke begrepet kyndighet, om omfatter både teoretiske kunnskaper og praktiske ferdigheter. Kyndighet betegner en kombinasjon av kunnskaper, ferdigheter, holdninger, etikk, skjønn og andre kyndighetsformer. Kyndighet er praktisk og teoretisk kompetanse til å gjøre et arbeid, til å håndtere en oppgave. (Inglar, 2016).

Erfaring kan ifølge Inglar etableres ved ulike sosiale samspill.

- opplevelse av konsekvensene av egne, utforskende handlinger
- opplevelse av konsekvensene av imitasjon av andres handlinger
- opplevelse av konsekvensene av andres handlinger en selv blir utsatt for
- opplevelse av konsekvensene av andres handlinger som en er observatør av

For at elevene skal kunne velge riktig studieretning på videregående, må de tilegne seg kunnskap og erfaring om de mest interessante yrkene. Siden dette er det vanskeligste valget til nå i livet deres, er det spesielt viktig med erfaring for å ta et riktig valg. Elevenes valg må bygge på god selvforståelse, god kunnskap om de muligheter som foreligger og det må være den enkelte elev som selv gjør sitt valg basert på støtte og hjelp fra andre. De fleste fullfører utdanningen de velger, tar videre utdanning eller går ut i et arbeid. (Aakre, 2019)

Ofta velger de rollemodeller fra voksne, foreldre eller andre de kjenner i nærmiljøet. Vi må kunne anta at slike erfaringer setter sine spor i ungdommene og virker inn på senere yrkesvalg. Dersom utvalget av rollemodeller er lite og ungdommene ikke oppmuntres til å utforske andre yrker enn det som er tradisjon i familien eller blant signifikante andre, er det grunn til å anta at ungdommene tidlig kommer inn på et spor som det kan være vanskelig å velge bort.

I tillegg til foreldre og signifikante andre er ungdommens mestringsmot og fremtidsstro vesentlige faktorer. Det handler om ungdommens tro på at det er i stand til å gjennomføre oppgaver det ønsker og har bestemt seg for.

Modenhhet handler om når og i hvilken grad en ungdom er klar for å gjøre et egnet valg. Den varierer mye med alder og personlige forutsetninger, men er også påvirket av omgivelsene. Når et lite barn med stor innlevelse vil bli brannmann eller sykepleier, så er ikke det et uttrykk for en langt utviklet modenhet, men et tidlig forsøk på å utforske ulike yrkesroller.

Modenhhet omtales ofte langs to dimensjoner, kognitive og affektive (Bang, 2016). Den kognitive dimensjonen handler om de steg og prinsipper en må igjennom for å gjøre et valg og evnen til å anvende slike prinsipper ut fra de krav som gjelder i et yrke. I denne kategorien inngår også den utdanning som yrket krever og å kunne stå i en gitt jobb over tid. Den affektive dimensjonen har med følelser og opplevelser å gjøre. Noen ganger kan den være basert på urealistiske inntrykk fra for eksempel reklame, film og media. På den annen side er det å kunne oppleve glede viktig for å klare både en utdanning som kreves for et gitt yrke, og å trives i arbeidet. Men hvis det er et yrke en vet lite om eller får lite støtte til å vurdere, skal det mot til å gå egne veier og velge annerledes enn det for eksempel omgivelsene oppmuntrer en til.

Utforskning og karrierevalg antyder at det er to prosesser som til sammen bidrar til å utvikle et solid begrunnet valg. For det første handler det om å utforske både sine egne interesser og de yrker som er aktuelle ut fra de forutsetninger den enkelte har. Det handler mye om å få tilgang til og vurdere relevant informasjon. I tillegg tyder ny forskning på at det beste er å få autentisk erfaring i form av praksis, konkrete øvelser eller utplassering i en bedrift før en gjør et endelig valg. I land som Danmark og særlig Tyskland er «vekslingsmodellen» mer vanlig enn i Norge. Det betyr at eleven kan veksle mellom opplæring i skole og på arbeidsplass helt fra ungdomsskolen. For noen elevgrupper er dette en god ordning, og noe som skolene bør prøve å legge bedre til rette for. Det å oppleve et yrke med både tanke, kropp og følelser gir en rikere erfaring enn andrehåndsinformasjon. Ofte er slike opplevelser en forutsetning for å utvikle yrkesidentitet.

Utdanningsprogrammene i skolen er ikke alltid tilpasset yrkeslivet, noe som gjør at mange velger utdanninger det ikke er arbeid for. I noen tilfeller fører det til at elever slutter en påbegynt utdanning. Rådgivere og deres kompetanse i form av utdanning og erfaring står i

forgrunnen, men god rådgivning og elevens valg tar tid. Derfor er karriereveiledning noe både klassekontakt og lærere må integrere i sin undervisning hele tiden (Aakre, 2019).

Sammenhengen mellom utdanning og tilgang på arbeid er også viktig. I media kan vi med jevne mellomrom høre og lese at mange unge velger feil og utdanner seg til arbeidsledighet. Ungdom oppfordres til å lytte mer til arbeidslivets behov og ikke bare velge ut fra egne interesser og ønsker. Andre snakker om «mastersyke», at for mange er opptatt av å ta utdanninger som gir mastergrad, og at mange blir overkvalifisert til yrker som ikke finnes. Blant disse er lederen av arbeidsgiverorganisasjonen Spekter, Anne-Kari Bratten. Hun viser til prognoser der Statistisk sentralbyrå har beregnet at det i 2030 vil være et underskudd på 134 000 personer med yrkesrettet videregående utdanning og 36 000 med bachelorgrad, mens det vil være et overskudd på 6000 med mastergrad. På den annen side konkluderer noe forskning med at høyere utdanning gjør den enkelte mer attraktiv på arbeidsmarkedet, de kommer raskere ut i arbeid og kan lettere omstille seg til nye arbeidsoppgaver eller yrker som ennå ikke er etablert (Sollien, 2018). Andre hevder på sin side at samfunnet i større grad bør styre hvilke utdanninger ungdom kan ta. Men hvor sikre er slike prognoser?

Tilgangen på arbeid er avhengig av mange faktorer og kan endre seg raskt. Ett eksempel er oljenæringen i Norge. For få år siden ga den en sikker og godt betalt arbeid til mange. Men brått ble mange med høy utdanning innenfor denne bransjen arbeidsledige på grunn av lavere etterspørsel og færre utbygginger på norsk sokkel. Den «grønne bølgen» har også endret fokus fra olje og gass til mer miljøvennlige alternativer. Men det betyr samtidig nye oppgaver med krav om høy kompetanse.

Thång beskriver at det er to typer oppfatning av begrepet erfaring. Den ene innebærer at erfaring er en integrert del av mennesket, altså at man er sine erfaringer. Den andre oppfatningen innebærer at erfaringer er noe man har, og der noen erfaringer er mer eller mindre tydelige. (2016, s.45). Dette er relevant med tanke på foreldres manglende erfaringer og samsvarer med John Deweys tanker rundt å etablere egne erfaringer. Dewey mener at å etablere erfaring gjennom handling ikke er tilstrekkelig, en lærer ikke kun av å gjøre ting. Dermed støtter begge oppfatningen om at teoretiske og praktiske kyndighetsformer er sammenvevet.

Erfaringslæring skjer når en utfører en handling, opplever konsekvensene av den og er i stand til å se sammenhengen mellom handling og konsekvenser. En trenger ikke å forstå hvorfor det er en sammenheng, men en må vite at det er en sammenheng. Det å etablere denne

sammenhengen er en rasjonell prosess, det er å tenke. Deweys syn på erfaring er at erfaring bare kan oppstå gjennom «å forsøke» og «å bli utsatt for konsekvensene» (Dewey 1974).

Mye forskning forteller som nevnt at foreldre veileder sine barn i valg av studieretning på videregående skole. Har de erfaring og kunnskap nok til å gjøre en god jobb i denne prosessen som 10. klassinger er i? Noen ganger kan en komme opp i en ukjent situasjon der vi ikke har noen erfaringer å handle ut ifra, og vi utfører da planløse prøve-og-feile-handlinger. Andre handlinger utfører vi på grunnlag og tanker og intensjoner (teoretisk kyndighet) eller på grunnlag av «skjønn» (praktisk kyndighet).

Dewey mente altså at erfaringer er en spesiell kombinasjon av eksperimenterende handlinger og de konsekvensene handlingene fører med seg (Dewey 1974). Det innebærer at erfaringer baserer seg på handlinger, på aktivitet. Erfaringer kan være konsekvenser av egne handlinger, men også at en kan etablere erfaringer ved å observere andres handlinger og hvilke konsekvenser de handlingene medfører. Erfaringer registreres som enkeltstående hendelser. Kan foreldre lære av andre foreldre som har vært veiledere for andre når de skulle velge studieretning? Kan foreldre som ikke har erfaring med å veilede 10. klassinger veilede dem til å velge riktig studieprogram på videregående skole?

Dewey legger vekt på det praktiske handlingselementet, eller «gjøre-elementet», gjennom å prøve noe nytt, som en del av kunnskapsutviklingen. Jeg forstår Dewey slik at vi alle har et utgangspunkt i tidligere eller nåtidens praksis, tilegnet kunnskap og refleksjon/ettertanke, altså vår forforståelse. På det grunnlaget kan vi utføre handlinger på en mer eller mindre hensiktsmessig måte og utvikle forståelse for situasjonen. Gjennom at vi aktivt eksperimenterer, gjør nye erfaringer og reflekterer i og over prosessen og resultatet, får vi bekreftet eller avkreftet hvordan vår handlingskompetanse bør videreutvikles slik at den blir adekvat.

Å lære av erfaring har menneske gjort i all tid som en livsnødvendighet for å overleve og utvikle seg selv. Å lære av sine erfaringer har i all sin tid vært aktuelt og slik kommer det til å være i all framtid. Å reflektere er noe mennesker gjør spontant i hverdagen, men refleksjon kan også gjøres til en planlagt aktivitet under en annen menneskelig ledning.

2.3 Hvordan skaffer ungdommene seg kunnskap om videregående skole og faget utdanningsvalg?

I formålet til faget utdanningsvalg på ungdomstrinnet står det innledningsvis: «Faget utdanningsvalg skal bidra til at elevene oppnår kompetanse i å treffe karrierevalg som er basert på elevenes ønsker og forutsetninger. Faget skal bidra til å gi elevene en forståelse for betydningen av utdanning, arbeidsdeltakelse og livslang læring. Faget skal gi kunnskaper om hva forskjellige utdanningsveier kan føre fram til, og gi innsikt i et arbeidsmarked i endring. Opplæringen skal gi elevene kompetanse i å ta valg og å kunne se sine interesser i sammenheng med muligheter og krav i utdanningssystemet og arbeidslivet.»

(Utdanningsdirektoratet, 2015, s. 1).

Faget utdanningsvalg ble innført med Kunnskapsløftet i 2006 og den første læreplanen kom i 2008. Læreplanen ble revidert til skoleåret 2015/2016 og gjelder fortsatt. Det er utarbeidet en veileder i utdanningsvalg av utdanningsdirektoratet som er grunnlag for teorien om emnet.

(Utdanningsdirektoratet, 2016).

Utdanningsvalg er et obligatorisk fag som skal gi elevene kompetanse i å håndtere ulike valg knyttet til valg av studieretning og utdanning. Samarbeid mellom skolen og eksterne aktører er hensiktsmessig for å oppfylle intensjonen med faget, og en del av faget kan foregå utenfor klasserommet for å gi elevene muligheter til praktiske aktiviteter og erfaringer. Faget har en klar sammenheng med rådgivningen på skolen. Kompetansen som elevene får gjennom læring i utdanningsvalg kan knyttes til det øvrige karriereveiledningsarbeidet på skolen.

I faget utdanningsvalg skal elevene utforske utdannings- og yrkesmuligheter som er aktuelle for dem selv. De skal kunne samle informasjon, vurdere og bruke informasjonen om arbeid og utdanning. Faget beskrives i tre hovedområder: personlige valg, utdanning og yrker og arbeid. Disse hovedområdene tar utgangspunkt i formålet med faget og karrierelæring generelt. Det mest naturlige er å begynne med faget i 8.trinn med det hovedområdet som ligger nærmest eleven, det vil si personlige valg, for deretter å utvikle perspektiver gjennom de to andre.

Hovedområdene skal ikke gjennomføres i en bestemt rekkefølge etter hverandre, men skal ses i sammenheng med hverandre. Utvikling av kompetanse til å ta karrierevalg er en sirkulær prosess med flere valgsituasjoner. Et emne kan dekke flere mål i hovedkategoriene.

Som nevnt i forrige kapittel er erfaringslæring viktig for å tilegne seg kunnskap om temaer. Erfaringslæring i faget utdanningsvalg fås gjennom utprøving av forskjellige yrker og studieretninger på forskjellige skoler. Elevene lærer om seg selv, om utdanning eller yrke og

om hvordan egne ønsker og forutsetninger passer i ulike utdanninger og yrker. Læringen gir mer mening i en slik kontekst enn det som er mulig på egen skole og utprøving i bedrift er spesielt viktig for å få en kontakt med arbeidslivet. Utprøving brukes som en tilnærming for å nå kompetansemålene og utvikle grunnleggende ferdigheter i faget.

En annen læreprosess er å lære seg å sette mål og å justere dem etter hvert som eleven får ny innsikt. Ingen elev kan ha oversikt over alle utdanningsveier og yrker, men de kan få en større oversikt når de får bruke varierte arbeidsmåter, komme i kontakt med personer fra arbeidslivet og med elever og lærere i videregående opplæring. De kan få prøve seg ut i nye situasjoner i videregående opplæring, bedrifter eller andre steder, og ta erfaringene med seg i det videre arbeidet med faget på skolen. (Utdanningsdirektoratet, 2016).

Faget utdanningsvalg er et eksempel på et tiltak som bygger på ideen om at man gjennom tilpasset rådgivning og praktisk utprøving kan bidra til å utvikle elevers valgmodenhet. NIFU (Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning) peker imidlertid på en del praktiske utfordringer faget står overfor. En felles forståelse for fagets egenart er viktig for at det skal lykkes. Videre er lærernes kompetanse avgjørende, for å kunne integrere karriereveiledningen i andre fag, samtidig som det er behov for å settes fokus på at utdanningsvalg er et eget, selvstendig skolefag. Elever og lærere er imidlertid relativt lunkne til det nye faget. Problemer med økonomi og logistikk setter begrensninger på mulighetene for elevers utprøving av yrkesfag og utdanning. Et betydelig forbedringspotensial gjelder også læringsmateriell, som oppfattes som lite engasjerende og lite tilpasset de ungdommene som mest av alt trenger støtte i valgprosessen. Kompetanseheving av lærere er et annet område med et betydelig forbedringspotensial. (NIFU, 2014).

Når ungdommene skal skaffe seg informasjon om videregående skole, er internett den viktigste informasjonskilden. Skole- og bedriftsbesøk følger etter som viktige informasjonskilder. Deretter kommer informasjon fra rådgiver ved skolen, venner og foreldre. Faget utdanningsvalg kommer tredje sist i kartleggingen til Senter for IKT i utdanningen som ble utført i 2015. De unge foretrekker å finne informasjon om utdanningsmulighetene selv på nettsider eller å snakke med rådgiver/karriereveileder ansikt til ansikt. (Senter for IKT i utdanning, 2015).

De viktigste kriteriene for å velge studieretning på videregående skole er at faget interesserer og fører til ønsket jobb. Sikker jobb i framtiden betyr mye for ungdommene. Dette er i tråd med tidligere undersøkelser om temaet. Også lønn betyr mye for ungdommene, da i større grad

hos gutter enn hos jenter. Andre kriterier som er viktige er at ungdommene er at de vil bruke evnene sine, arbeidsmiljø/trivsel og at utdanningen gir et meningsfullt arbeid. Muligheter for videreutdanning og karrieremuligheter er også viktige kriterier. (Senter for IKT i utdanning, 2015).

For å skaffe seg informasjon om disse kriteriene så er faget utdanningsvalg viktig, fordi det er ikke all informasjon om forskjellige yrker man finner på internett. Men det er viktig at faget organiseres på en slik måte at ungdommene kan hente erfaringer fra skole- og bedriftsbesøk. Når ungdommene søker på internett etter informasjon og etter svar på kriteriene som er viktige for å ta et riktig utdanningsvalg så er det noen sider på internett som er mere populære enn andre. Vilbli.no, utdanning.no og skolens egne nettsider er de mest brukte nettstedene for yrkes- og utdanningsinformasjon. (Senter for IKT i utdanning, 2015).

3. Metode

I dette kapittelet gjør jeg greie for framgangsmåten min og hvilke metodevalg som ble gjort for å belyse min problemstilling og mine forskningsspørsmål best mulig. Jeg skriver om hvordan utvalget av informanter ble til og hvorfor jeg valgte å gjennomføre prosjektet slik jeg gjorde. Jeg gjør rede for hvordan jeg ivaretok kravene til kvalitet, validitet og reliabilitet i undersøkelsen. Til slutt skriver jeg om behandling av data og hvilke forskningsetiske vurderinger som ble gjort.

3.1 Valg av metode

I forskningslitteraturen skilles det ofte mellom kvalitativ og kvantitativ forskning (Kleven, 2011, s.18). Begge metodene har til hensikt å gi troverdig kunnskap om det vi undersøker, men de legger opp ulike fremgangsmåter. Kvantitativ forskning søker å objektivere og forklare virkeligheten ved å holde en viss distanse til informantene ved å samle kvantitative data. Kvalitativ forskning legger imidlertid vekt på subjektivitet ved å søke nærhet til informantene og forstå deres oppfatninger, tanker og følelser. Tidligere var disse to forskningsmetodene temmelig kritiske til hverandre, noe som nok delvis skyldtes misoppfatninger av hverandres tradisjon. I dag er det større forståelse for at begge disse forskningsmetodene har sterke og svake sider, og at de derfor utfyller hverandre. I de senere

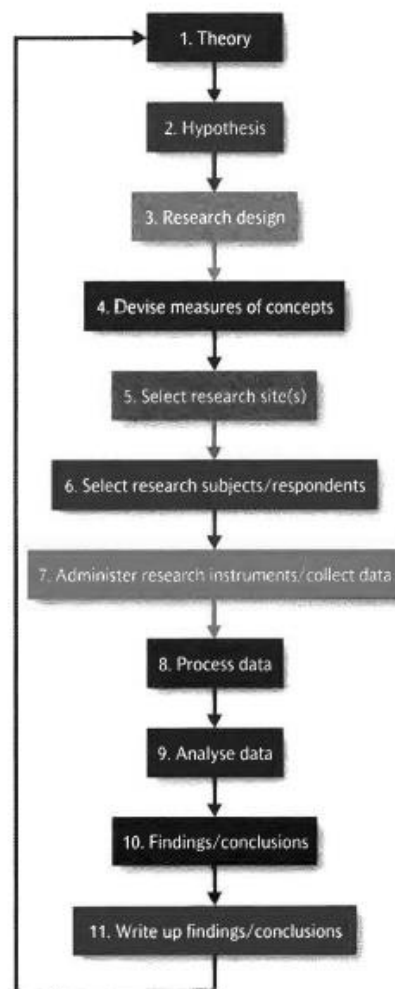
årene har det blitt mer vanlig å kombinere kvalitative og kvantitative metoder i en og samme undersøkelse. Dette er gjerne omtalt som «mixed methods». (Kleven, 2011).

Med bakgrunn i min problemstilling og ønsket om å få inn mest mulig data bestemte jeg meg for at kvantitativ metode best kunne belyse problemstillingen. Kvantitativ metode passer best når problemstillingen er relativt tydelig og når man ønsker å beskrive omfanget og hyppigheten av et fenomen. Kvantitative undersøkelser er individuelle, og brukes ikke for å undersøke grupper. Metoden er i tillegg god når man allerede har forhåndskunnskap om temaet som skal undersøkes.

Jeg bestemte meg for å lage en spørreundersøkelse som informantene skulle svare på ved hjelp av en lenke på internett. Ved utarbeidelse av et slikt spørreskjema er det viktig å ha noenlunde klart for seg hva en ønsker å analysere. En utfordring når det lages spørreskjema er at man spør om altfor mye. Spørreskjemaet bør ikke bli for langt, så det må tilstrebes å lage et konkret spørreskjema som belyser problemstillingen som er utformet. (Halvorsen, 2016).

Med både problemstilling og forskningsspørsmålene klare, hadde jeg altså bestemt meg for å gjøre en kvantitativ spørreundersøkelse på internett for å nå ut til flest mulig informanter. Hvordan jeg lagde spørreskjemaet og hvordan jeg planla å gjennomføre denne undersøkelsen beskrives senere i oppgaven. Å lage seg et forskningsdesign er et viktig hjelpemiddel i forskningsprosessen. Forskningsdesignet sier noe om *hva* som skal gjøres *når*. For å utarbeide forskningsdesignet mitt har jeg støttet meg til Alan Bryman. Bryman har et oppsett på forskningsprosessen i kvantitativ forskning (figur 1) som jeg skal forklare og deretter viser jeg hvordan jeg fulgte det i min egen forskning. (Bryman, 2012).

The process of quantitative research

Figur 1: Forskningsprosessen i kvantitativ forskning.

Av figuren ser vi at forskningsprosessen hos Bryman deles inn i 11 ulike trinn. Jeg presenterer disse trinnene kort i kronologisk rekkefølge. Vi starter med teori. Teori er et system som er framsatt som forklaring på en rekke kjensgjerninger eller fenomener. Tidligere teorier brukes som forklaringer på fenomener og ut fra teori presentert i artikler, bøker og forelesninger får man et grunnlag for å mene noe om temaet man synes er interessant. Neste trinn er hypotesen. Hypotesen er en antakelse forskeren kommer med, enten på bakgrunn av egen forforståelse eller fordi han eller hun har lest tidligere data og forskning om emnet. Forskningsdesignet bestemmes av hvilken forskningsmetode som benyttes. I denne oppgaven er surveymetoden innen kvantitativ forskning brukt. Etter å ha valgt forskningsdesign og metode, bestemmes det hvordan datainnsamlingen skal foregå. Deretter må datainnsamlingen planlegges i form av hvor den skal foregå, hvem som skal være informanter i undersøkelsen og hvordan

innsamlingen skal gjennomføres. Her gjelder det å være så detaljert som mulig. Etter at datainnsamlingen er gjort må dataene forberedes til analyse. Det er vanlig å analysere kvantitative data i egnende dataprogram. Etter at dataene er analysert blir de drøftet mot teori og hypotesen som er beskrevet i punkt 1 og 2. Til slutt sammenfattes dette til en rapport som konkluderer mot punkt 1. Det illustreres ved pilen som går tilbake til start i figur 1.

Bryman har også et oppsett av en forskningsprosess i en survey-undersøkelse som jeg baserte min undersøkelse på. Oppsettet er presentert i figur 2.

Steps in conducting a social survey

Figur 2: Gjennomføringstrinnene i kvantitativ forskning.

En oppsummering av figur 2 sier at vi må bestemme oss for hvilket tema som skal undersøkes og det er viktig å gjøre seg kjent med temaet ved hjelp av tidligere forskning, artikler og annet fagstoff om temaet. Så må det formuleres en problemstilling, forskningsspørsmål og hypoteser. Disse tre faktorene er med på å bestemme hvilken metode som kan benyttes. Når dette er klart må det vurderes nøye hvilke informanter som skal svare på undersøkelsen. Når det er planlagt hvordan spørreundersøkelsen skal gjennomføres så kan man begynne å utforme spørreskjema. Det er viktig å ta en pilottest på spørreskjemaet og redigere dette hvis det er nødvendig før informantene skal ta undersøkelsen. Etter at utvalget er foretatt kan man gjennomføre undersøkelsen før man analyserer dataene i et dataprogram som for eksempel JASP. I programmet blir dataene klargjort for analyse. Gjennomsnitt, median og standardavviket er sentrale begreper som analyseres og korrelasjonsanalyse blir brukt for å sammenligne innsamlede data. Deretter må dataene tolkes før det blir skrevet en rapport om undersøkelsen. (Bryman, 2012).

Med tanke på min egen kvantitative forskning, knytter jeg teorien opp mot faktorer som påvirker ungdommens valg av studieretning på videregående skole. Et sentralt tema der var hvilken erfaring de som gir veiledning har. Hypotesen min er at det er flere faktorer som påvirker valget informantene tar når de skal velge studieretning og videregående skole. Det er ikke sikkert at det bare er informantene selv som bestemmer. Som forskningsdesign har jeg en kvantitativ tilnærming med en survey som metode. Spørreskjemaet ble laget i It's Learning. Undersøkelsen ble gjennomført på de respektive skolene informantene gikk på og jeg valgte ut informantene etter hvilken klasse de gikk i. Informantene satt i klasserommet sitt når de utførte spørreundersøkelsen. Etter at spørreundersøkelsen var ferdig, bearbeidet jeg dataene før de ble overført til analyseprogrammet JASP. Så startet jeg å analysere disse dataene og de ble drøftet i forhold til teorien og hypotesene mine.

Videre skal jeg presentere hvordan spørreundersøkelsen ble til før utvalget og feltarbeidet mitt blir presentert.

3.2 Spørreskjemaet

Når det gjelder spørreskjema og utfylling av disse så har mange utfordringer med å fylle de ut riktig. Det er fordi de kan være for vanskelig lagd og for vanskelig å forstå. «De fleste av oss har opplevd å slite med utfylling av spørreskjema om et eller annet. I en del tilfeller har vi hatt problemer både med å skjønne hva det egentlig spørres om, og med å finne et svaralternativ

som passer med det svaret du ønsker å gi. Å lage et godt spørreskjema er hardt og tidkrevende arbeid, et arbeid som det ofte tas for lett på». (Kleven, 2011, s.36).

Selv om jeg er positiv til undersøkelser, har jeg gjennom studiet lært om dem og sett eksempler på mange dårlige undersøkelser, og jeg må derfor si meg enig i det Kleven skriver. Jeg gjorde meg godt kjent med å lage spørreskjema ved å lese om temaet, men også ved å se på eksempler av tidligere spørreskjemaer.

Spørsmålene i et spørreskjema må være entydige og de må være skrevet i et klart og tydelig språk slik at spørsmålet ikke misforstås. Det er også viktig å bare stille ett spørsmål om gangen. Det benyttes vanligvis faste svaralternativer, i alle fall til de fleste spørsmålene. Med faste svaralternativer er det lettere å svare for informantene og det blir lettere når de innsamlede dataene skal kodes, bearbeides og analyseres. For at de faste svaralternativene skal bli gode kreves det godt forarbeid. Svaralternativene bør være en likedelt skala fordi det gir et godt grunnlag for statistisk analyse. Er skalaen delt i fem så er det like mange alternativer før og etter midten. Det er også lurt å ha med et svaralternativ *vet ikke* som kan kodes til 0 og som tas ut av materialet ved statistisk analyse. (Halvorsen 2016). I tillegg er det viktig å huske at spørsmålene skal være tilpasset respondentene som skal svare på undersøkelsen. Siden mine informanter er ungdom, vil det være avgjørende at jeg bruker et språk de forstår.

Kleven skriver at det kan være et minus å ha faste svaralternativ fordi dette ikke gir mulighet for nyanserte svar (s.37). På den andre siden vil de nyansene som respondenten har strevd for å få fram i fritt formulerte svar, ofte forsvinne i løpet av dataanalysen likevel. Dette er i alle fall sant i undersøkelser som omfatter mange forsøkspersoner.

Det tok tid å finne gode spørsmål til spørreundersøkelsen min. Det å tilpasse spørsmålene slik at respondentene forstår dem på lik måte som en selv kan by på utfordringer og jeg måtte særlig passe på å bruke begreper og uttrykk informantene forstår. Siden jeg har et familiemedlem som går i 10.klasse hadde jeg enkel tilgang til noen i samme aldersgruppe som mine informanter. Dermed kunne jeg teste spørsmålene og formuleringene mine allerede i forkant av pretesten og jeg fikk justert undersøkelsen underveis. Etter pretesten ble det også justeringer på enkelte spørsmål.

Jeg valgte å ha en fem-delt skala for mine spørsmål og jeg endret teksten på svaralternativene mellom de ulike hovedkategorier slik at svaralternativene ble tilpasset spørsmålene. Alle spørsmål hadde også alternativet *vet ikke*.

Det er viktig å være oppmerksom på faren for at ledende spørsmål kan påvirke svarene. Hvis spørsmålet blir for ledende, øker sjansen for et bestemt svar. Hvis det er umulig å unngå ledende spørsmål kan en brukbar løsning være å stille to spørsmål om det samme på ulike steder i spørreskjemaet, og prøve å få spørsmålene til å lede i motsatt retning. (Kleven, 2011).

Jeg tolker mine spørsmål som åpne og ikke ledende. Det var ingen spørsmål som skilte seg ut med for ensidige svar og det kan tyde på at det var godt samsvar mellom spørsmål og svaralternativ.

Er spørreskjemaet inndelt i flere kategorier, bør det lages en beskrivelse før spørsmålene som gir respondenten et innblikk i hva kategorien handler om. (Halvorsen, 2016). Jeg delte spørreundersøkelsen inn i flere hovedkategorier som alle ble grundig beskrevet ved hjelp av en innledning før første spørsmål i hver hovedkategori. Hver kategori hadde hvert sitt tema. Kategoriene kodet jeg med bokstavene A-G.

Hovedkategori A handler om informantenes bakgrunnsdata, som alder, kjønn, hvilken klasse går du i osv. Dette er viktig informasjon som trengs for å kunne trekke ut noen konklusjoner i analysen. Om andre har hatt betydning for informantenes valg av studieretning på videregående skole er tema i hovedkategori B. Her er svarskalaen delt inn i *ingenting, litt, mye, veldig mye* og *vet ikke*. I hovedkategori C – D – E og F er svaralternativene like. Svaralternativene er *helt uenig, litt uenig, litt enig, helt enig* og *vet ikke*. I hovedkategori C er spørsmålene rettet mot rådgivningen og faget utdanningsvalg på ungdomsskolen. I hvilken grad har rådgivning og faget utdanningsvalg vært til hjelp for ditt valg av videregående opplæring. Hovedkategori D handler om informantenes fremtidige yrke og hvilke tanker elevene har om yrket de har valgt. Kategori E handler om informantens vei til videregående skole. I kategori F er det bare elevene på vg1 som har svart, og temaet var hvilke erfaringer de hadde etter å ha begynt på videregående skole. Alle hovedkategoriene fra B-F hadde et spørsmål til slutt der de fritt kunne skrive hva de ville om temaet. Kategori G som var den siste kategorien var et fritekstspørsmål der de fritt kunne skrive om temaet utdannings- og yrkesvalg.

For å sikre at spørreskjemaet fungerer etter hensikten så bør det gjennomføres en pretest som også inneholder åpne spørsmål som respondenten kan skrive et fritt svar i. Gjennom en slik pretest kan det komme fram svaralternativer du ikke selv har tenkt på. Det kan også gi deg muligheten for å få tilbakemeldinger på dårlige formulerte spørsmål eller svaralternativer. Det kan hende at spørsmålene ser greie ut for voksne, men barn og ungdommer kan ha en annen

oppfatning av samme spørsmål. Ved å gjennomføre en pretest så kan også tiden det tar å gjennomføre undersøkelsen måles. Det er nyttig i forhold til å informere respondenter om omfanget av undersøkelsen og for å planlegge gjennomføringen av spørreskjemaet. (Halvorsen, 2016).

Jeg gjennomførte en pretest på andre elever på videregående skole enn de som er med i selve undersøkelsen. Jeg gjennomførte pretesten slik som jeg hadde planlagt å gjennomføre den ordinære spørreundersøkelsen for å få et så korrekt bilde som mulig, helt fra jeg kom inn i klasserommet til jeg gikk ut etter at undersøkelsen var gjennomført. Jeg var tilstede under pretesten for svare på eventuelle spørsmål som måtte komme og jeg tok også tiden det tok å gjennomføre spørreundersøkelsen. Jeg målte tiden til 45 minutter.

Nytten av en fullverdig pretest er stor, jeg fikk mange gode og velbegrunnede tilbakemeldinger som gjorde at jeg endret litt på spørreskjemaet før den ordinære gjennomføringen. Det at jeg gjennomførte en fullverdig pretest er en medvirkende årsak til at gjennomføringen av den ordinære undersøkelsen gikk bra.

Videre i dette kapittelet skal jeg ta for meg utvalget og hvordan jeg gjorde datainnsamlingen før jeg belyser forskerrollen og studiens kvalitet. Til slutt i kapittelet skal jeg skrive om hvilke etiske refleksjoner jeg gjorde under denne spørreundersøkelsen.

3.3 Utvalg

«Klyngeutvelging (områdeutvelging) innebærer at en ikke velger ut enhetene som skal undersøkes direkte. Utgangspunktet kan være en liste over klynger som enhetene kan grupperes sammen i, slik som geografiske områder. En kan først foreta et utvalg av kommuner gjennom tilfeldig eller systematisk utvelging og deretter trekke undersøkelsesenheter ut fra kommunene.» (Halvorsen, 2016, s.160).

Da jeg bestemte meg for utvalget mitt så hadde jeg i tankene at undersøkelsesenheter burde være i nærheten av meg rent geografisk for å få et enklere feltarbeid. Tiden jeg skulle bruke på dette var også et tema siden jeg jobber fullt ved siden av studiene.

Dette med å velge informanter til min undersøkelse var nok også med på å forme problemstillingen min. For å undersøke hvilke faktorer som påvirket ungdommene når de skulle velge studieretning på videregående skole, måtte jeg spørre ungdommene selv. Jeg

vurderte det slik at ungdommene selv var de som hadde best forutsetninger for å gi meg svar på problemstillingen og forskningsspørsmålene mine.

Med min forforståelse om elever på videregående skole og med tidligere forskning på temaet om at det er flest gutter på Elektrofag og flest jenter på Helse- og oppvekstfag, mens det på Studiespesialisering er lik fordeling mellom kjønn (Nasjonal kartlegging av unges utdannings- og yrkesvalg, 2016) så kom jeg fram til en god fordeling.

Jeg valgte ut elever som går i 10.klasse på ungdomsskolen og første året på videregående skole (vg1). På vg1 valgte jeg klasser fra studiespesialisering, helse og oppvekst og elektrofag. 10.klasse ble valgt fordi de skal søke på videregående skole før 1. mars og de som går på vg1 har allerede erfaringen med å velge studieretning.

Når det gjelder å bestemme størrelsen på utvalget er det avhengig av hvilket prestasjonsnivå en ønsker å legge seg på og hvor ensartet populasjonen er. Når det gjelder antallet i mitt utvalg, vurderte jeg det dit at størrelsen på utvalget bør bestemmes av analytiske formål. (Halvorsen, 2016).

Tidspunktet for gjennomføringen av spørreundersøkelsen var også en viktig faktor som måtte opp til vurdering i denne sammenhengen. Vurderingen jeg gjorde var at undersøkelsen skulle gjennomføres tidlig i januar fordi da hadde de fleste 10.klassingene hatt veiledning fra rådgiver og de har også vært utplassert på forskjellige videregående skoler for å prøve ut ulike studieretninger. Elevene på vg1 har da samtidig gått et halvt år på skolen og er blitt kjent med studieretningen de går på. I tillegg var det relativt kort tid til informantene måtte inn på Vigo.no for å velge studieretning og videregående skole for neste skoleår.

I kommunen undersøkelsen ble holdt i er det mange ungdoms- og videregående skoler. De respektive skolene ble valgt fordi jeg utnyttet mitt kontaktnett for å komme i kontakt med disse skolene. Før jeg tok kontakt med skolene utarbeidet jeg et informasjonsskriv med tittelen: Vil du delta i forskningsprosjektet «*Elevens erfaring med valg av videregående opplæring*»? (Vedlegg 2) som jeg sendte på epost til kontaktpersonene mine. I informasjonsskrivet informerte jeg blant annet om:

- formålet med prosjektet
- hvem som er ansvarlig
- hvorfor de får spørsmål om å delta
- hva det innebærer å delta
- at det er frivillig å delta
- personvernet
- hva som skjer med opplysningene
- informantenes rettigheter
- hvor de kan finne mere informasjon
- samtykkeskjema

Med bakgrunn i mine opplysninger og informasjonsskrivet spurte kontaktpersonene på skolene elevene om de kunne tenke seg å delta. Med denne framgangsmåten så fikk jeg tak i de informantene jeg ønsket.

Jeg har et familiemedlem som går i 10.klasse på en ungdomsskole så jeg tok kontakt med rådgiveren der og la fram mine tanker og ideer om denne undersøkelsen. Rådgiveren spurte deretter ledelsen ved skolen om tillatelse til å bistå meg i dette arbeidet og det var greit. Rådgiverne plukket ut de to 10.klassene som skulle være med.

Informantene som går på vg1 helse og oppvekst og vg1 elektro er hentet fra egen arbeidsplass. Der avtalte jeg direkte med kontaktlærerne og vi gjennomførte undersøkelsen sammen. For å få informanter fra vg1 studiespesialisering så tok jeg kontakt med en tidligere kollega som nå jobber ved en kombinert yrkesfaglig- og studieforberedende videregående skole. Denne personen har en lederstilling ved skolen og hun tok kontakt med kontaktlærerne til disse klassene som var positive til å stille opp for mitt forskningsarbeid.

Nå som spørreskjemaet og informantene var på plass så var det tid for å gjøre datainnsamlingen og feltarbeidet i denne spørreundersøkelsen.

3.4 Datainnsamling / feltarbeid

Da jeg begynte å avtale tid og sted for å gjennomføre spørreundersøkelsen brukte jeg telefon og mail. Det å bestemme sted var det enkleste. Jeg hadde tidlig sett for meg at klasserommene til informantene måtte være et fint og trygt sted å være og dette ble lagt fram som et forslag til

kontaktpersonene mine. Det er flere fordeler med å være i klasserommet, blant annet at elevene hadde pc/smarttelefon og internettilgang tilgjengelig. Dette syntes kontaktpersonene også var en god ide så spørreundersøkelsen ble gjennomført i klasserommene til informantene.

Tidspunktet for gjennomføringen av undersøkelsen er ikke tilfeldig valgt. Den ble gjennomført i januar fordi at da hadde de fleste informantene fra ungdomsskolen hatt veiledningssamtale med rådgiver og det hadde vært en stor utdanningsmesse i distriktet som alle informantene hadde tilbud å gå på. Samtidig hadde informantene på vg1 gått et halvt år på videregående skole og de hadde begynt å gjøre seg opp en mening om de var på rett studieretning eller ikke. De måtte også begynne å tenke på hvilket vg2-løp de skulle velge på videregående skole.

Det at jeg ville være tilstede under spørreundersøkelsen gjorde at tidspunktet for gjennomføringen måtte planlegges godt. Det måtte passe for meg og min timeplan, samt informantenes. Under pretesten av spørreundersøkelsen målte jeg at hele prosessen rundt undersøkelsen tok ca. 45 minutter pr. gruppe. Estimater for tidsbruk måtte også med i planleggingen av når undersøkelsen skulle gjennomføres. Det ble noen telefoner og mailer fram og tilbake, men med stor velvillighet hos mine kontaktpersoner og informanter så kunne spørreundersøkelsen gjennomføres tidlig i januar 2019.

Jeg ble møtt av kontaktpersonene på avtalt sted og tid når jeg reiste rundt for å gjennomføre spørreundersøkelsen. Jeg ble vist inn i klasserommene til informantene og jeg begynte å presentere meg selv og si litt om forskningsarbeidet mitt. Jeg hadde med meg den samme informasjonen på ark som kontaktpersonene tidligere hadde fått samt et samtykkeskjema. (Vedlegg 2). Etter at samtykkeskjemaet (mer om dette under etikk) var fylt ut, kunne informantene starte undersøkelsen. På forhånd hadde kontaktpersonene fått lenken til spørreundersøkelsen som de delte med elevene elektronisk. Jeg hadde med meg noen lenker på papir i tilfelle noen ikke hadde fått den elektronisk. Det var samme lenke til alle informantene. Underveis i spørreundersøkelsen svarte jeg på spørsmål som informantene hadde mens de utførte spørreundersøkelsen. Når informantene var ferdige med å besvare undersøkelsen takket jeg for meg og takket spesielt kontaktpersonene for deres velvillighet og hjelp.

I løpet av en uke tidlig i januar 2019 ble jeg ferdig med å samle inn dataene i spørreundersøkelsen. Jeg syntes det var hensiktsmessig å utføre all datainnsamlingen i samme uke fordi jeg da umiddelbart kunne begynne å bearbeide dataene som var kommet inn.

3.5 Bearbeiding av innsamlede data

Etter at alle informantene hadde svart på spørreundersøkelsen, begynte jobben med å bearbeide dataene for analyse. Som nevnt tidligere så ble læringsplattformen It's Learning brukt til å gjennomføre spørreundersøkelsen. It's Learning genererer svarene automatisk i tabeller fordelt på antall og i prosent. Det genereres også filer som kan eksporteres til Excel og noen filer er i CSV-format som JASP trenger. Dette var til stor nytte for den videre behandlingen av dataene mine.

Det ble utført en faktoranalyse for hver hovedkategori som medførte at jeg fikk en korrelasjonskoeffisient mellom alle spørsmålene i hver hovedkategori. Disse faktoranalysetabellene ble et godt hjelpemiddel for meg da jeg skulle analysere dataene mine. Tabell 1 viser et eksempel på en slik tabell.

Tabell 1: Oversikt over en faktoranalyse

		F1	F2	F3
F2	Pearson r	-0.494		
F3	Pearson r	0.067	0.205	
F4	Pearson r	-0.207	0.384	0.162

Kodene som er merket med F er spørsmålene i hovedkategori F.

Jeg har avgrenset min analyse til å sammenligne to variabler. Kleven (2011, s.63) skriver at hvis vi skal ta en samvariasjon mellom to variabler så studerer man hvordan ting henger sammen, vi sammenligner to eller flere variabler. Dette kaller jeg korrelasjon videre i oppgaven.

En korrelasjon er et tallmessig uttrykk, en korrelasjonskoeffisient, for grad av sammenheng mellom to variabler. Denne korrelasjonskoeffisienten går under navnet Pearsons korrelasjon og forkortes med r (Pearson r). Korrelasjonen er et tall mellom -1 og 1, der høyere verdi tilsvarer høyere korrelasjon mellom variabler. Hver person som ligger over gjennomsnittet på begge variablene bidrar med en positiv korrelasjon. Det samme gjør personene som ligger under gjennomsnittet på begge variablene fordi minus ganger minus blir pluss. Personer som

ligger over gjennomsnittet på den ene variabelen og under på den andre, bidrar ifølge Kleven med en negativ korrelasjon.

Et fellesbegrep for flere typer gjennomsnitt kalles ofte for sentraltendensen eller hovedtendensen. (Kleven, 2011). For å oppsummere resultatene fra undersøkelsen kan en regne ut forskjellige typer gjennomsnitt. I min analyse har jeg valgt å ta med verdiene *mean*, *median* og *standard deviation*. Disse verdiene er oversatt til *gjennomsnittsverdi*, *median* og *standardavvik* videre i denne oppgaven.

Det vi til daglig kaller *gjennomsnitt*, heter i en mer presis språkbruk aritmetisk gjennomsnitt. (Kleven, 2011). Aritmetisk gjennomsnitt regnes ut ved å summere alle verdiene og dividere på antall besvarelser. Dette er den vanligste måten å regne ut gjennomsnittet på.

Median defineres som det punktet som deler resultatfordelingen i to like store deler. Det vil si at det er like mange svar under som over medianen. For å finne medianen så må vi sette svarene på en linje i stigende verdi og telle likt fra venstre og høyre inn mot midten.

Standardavviket brukes som en måleenhet for å oppgi hvordan et enkeltresultat ligger plassert i forhold til gjennomsnittet. Standardavviket er uttrykk for den gjennomsnittlige avstanden mellom observerte verdier og gjennomsnittet. (Halvorsen, 2016). Jo større verdi standardavviket har jo større er spredningen i svarene til informantene. For å få en rask og oversiktlig oversikt over disse tre verdiene for hvert spørsmål, laget jeg en tabell for alle spørsmålene i hovedkategoriene.

I neste kapittel skal jeg skrive om forskerrollen og studiens kvalitet, altså reliabilitet og validitet.

3.6 Forskerrollen og studiens kvalitet, reliabilitet og validitet

Når jeg skal redegjøre for min forskerrolle i denne sammenheng skal jeg fortelle om min forforståelse og også om antakelser jeg er opptatt av i forhold til tema og min yrkesbakgrunn. Min forforståelse for temaet er at jeg antar at det er flere faktorer som påvirker valget av studieretning hos informantene. Det at ungdommene selv velger studieretning uten påvirkning av andre tror jeg er veldig sjeldent. I min jobb som yrkesfaglærer i programområde elektro i et fylke på Østlandet prater jeg med mange ungdommer. Som kontaktlærer har jeg flere samtaler med ungdommene i løpet av skoleåret, og et sentralt spørsmål jeg stiller er hvorfor de valgte

akkurat denne studieretningen. Ofte svarer elevene at de egentlig ikke vet. Alle sier at de har hørt om faget, men at de ikke visste så mye om det. Dermed sitter jeg igjen med et inntrykk av at noen har påvirket dem til å søke slik som de gjorde. Hvem eller hva som har påvirket dem får jeg ikke svar på under samtalene, så derfor er jeg nysgjerrig på temaet overgangen fra ungdomsskolen til videregående skole.

Som tidligere nevnt har jeg et familiemedlem som går i 10.klasse, og det å følge forberedelsen til søkeprosessen til videregående skole fra ungdomsskolens synspunkt har vært interessant. Jeg har fått innblikk i hvordan skolen organiserer prosessen med søking til videregående skole.

Hovedgrunnen til at jeg valgte dette temaet er at jeg synes det er litt rart at ungdommene virker umotiverte på videregående skole hvis det er slik at de virkelig har valgt en studieretning de selv oppriktig har lyst til å gå på. Jeg tør å påstå at motivasjon henger sammen med gjennomføring av videregående skole, så hvis alle er elever på en studieretning de har lyst å gå på burde vi heller ikke hatt frafall fra videregående opplæring. Å legge skylden for frafall på videregående skole synes jeg blir for enkelt, og jeg tror vi kan finne noen svar på problemet hvis vi gjør noe med overgangen mellom ungdomsskolen og videregående skole.

Erfaringen og kunnskapen til de som veileder ungdommene til forskjellige studieretninger er et annet tema som opptar meg. Er det personer uten erfaring fra rådgivning eller uten kunnskap om videregående skole som veileder ungdommene blir det en dårlig veiledning. Dette var noen synspunkter som jeg synes er viktig å få en forståelse av.

Videre nå skal jeg ta for meg oppgavens kvalitet, reliabiliteten og validitet. Jeg kommer til å bruke norske begreper, reliabilitet er å betrakte som *pålitelighet* og validitet betraktes som *gyldighet*. Disse to begrepene er avhengige av hverandre selv om pålitelighet og gyldighet er analytiske skilleverdige. Gyldigheten forutsetter pålitelighet, det betyr at hvis målet ditt ikke er pålitelig, kan det ikke være gyldig. (Bryman, 2012, s 173). I den tradisjonelle forskningslitteraturen brukes uttrykket pålitelighet når vi snakker om trusler fra tilfeldige målingsfeil. God pålitelighet betyr at data i liten grad er påvirket av tilfeldige målefeil. God pålitelighet er derimot ingen garanti for at data er pålitelige når det gjelder andre feilkilder. (Kleven, 2011). Påliteligheten kan kvalitetssikres ved la informantene ta samme testen en gang til på et annet sted. Hvis svarene fra begge spørsmålsrundene stemmer så er det en

veldig god pålitelighet. Det samme hvis to medlemmer av en forskergruppe analyserer de samme resultatene helt likt.

For å få en god pålitelighet på spørreundersøkelsen min gjorde jeg ulike tiltak. Jeg var til stede i klasserommet mens alle klassene svarte på spørreundersøkelsen. Jeg informerte om undersøkelsen, hensikten med den og at dette var frivillig å delta på før de startet. Det at jeg var tilstede var nok en medvirkende årsak til den høye svarprosenten. At informantene kunne stille spørsmål direkte til meg underveis i spørreundersøkelsen er også med på å øke påliteligheten. Det var noen som benyttet seg av at jeg var til stede og kunne svare på spørsmål. Informantene kan også ta oppgaven mer seriøst når forskeren er tilstede under gjennomføringen.

Da jeg planla undersøkelsen ut fra antall informanter hadde jeg på forhånd regnet ut at det ville bli omtrent likt antall informanter i hovedgruppene mine. Hvis alle elevene hadde møtt på skolen når undersøkelsen skulle gjennomføres så hadde mine beregninger stemt ganske bra, men sykdom og fravær er faktorer som er utenfor min kontroll.

På vg1 Elektro skulle det vært 27 elever totalt, men 24 elever gjennomførte spørreundersøkelsen. På vg1 Helse og oppvekst var det til sammen 33 elever i klassene som skulle ta undersøkelsen, men kun 28 elever gjennomførte. Det vil si at det totalt på vg1 yrkesfag var 52 elever som svarte på undersøkelsen, mens åtte var borte. Til sammen skulle 60 elever på vg1 yrkesfag ha svart på undersøkelsen.

I klassene på vg1 studiespesialisering var det 58 elever til sammen og alle var til stede og gjennomførte spørreundersøkelsen min.

På 10.trinn skulle det ha vært 55 elever til å svare på spørreundersøkelsen, men der var det 12 elever som ikke var til stede. Det at det var 12 elever borte fra 10.klasse trekker dessverre påliteligheten min ned. Jeg var inne på tanken om å la disse elevene få ta spørreundersøkelsen senere, men ulempene med det ble vurdert større enn fordelene.

Det at datamaterialet mitt har flyttet seg mellom flere dataprogrammer og har blitt klipt, limt og kopiert flere ganger er en reell trussel mot påliteligheten. Jeg har vært ekstremt nøye med tallmaterialet mitt og vært veldig forsiktig med å bearbeide dataene for at det skulle bli så riktig som mulig.

Det er viktig å være nøye med kodingen av innsamlede data. Er du ikke nøye med kodingen, kan resultatet av analysen bli feil og dermed gi feil svar. I min oppgave kodet jeg dataene for

å kunne bruke den i et analyseprogram og kodet tilbake igjen til forståelig tekst. Er jeg unøyaktig i denne prosessen så går det ut over gyldigheten.

Gyldighet refererer til spørsmålet om en spørreundersøkelse som er laget for å måle bestemte temaer virkelig måler dette temaet. (Bryman, 2012). Det stiller krav både til kvaliteten av de data som resultatene bygger på, og til de slutninger som trekkes fra data. Det er alltid en usikkerhet forbundet med forskningsresultater. De teorier som det er best begrunnelse for, er å regne som de mest gyldige. (Kleven, 2011).

Jeg har prøvd å gjøre gyldigheten så god som mulig gjennom å formulere spørsmålene i spørreskjemaet på en lettlest og forståelig måte. Jeg har ikke brukt fremmedord, og setningene er korte og presise. Jeg prøvde spørsmålene mine aller først på mitt familiemedlem som går i 10.klasse og fikk noen tilbakemeldinger på vanskelig språk. Det at jeg også kjørte en fullverdig pretest av spørreundersøkelsen gjør at gyldigheten er styrket.

Det som svekker gyldigheten i denne undersøkelsen er at det i teksten mangler en presisering om at når det snakkes om rådgiverne så var det rådgiverne på ungdomsskolen som ble referert til. Det er noen få spørsmål der informanter kan ha oppfattet det slik at jeg mente rådgiveren på videregående skole i stedet for ungdomsskolens rådgivere. Dette er beklagelig,

3.7 Etiske refleksjoner

Samfunnsforskning er blitt stadig mer vanlig i samfunnet og har fått økt betydning for samfunnsutviklingen. Med denne økningen vil de etiske og rettslige sidene av denne type forskning tillegges stadig større vekt. Med etikk menes en bevisst bearbeidelse av prinsipper, verdier og normer (Halvorsen, 2016). Halvorsen definerer moral som den adferden som tilstrebes, og som er basert på forestillingen om rett og galt. Siden etikk og moral henger godt sammen betyr det at forskningsetikk må drøftes i tilknytning til allmenne moraloppfatninger. (Halvorsen, 2011).

Etiske utfordringer i en forskningsprosess kan oppstå i alle disse fasene:

- valg av forskningsoppgave, utforming og problemstilling
- innhenting av personopplysninger, datainnsamling
- bruk og formidling av forskningen

Etiske utfordringer kan være uforutsette, ikke tilstrekkelig påaktet, eller oppstå fordi en ikke kjente til konsekvensene av egen forskning.

I Norge finnes det nasjonale forskningsetiske komiteer for ulike fagfelt. Pedagogikk hører inn under den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH). Denne komiteen har laget relativt detaljerte forskningsetiske retningslinjer for sine fag. Disse retningslinjene finnes på internett på siden etikkom.no. (Kleven, 2011).

Etikken på dette studiet om profesjonsrettet pedagogikk er underlagt retningslinjene til NESH. Underveis i studiet og undersøkelsen min måtte jeg vurdere hvilke etiske hensyn jeg måtte ta. Når jeg bestemte meg for problemstillingen min som handler om hvilke faktorer spiller inn når elevene skal velge studieretning på videregående skole, måtte jeg finne ut hvilke etiske dilemmaer jeg kom til å bli berørt av.

Både hvordan jeg skulle samle inn og behandle data underveis og hva som skjer med dataene etter at studiet er ferdig måtte opp til etisk vurdering. Hvem jeg skulle ha som informanter og hvilken alder de har måtte også vurderes, herunder hvilke personopplysninger det spørres etter og om spørsmålene er slik utformet at de ikke virker støtende eller diskriminerende på noen måte. Min personlige forskerrolle måtte også vurderes opp mot etikken.

Pedagogisk forskning handler om mennesker, og mennesker blir brukt som informanter. Dette gjør at arbeidet går ut fra en grunnleggende respekt for menneskeverdet. Det innebærer at jeg må respektere informantenes integritet, frihet og medbestemmelse og at jeg har et ansvar for at de ikke utsettes for skade eller andre alvorlige belastninger. Informantene skal derfor få den informasjonen som er nødvendig så de kjenner hensikten med prosjektet og kan danne seg et riktig bilde av følgene av å delta. Hovedregelen er derfor at forskning som omfatter mennesker krever deltakernes informerte og frie samtykke. (Kleven, 2011).

I planleggingsfasen av undersøkelsen laget jeg et informasjonsskriv som informantene fikk på forhånd der alle de viktige temaene var belyst. Dette skjemaet ble sendt til kontaktpersonene som informerte elevene om undersøkelsen. Elevene kunne da velge å informere sine foreldre. For å være sikker på at informantene fikk all informasjonen repeterte jeg dette brevet før de fikk svare på undersøkelsen. (Hovedpunktene i informasjonsbrevet ble presentert tidligere i kapittelet). Informantene måtte fylle ut et samtykkeskjema der de bekreftet at de hadde fått denne informasjonen og at de ville delta på denne undersøkelsen. Jeg valgte å få denne bekreftelsen på papir fordi det da ville være umulig å koble navnet på informanten mot et

elektronisk svar og navnet blir ikke lagret elektronisk. Etter at studiet er ferdig slettes alle innhentede data.

For å få svar på min problemstilling og mine forskningsspørsmål måtte jeg ha noen informanter som kunne svare på spørsmålene. Som nevnt tidligere så endte valget på 10.klassinger og vg1-elever både på studiespesialisering og yrkesfag på videregående skole. Med dette utvalget måtte jeg forme spørsmålene slik at de var forståelig for informantene. Når det forskes på barn og unge, slik vi ofte gjør i pedagogisk forskning, må man ta hensyn til at de har særlig krav på beskyttelse. Hvis barn under 15 år skal delta i forskning, er det vanligvis nødvendig med samtykke fra foreldre. Barna skal også samtykke hvis de er gamle nok til å gjøre det. Barn kan ha vanskeligheter med å si nei til voksne så god informasjon om forskningen er viktig. (Kleven, 2011).

Alle informantene var over 15 år når undersøkelsen ble gjennomført, og jeg trengte dermed ikke samtykke fra foreldre, kun fra informantene selv. Hvis jeg hadde hatt noen sensitive og personlige spørsmål i spørreskjemaet mitt, hadde situasjonen blitt en annen. Spørsmålene må også utformes slik at de ikke virker støtende eller diskriminerende på noen måte. Jeg har heller ikke spørsmål som kan knytte hver enkelt besvarelse mot en bestemt informant. Det nærmeste jeg kan spore er hvilken klasse informanten går i. Det er også viktig med habilitet. Å bruke familie og venner som informanter er ikke heldig. Jeg har tidligere skrevet at mitt familiemedlem i 10.klasse har hjulpet meg med formulering av spørsmål og lignende. På grunn av habilitet vurderte jeg det dithen at jeg ikke kunne bruke hans klasse til å som informanter på spørreundersøkelsen.

Å forske på noe uten å samle inn data i en eller annen form er en umulig oppgave. Da forskningsdesignet mitt var ferdig kom jeg fram til at å ha en kvantitativ spørreundersøkelse, en survey, var det beste for å få belyst problemstillingen og forskningsspørsmålene mine. Da kom det fram to muligheter for å samle inn data, elektronisk datainnsamling eller manuell utfylling av spørreskjema på papir. Det er fordeler og ulemper med begge metodene, men etter en rask vurdering så bestemte jeg meg for å ha en elektronisk survey. Fordelen med å ha en elektronisk spørreundersøkelse er at svarene blir lagret som en fil og det er lett å bearbeide denne filen slik at analysen går enklere. Det er også enklere å spre undersøkelsen til informantene. Ulempen er at den er teoretisk sporbar fordi det legges igjen en IP-adresse fra informantens PC til svaret som informantene ga. Men siden denne koblingen ikke gir noen personlig informasjon ut på internett eller inn i spørreundersøkelsen så det er tilnærmet umulig å spore opp informantene.

Etter at prosjektet er ferdig skal alle innsamlede data slettes. Dette ble informert om i informasjonsskrivet til undersøkelsen og er også i tråd med våre etiske føringer. Etikkom.no skriver at allerede før innsamlingen av data starter, skal det være avklart og tydelig kommunisert til forskningsdeltakerne om materialet slettes ved avslutning eller ikke.

Nå som jeg har redegjort for mine etiske refleksjoner i forhold til min forskning så vil jeg avslutte kapittelet med å trekke fram noen generelle etiske retningslinjer som gjelder i pedagogisk forskning. Disse punktene gjelder selvfølgelig for min forskning også.

God henvisningsskikk er viktig i all forskning. Det er viktig for å etterprøve og gi et grunnlag for videre forskning. Henvisningene skal være nøyaktige, enten det er primær- eller sekundærlitteratur. Plagiat er uakseptabelt og er et alvorlig brudd på forskningsetiske normer. Den som plagierer jukser som forsker og forskningens troverdighet svekkes. Å snakke sant i en forskningssituasjon er en selvfølge. Det har med redeligheten å gjøre. Det mest alvorlige er å forfalske og dikte opp forskningsmateriale. Å synliggjøre sine rolle- og interessekonflikter er viktig med tanke på habilitet. Forskeren skal alltid respektere informantene og deres valg. (Etikkom.no)

Når det gjelder kjønnsfordeling i dagens samfunn, har det skjedd endringer de siste årene. Fra tidligere da vi hadde to kjønn, han- og hunkjønn så kunne vi bare spørre etter dette i spørreskjemaer. Nå som vi har fått et kjønn til, nemlig hen, så skal en tenke seg om for å ikke støte noen. Med dette som bakgrunn så hadde jeg tre svaralternativer på kjønn; gutt, jente og annet.

Noe av den samme utfordringen møter jeg når jeg spør etter foreldrene i spørreundersøkelsen. Fra tidligere så kunne en bruke begrepene mamma og pappa, men i dagens samfunn så er det flere som har foreldre av samme kjønn. Med bakgrunn i dette velger jeg å bruke forelder 1 og forelder 2 i min spørreundersøkelse for å ivareta interessene til alle informantene.

For å være sikker på at de etiske retningslinjene ble fulgt i undersøkelsen min, tok jeg kontakt med norsk senter for forskningsdata (NSD) for å sjekke om spørreundersøkelsen min krevde godkjenning. NSD vurderer forsknings- og studentprosjekter som inneholder personopplysninger og de har et hjelpemiddel på hjemmesiden sin som med en gang gir svar på om undersøkelser trenger godkjenning eller ikke. Jeg fylte ut skjemaet på hjemmesiden til NSD, lastet opp spørreskjemaet mitt og sendte det inn for behandling. Siden jeg skulle lagre svarene på egen datamaskin, måtte jeg ha godkjenning. Det var noe saksbehandlingstid hos

NSD, men etter en tid kom godkjenningen og jeg kunne gjennomføre spørreundersøkelsen. Bekreftelsen fra NSD ligger vedlagt. (Vedlegg 1).

Neste kapittel i denne avhandlingen om analyse av innsamlede data i forbindelse med spørreundersøkelsen.

4. Analyse

I dette kapitlet gjør jeg greie for gjennomføring av spørreundersøkelsen, om utvalget av informanter og analysen av de svarene informantene ga. Jeg kommer til å skrive litt om spørreskjemaet og hvordan det er bygd opp og hvordan spørsmålene ble kodet for at svarene kunne analyseres. Analysen er ordnet i samme rekkefølge og bruker de samme kategoriene som ble brukt i spørreskjemaet (Vedlegg 3). Det er til sammen sju kategorier i spørreundersøkelsen som er kodet med bokstavene A-G. Etter at jeg hadde gjennomført spørreundersøkelsen og sett på de innsamlede dataene først gang, fant jeg ut at hovedkategori G ikke ga meg noen interessante svar. I denne kategorien kunne informantene skrive fritt om yrkes- og utdanningsvalg. På bakgrunn av dette er kategori G utelatt for videre analyse i denne avhandlingen.

Som nevnt tidligere i avhandlingen, lagde jeg et spørreskjema i læringsplattformen It'slearning. Spørreskjemaet består av 60 spørsmål fordelt på sju hovedkategorier. Det har varierende antall spørsmål i hver kategori, men alle kategoriene ble avsluttet med et fritekstspørsmål der informantene får mulighet til å skrive utfyllende informasjon. Informantene fikk en link til undersøkelsen og svarene fikk jeg direkte inn i It's Learning etter at informantene hadde utført undersøkelsen. Deretter ble svarene overført til Excel for bearbeiding før de ble analysert i statistikkprogrammet JASP.

Det første jeg gjorde var å importere filen i Excel for å begynne bearbeidingen av dataene mine der, samtidig som jeg prøvde meg litt fram med statistikkprogrammet JASP. Siden JASP var helt nytt for meg brukte jeg litt tid på å lære meg programmet. Etter litt fram og tilbake mellom programmene Excel og JASP og med en god porsjon tålmodighet og god veiledning fra veileder, fikk jeg til slutt en fil som kunne brukes i JASP for videre analyse. I analysen min brukte jeg både Excel og JASP for å presentere viktige funn. Funnene som analyseres presenteres i tabeller, figurer og korrelasjonsdiagrammer. Samtidig er det noen faktorer og fritekstspørsmål som beskrives i ren tekst i analysekapitlet.

Mens jeg prøvde meg fram og tilbake mellom Excel og JASP, fant jeg ut at tabellene som ble generert ble veldig uoversiktlige. Spørsmålene mine var litt lange så når de ble limt inn i figurer og tabeller ble det litt kaotisk og lite lesbart. Som en løsning på dette lagde jeg koder til alle spørsmålene og svarene, slik at tabellene og grafene lettere kunne analyseres i JASP. For å få dette forståelig for eventuelle lesere, kodet jeg tilbake igjen til tekst slik at det ble mere oversiktlig og lettleselige tabeller og figurer i analysen. Oversikt over alle spørsmål og koder er i vedlegg 3. Der det ble nødvendig å presentere kodene i analysen så er det en forklaringstekst under hver tabell og figur slik at det blir lettere å forstå.

«Koding bestemmes i en kodebok, som er et sett av regler som brukes for å klassifisere variabler til verdier som omformes til tall. Med grunnlag i kodeboken kan så datamatriksen fylles ut, og dataene er klare for analyse og tolkning. I de tilfellene hvor svaralternativene er utarbeidet på forhånd, kan spørreskjemaet prekodes». (Halvorsen, 2016, s. 169).

Min største utfordring i prosessen med å bearbeide data, var å finne en god og lettlest oversikt over svarene fra informantene med tanke på å sammenligne svarene. Siden alle spørsmålene i hver hovedkategori hadde likedelt skala, samlet jeg alle spørsmålene i en tabell og gjennomførte en faktoranalyse på svarene som var gitt for å se en sammenheng. Denne faktoranalysen ble gjort for å få en korrelasjonskoeffisient som jeg kunne bruke videre i mitt arbeid med å analysere dataene. Det å sammenligne svarene heter korrelasjonsanalyse og en faktor som er mellom -1 og 1 beskriver hvor sterk sammenligning det er mellom de valgte svarene. Jo høyere tall korrelasjonen har, jo større er sammenhengen mellom svarene. (Kleven, 2011).

JASP er et analyseprogram som er åpent for alle sammen og er gratis å bruke. Programmet bruker filformatet CSV for å analysere dataene og It's Learning og Excel genererer en CSV-fil automatisk. Programmet har alle funksjoner som jeg trenger for å gjøre et godt analysearbeid. Det har også en enkel kopieringsmulighet til Word, noe som var veldig bra for min del. Når tabellene er kopiert inn i Word så kan jeg redigere dem for å få dem akkurat slik som jeg vil ha. Dette ble gjort med flere tabeller for å gjøre resultatene mer leservennlige. Noen av diagrammene er laget i Excel.

Jeg hadde relativt mye tekst i spørreskjemaet mitt, både som en innledning til hver hovedkategori og i enkelte spørsmål. Når dette skulle implementeres i JASP ble det veldig uoversiktlig og vanskelig å navigere riktig i programmet. Tabellene og kurvene som ble laget

i JASP ble store fordi teksten ble med som en beskrivende funksjon av hver faktor. For å få en enklere oppgave i JASP og for å få ned størrelsen på tabeller og kurvene omgjorde jeg spørsmålene og svarene til korte koder slik at det ble mere oversiktlig. Hvert spørsmål i hovedkategoriene A-F er kodet med fortløpende tall. Det vil si at når koden er for eksempel A4 så betyr det at det er spørsmål fire i kategori A. Som et resultat av dette ble størrelsene på tabellene og kurvene akseptable. For at dette skal bli forståelig for leseren av oppgaven har jeg byttet kodene tilbake til tekst igjen slik at tabellene kan leses uten kodene. Dette ble en mere oversiktlig måte å presentere analysen min på. En komplett oversikt over spørsmålene og kodene er i vedlegg 3.

I tabellene som JASP genererer kan jeg velge hvilke verdier jeg har lyst til å ha med i min analyse. Første verdi er *valid*, den forteller hvor mange informanter som har svart og den er oversatt til antall. Andre verdi er *missing*, den er kodet og oversatt til svaralternativet vet ikke i tabellene. Summen av disse to verdiene viser det totale antallet som har svart på det spørsmålet. Så velger jeg å ha med verdiene *mean*, *median* og *standard deviation*. Jeg har i bearbeidingen av tabellene oversatt disse verdiene til gjennomsnittsverdi, median og standardavvik. Gjennomsnittet regnes ut ved å summere alle verdiene og dele på antall, mens median defineres som det punktet som deler resultatfordelingen i to like store deler. Standardavviket er uttrykk for den gjennomsnittlige avstanden mellom observerte verdier og gjennomsnittet. (Halvorsen, 2016).

Disse tre verdiene er med fordi de gir meg en oversikt over funnene i hvert spørsmål. Det er lettere og raskere å få vurdert hva informantene har svart på hvert spørsmål. Når jeg ser verdiene er det lettere å gjøre en vurdering om hvilke spørsmål jeg skal analysere grundigere. Noen analyser er presentert i tabeller og figurer, mens andre er analysert med korrelasjoner. En korrelasjon kan betegnes som en sammenheng mellom svarene på flere ulike spørsmål. En grundigere beskrivelse av korrelasjon kommer der det er brukt korrelasjonsanalyse.

Hovedkategori A presenteres ikke med korrelasjonsanalyse fordi det i denne kategorien ikke er likedelte svaralternativer. Dermed blir verdiene lite sammenlignbare. Kategori A er hvilke bakgrunnsdata informantene har. En viktig presisering i denne undersøkelsen er at 2 er ikke dobbelt så mye / bra som 1. Tallene er kun brukt for å kategorisere svarene slik at de kan analyseres enklere.

4.1 Gjennomføring av undersøkelsen i skoler

Spørreundersøkelsen ble gjennomført som planlagt uten store vanskeligheter eller avvik. Spørreskjemaet ble kodet i It's Learning og prøvd ut på et mindre testpanel og revidert før bruk. For å sikre høy svarprosent og kunne oppklare mulig misforståelser valgte jeg å gjøre avtale med skolene og klassene som skulle delta i undersøkelsen når den skulle gjennomføres. Noen informanter, spesielt elever med begrensede norskkunnskaper, kom med spørsmål underveis som ble besvart så kort og presist som mulig. Svarene ble overført direkte fra It's learning via Excel til statistikkprogrammet JASP for videre analyse. De kvalitative dataene ble samlet i egen tekstfil for analyse der.

I første hovedkategori, kategori A, ønsket jeg å fremheve bakgrunnsdata. Oversikten mellom alder, kjønn og klasse blir analysert først, etterfulgt av en analyse der morsmål er relevant. Til slutt vil jeg presentere en analyse av sammenhengen mellom foreldrenes utdanningsnivå og hvilken studieretning på videregående skole informantene går på. I kategori B handlet spørsmålene om andres betydning for valg av utdanning mens rådgivning og faget utdanningsvalg er tema i kategori C. Kategori D handler om fremtidig yrke og veien til videregående skole er tema i kategori E. Erfaringer etter å ha begynt på videregående skole presenteres i kategori F, hvor det kun er elevene på videregående skole som har besvart.

4.2 Analyse av bakgrunnsdata, kategori A i spørreskjema

I spørreskjemaet ble informantene spurt om bakgrunnsdata for å kunne analysere særtrekk ved deres bakgrunn og i hvilken grad bakgrunn virker inn på valg av utdanning. I min undersøkelse er bakgrunnsdata for eksempel alder, kjønn og hvilken klasse informanten går i.

Tabell 2 gir en oversikt over utvalget i datamaterialet etter at undersøkelsen ble gjennomført.

Tabell 2: Oversikt over utvalget sortert etter kjønn, alder og klasse.

Alder A2	Kjønn A1			Totalt	
	Gutt	Jente	Annet	Antall	Prosent (alder)
15 år	17	21	1	39	25,5
16 år	49	46	0	95	62,1
17 år	3	4	0	7	4,6
18 år	2	1	0	3	2,0
19 år	5	4	0	9	5,9
Totalt	76	76	1	153	
Klasse A3					Prosent (klasse)
Vg1 SS	29	29	0	58	37,9
Vg1 HO	6	22	0	28	18,3
Vg1 EL	20	4	0	24	15,7
10.trinn	21	21	1	43	28,1

SS betyr studiespesialisering. HO betyr helse og oppvekst. EL betyr elektrofag.

I tabell 2 ser vi at det totale antallet informanter er 153. Det er like mange gutter og jenter med i undersøkelsen. Det er en informant som sier at han/hun har et annet kjønn. Da jeg planla denne spørreundersøkelsen så var det en viktig faktor for meg at det ble en så jevn fordeling av kjønn som mulig. Jeg hadde mange forslag til hvem jeg skulle bruke som informanter, men landet til slutt på en fordeling som jeg mente var hensiktsmessig. Som vi ser av tabellen så ble fordelingen helt lik.

Min forforståelse av kjønnsfordeling i ulike utdanningsprogram er at på studiespesialisering så er det noenlunde lik fordeling mens det er overvekt av gutter på elektro og flest jenter på helse og oppvekst. I 10.klasse er det ikke lett å vite noe om kjønnsfordelingen fordi der har ikke elevene valgt selv. For å teste min forforståelse hentet jeg en statistikk fra 2016 som Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) har utarbeidet. (Bufdir, 2016).

Tabell 3 viser resultatet av deres forskning på kjønnsfordeling i ulike utdanningsprogram på videregående skole.

Tabell3: Kjønnsfordeling i ulike utdanningsprogram.

Kjønn	Helse- og oppvekstfag	Studiespesialisering	Elektrofag
Gutt	18.3%	43.6%	98.8%
Jente	81.7%	56.4%	5.2%

Med min forforståelse og tabellen over lagt til grunn så kom jeg til at fordelingen av informantene skulle være slik for å få en så jevn fordeling som mulig: To klasser på vg1 studiespesialisering, to klasser på vg1 helse og oppvekst, to klasser på vg1 elektro og to klasser fra 10.trinn. Med en slik fordeling så skulle kjønnsfordelingen bli jevnt fordelt. Denne fordelingen passet bra med tanke på antall informanter i hver klasse. Siden de yrkesfaglige klassene er halvparten så store, vil fire klasser fra yrkesfag ha tilnærmet likt antall som to klasser fra vg1 studiespesialisering eller to klasser fra 10.trinn. Ser vi på begge tabellene så ser vi at min forforståelse og tidligere statistikk stemmer overens.

De fleste informantene er 15 og 16 år gamle. Det stemmer godt siden informantene går i 10.klasse på ungdomsskolen og 1.året på videregående skole. Fordelingen på klassene på videregående er ganske jevne. Når jeg legger sammen informantene fra vg1 Helse- og oppvekstfag (HO) og vg1 Elektrofag (EL) så blir tallet 52 mot 58 på vg1 Studiespesialisering (SS). Det er litt lavere i 10.klasse fordi 12 elever var borte da undersøkelsen ble gjennomført.

Det var noen fremmedspråklige med i undersøkelsen og for å finne ut hvilket morsmål de har så hadde jeg et spørsmål om det. Jeg hadde i utgangspunktet tenkt at dette spørsmålet skulle være et flervalgsspørsmål der jeg hadde ramset opp de vanligste morsmålene slik at informantene kunne krysse av for sitt morsmål. Men da jeg begynte å undersøke litt om dette emnet så fant jeg ut at det er alt for mange morsmål å ta med. Derfor ble alternativene i dette spørsmålet delt i tre; norsk, engelsk og annet. De som svarte *annet* kunne skrive inn sitt morsmål i et fritekstspørsmål senere i kategorien. En oversikt over hvilket morsmål informantene hadde er å finne i tabell 4.

Tabell 4: Oversikt over hvilke morsmål informantene har

Morsmål A9	Antall	Prosent
Ikke svart	1	0.7
Norsk	116	75.8
Engelsk	2	1.3
Annet	34	22.2
Total	153	100.0

Tabell 4 viser at 116 informanter har norsk som morsmål, mens 36 informanter sier at de har et annet morsmål enn norsk. En informant svarte ikke på dette spørsmålet.

Av informantene som ikke har norsk som morsmål så er det flest med arabisk, etterfulgt av urdu og kurdisk. Det er sju av de fremmedspråklige som har arabisk som morsmål. Det er flere informanter som snakker to språk, både sitt morsmål og norsk. Dette er hentet fra det siste spørsmålet i kategorien, der kunne de skrive hvilket morsmål de har.

Det er interessant å se om det er de eldste informantene som har et annet morsmål enn norsk. Dette kan gi meg en pekepinn på hvor mange med norsk som morsmål som har tatt et omvalg eller sluttet på videregående skole for så å begynne igjen senere. For å få en mere lettlest tabell, er tabellen korrigeret slik at det bare er svaralternativene som er besvart som vises. Ingen svarte *vet ikke* på dette spørsmålet så det alternativet er tatt bort. En person på 16 år svarte ikke på dette spørsmålet. Resultatet av dette kan vi se av tabell 5.

Tabell 5: Oversikt over morsmål og alder

Ditt morsmål A9	Alder A2	Antall
Norsk	15 År	33
	16 År	75
	17 År	5
	18 År	1
	19 År	2
Engelsk	16 År	1
	17 År	1
Annet	15 År	6
	16 År	18
	17 År	1
	18 År	2
	19 År	7

Tabell 5 viser at det er de som har et annet morsmål enn norsk som er de eldste. Det forteller også at det er få med norsk som morsmål som har hatt et hvileår eller gjort et omvalg på videregående skole. Det er to av informantene som har norsk som morsmål som er 19 år, mens det er sju informanter av dem med annet morsmål som er 19 år. Dette kan tyde på at de med fremmedspråk har begynt senere på videregående skole av ulike årsaker. De 18 16-åringene som har et annet morsmål enn norsk fordeler seg jevnt over flere språk. Det er ingen morsmål som skiller seg ut mere enn andre. En informant på 16 år svarte ikke på dette spørsmålet.

Hvilke karakterer fremmedspråklige hadde i 10.klasse på ungdomsskolen er interessant fordi de kjemper om de samme plassene på videregående som de som har norsk som morsmål.

Tabell 6: Oversikt mellom karakterer og morsmål.

Morsmål A9	Karakterer A4					Husker ikke
	2	3	4	5	6	
Norsk	1	8	53	45	5	4
Engelsk	0	0	1	0	0	1
Annet	0	3	14	6	2	9

Karakteren 2 tilsvare karakterspranget 1-2,4. Karakteren 3 tilsvare 2.5-3,4. Karakteren 4 tilsvare 3.5-4.4. Karakteren 5 tilsvare 4.5-5.4 og karakteren 6 tilsvare karakterspranget 5.5-6.

Tabell 6 viser at de fremmedspråklige har like gode karakterer fra ungdomsskolen som de med norsk som morsmål. Andelen over de som ikke husker er mye større hos de fremmedspråklige enn de norske. Når vi vet av tabell 4 at det er 36 informanter med et annet morsmål enn norsk så er det en stor andel når 10 informanter ikke husker sitt karaktersnitt fra 10.klasse

Til slutt i denne første hovedkategorien vil jeg presentere en analyse av sammenhengen mellom foreldrenes utdanningsnivå og hvilken studieretning på videregående skole informantene går på. Jeg har utelatt 10.klasse i denne sammenhengen siden grunnskolen er obligatorisk for alle, uavhengig av foreldrenes utdanning. Er det slik at de som går på studiespesialisering har høyt utdannede foreldre mens de som går på yrkesfag har foreldre som ikke har høyere utdanning? For å ivareta forskningsetikken så er spørsmålene delt inn i forelder 1 og forelder 2. Det er derfor ikke mulig å skille disse kategoriene etter kjønn. I tabell 7 og 8 vises sammenhengen mellom foreldrenes utdanning og hvilken studieretning informantene går på.

Tabell 7: Oversikt over forelder 1 sin utdanning og hvilken studieretning (klasse) informantene går i.

Utdanning Forelder 1 A5	Klasse A3		
	Stud %	Helse %	Elektro %
Grunnskole	1.7	7.1	4.2
Videregående	8.6	7.1	16.7
Fagbrev	10.3	32.1	8.3
Høyere utd.	62.1	17.9	58.3
Vet ikke	17.2	35.7	12.5

Tabell 8: Oversikt over forelder 2 sin utdanning og hvilken studieretning (klasse) informanten går i.

Utdanning Forelder 2 A6	Klasse A3		
	Stud %	Helse %	Elektro %
Grunnskole	1.7	7.1	8.3
Videregående	13.8	7.1	8.3
Fagbrev	12.1	17.9	16.7
Høyere utd.	44.8	25.0	29.2
Vet ikke	27.6	42.9	37.5

Tabellene viser at det er et ganske stort flertall av elevene på studiespesialisering som har foreldre som har en høyere utdanning. Det er henholdsvis 62,1% for forelder 1 og 44,8% for forelder 2. De informantene som går på vg1 elektro har også høyt utdannede foreldre. 29.2% og 58.3% av foreldrene har høyere utdanning. Det er lavere procenter for de elevene som går på helse og oppvekst. En analyse av dette forteller meg at foreldre veileder sine egne ungdommer i den retningen de selv har gått.

Som en oppsummering av bakgrunnsdataene og frittekstsvarene i denne kategorien, vil jeg trekke fram at det ble likt antall gutter og jenter i undersøkelsen. De fleste informantene er 15 og 16 år gamle, noe som stemmer bra siden de går i 10.klasse og første året på videregående. På elektro er det flest gutter mens det er flest jenter på helse og oppvekst. På studiespesialisering så er det likt antall gutter og jenter. Når det gjelder morsmål så sier 36 informanter at de har et annet morsmål enn norsk. De er også de eldste i undersøkelsen. Det er informantene på studiespesialisering som har de høyest utdannede foreldrene.

I frittekstsvarene kom det fram at flere av informantene har dysleksi og at flere av de fremmedspråklige valgte bort studiespesialisering fordi de hadde stor utfordring med språket.

Neste hovedkategori handler om andres betydning for valg av utdanning. Der blir det blant annet undersøkt om foreldre og rådgiver har veiledet informantene og om venner har påvirket valg av studieretning på videregående.

4.3 Analyse av andres betydning for ditt valg av utdanning. Kategori B i spørreskjema.

I denne kategorien var fokuset hvilke faktorer som var med på å påvirke informantene når de skulle velge linje på videregående skole. Det å velge linje på videregående skole er som tidligere nevnt kanskje det vanskeligste valget i livet så langt for disse ungdommene. At de

blir påvirket av andre faktorer enn bare sine egne meninger tror jeg er ganske vanlig. Det kommer til å nevnes faktorer fra undersøkelsen som ikke presenteres i noen tabeller eller figurer, men det er faktorer som har betydning for å få en god analyse av de innsamlede dataene. De viktigste funnene i denne kategorien analyseres i korrelasjoner, tabeller og figurer.

Å få til en god korrelasjon mellom hovedkategoriene var ikke helt enkelt fordi det er forskjellige svaralternativer i kategoriene. Derfor presenterer tabellene viktige funn mellom to hovedkategorier, mens funn i samme hovedkategori presenteres ved hjelp av korrelasjoner eller figurer. Dette kommer klart fram i analysen.

Tabellen under presenterer verdiene for *gjennomsnitt, median og standardavviket*. Samtidig er antall informanter med, samt de som svarte *vet ikke*. Denne tabellen gir meg et raskt bilde over interessante funn som kan bli grundigere analysert og gjør det enklere å velge ut aktuelle analyser som kan belyse problemstillingen min. Kodene B1, B2 osv. er spørsmålene mine i denne kategorien. Svarene på hvert spørsmål oppsummeres i kolonner mot de viktigste faktorene i analysen min. Summen mellom antall og *vet ikke* er hvor mange informanter som har svart på spørsmålet. Gjennomsnittet er summen av alle verdier dividert på antall svar, mens median er det punktet som deler resultatene i to like store deler. Standardavviket er uttrykk for den gjennomsnittlige avstanden mellom observerte verdier og gjennomsnittet. (Halvorsen, 2016). En oversikt over kodene som spørsmålene er kodet med presenteres under tabellen.

Tabell 9: Oversikt over svarene i kategori B som handler om andres betydning for ditt valg av utdanning.

	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15	B16
Antall	149	149	146	152	150	142	149	146	145	147	145	145	138	140	146	147
Vet ikke	4	4	7	1	3	11	4	7	8	6	8	8	15	13	7	6
Gjennomsnitt	2.4	2.0	2.4	2.0	1.9	1.5	1.9	2.0	1.6	2.2	2.3	1.4	1.3	1.3	2.2	2.3
Median	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0	1.0	2.0	2.0	1.0	2.0	2.0	1.0	1.0	1.0	2.0	2.0
Standardavvik	0.8	0.9	0.9	0.9	0.9	0.9	1.0	0.9	0.9	1.0	1.0	0.8	0.7	0.8	1.0	1.0

B1 Foreldre veiledet deg. B2 Lærerne veiledet deg. B3 Rådgiverne veiledet deg. B4 Påvirket av venner. B5 Andre i familien påvirket deg. B6 Andre personer påvirket deg. B7 Reisevei. B8 Rykter. B9 Fritidsaktiviteter. B10 Karaktersnitt mot studieretning. B11 Karaktersnitt mot skole. B12 Kjønn noe å si. B13 Fravær mot studieretning. B14 Fravær mot skole. B15 Trivsel mot studieretning. B16 Trivsel mot skole.

For å få en oversikt over alle korrelasjonene i hovedkategorien tok jeg en faktoranalyse av alle spørsmålene. Det genererte en lettleselig og oversiktlig korrelasjonstabell som fortalte meg korrelasjonen mellom alle spørsmålene. Dette ble beskrevet mer utdypende i metodekapittelet hvor en slik tabell også ble presentert. Ved bruk av korrelasjonstabellen for hver hovedkategori fant jeg raskt ut hvilke korrelasjoner spørsmålene har. I tabellen under er et utdrag av de mest interessante korrelasjonene i hovedkategori B. Videre i kapittelet blir disse analysert.

Tabell 10: Oversikt over de mest interessante korrelasjonene i hovedkategori B som handler om andres betydning for ditt valg av utdanning.

	B1	B5	B10	B12	B13	B15
B2	0.478					
B3	0.434					
B6		0.463				
B11			0.672			
B13				0.519		
B14					0.884	
B16						0.677

B1 Foreldre veiledet deg. B2 Lærerne veiledet deg. B3 Rådgiverne veiledet deg. B5 Andre i familien påvirket deg. B6 Andre personer påvirket deg. B10 Karaktersnitt mot studieretning. B11 Karaktersnitt mot skole. B12 Kjønn. B13 Fravær mot studieretning. B14 Fravær mot skole. B15 Trivsel mot studieretning. B16 Trivsel mot skole.

Svaralternativene i denne kategorien var inndelt i 5 valg. Det var *ingenting, litt, mye, veldig mye* og *vet ikke*. Alternativene var kodet med tallene 1 til 5 i samme rekkefølge. Koden 0 beskriver at spørsmålet ikke er besvart.

I problemstillingen min spør jeg hvilke faktorer som spiller inn når elevene skal velge studieretning på videregående skole. Forskningsspørsmålene mine går ut på om foreldre og rådgivere har veiledet informantene og om venner har påvirkningseffekt på valg av studieretning. Om faget utdanningsvalg på ungdomsskolen har noe for seg blir også analysert. Den siste faktoren i min problemstilling handler om hvordan elevene skaffer seg kunnskap om videregående skole. Disse faktorene som er nevnt ovenfor blir analysert med forskjellige metoder videre i denne hovedkategorien.

Som nevnt tidligere i teorikapittelet, er det vanlig at foreldre veileder sine ungdommer. Det som er litt usikkert er om foreldre har den erfaringen og kunnskapen som trengs for å gjøre en god veiledning. Erfaringen og kunnskapen til foreldrene er ikke undersøkt i denne

undersøkelsen. I tabellen presenteres de viktigste statistiske dataene fra spørsmålet om foreldre har veiledet i valg av studieretning.

Tabell 11: Har foreldrene veiledet deg i valg av studieretning på videregående skole?

Veiledet av foreldre B1	
Antall	149
Vet ikke	4
Gjennomsnitt	2.4
Median	2.0
Standardavvik	0.8

Tabell 11 viser at 149 informanter har svart på spørsmålet om de hadde blitt veiledet av foreldrene. Av 153 informanter så svarte fire *vet ikke* på dette spørsmålet. Vi ser at gjennomsnittet er relativt høyt på dette spørsmålet.

I tabell 12 presenteres en oversikt over hvordan svarene fordeler seg på svaralternativene på dette spørsmålet mot hvilken klasse informantene går i.

Tabell 12: Oversikt over veiledet av foreldre og hvilke klasser informantene går i.

Grad av veiledning B1	Klasse A3			
	Stud %	Helse %	Elektro %	10.klasse %
Ingenting	6.9	28.6	20.8	4.7
Litt	44.8	32.1	58.3	48.8
Mye	34.5	17.9	16.7	32.6
Veldig mye	10.3	14.3	4.2	14.0
Vet ikke	4,7	4,7	0	0

Av de informantene som går på studiespesialisering er det bare 6.9% som ikke har blitt veiledet av sine foreldre. 28.6% på helse og oppvekst sier at de ikke har blitt veiledet av foreldrene mens det er 20.8% på elektro. Hovedtyngden av svarene er på *litt* og *mye* for dem som går på studiespesialisering, mens det er *litt* og *ingenting* som har fått flest svar av de som går på yrkesfaglig studieretning. De som går i 10.klasse ble veiledet mest av foreldrene sine før de valgte studieretning på videregående skole.

I tabell 7 og 8 presenterte jeg en oversikt over foreldrenes utdanning og hvilken klasse informantene går i. Tabellene viste at et stort flertall av elevene på studiespesialisering har foreldre med høy utdanning. Trekker vi en linje mot denne tabellen som viser oss at det er

mange som går på studiespesialisering som har fått veiledning av sine foreldre så ser vi at det er en sammenheng mellom elevenes yrkesvalg, foreldrenes utdanning og foreldrenes veiledning til valg av studieretning. Oppsummeringen av dette forteller meg at foreldre veileder sine egne i den retningen som de selv har gått.

Noen som har erfaring og kunnskap til å veilede elever i skolen er rådgiverne. Rådgiverne sitter på relevant kunnskap og informasjon om forskjellige studieretninger og videregående skoler som er i området. De har tilgang til statistikk fra de nærmeste videregående skolene om tidligere karaktersnitt og lignende. Det var viktig for meg å finne ut om rådgiverne har veiledet informantene i sitt valg av studieretning på videregående skole.

Tabell 13: Har rådgiverne veiledet deg i valg av studieretning på videregående skole.

Veiledet av rådgiver B3	
Antall	146
Vet ikke	7
Gjennomsnitt	2.4
Median	2.0
Standardavvik	0.9

Tabell 13 viser at 146 informanter har svart på spørsmålet om i hvor stor grad de hadde blitt veiledet av rådgiver. Av 153 informanter så svarte sju *vet ikke* på dette spørsmålet.

Hvordan informantene svarte på dette spørsmålet presenteres i tabell 14.

Tabell 14: Oversikt over veiledet av rådgiver og hvilke klasser informanten går i

Grad av veiledning B3	Klasse A3			
	Stud %	Helse %	Elektro %	10.klasse %
Ingenting	13.8	35.7	16.7	2.3
Litt	51.7	25.0	54.2	27.9
Mye	24.1	14.3	25.0	30.2
Veldig mye	10.3	10.7	0.0	34.9
Vet ikke	0.0	14.3	4.2	4.7

Av tabell 14 så kan jeg se at de fleste som går på vg1 studiespesialisering har hatt litt veiledning av rådgiver. *Litt* og *ingenting* er de alternativene som har størst antall fra de som går på vg1 helse og oppvekst. De elevene som går på vg1 elektro har hatt mest veiledning fra rådgiver av de som går på videregående skole. Elevene på 10.klasse har hatt god nytte av sin rådgiver på ungdomsskolen. Det er bare 2,3% som sier at de ikke har hatt veiledning av rådgiver da de valgte studieretning på videregående skole. Så er det et stort sprang til de som

har litt nytte, mens det er jevn stigning til de informantene som har hatt veldig mye veiledning fra rådgiver. At det er varierende svar fra de andre klassene kan tyde på at spørsmålet var litt for uklart eller at informantene har glemt hvordan veiledning de fikk på ungdomsskolen. Det kom ikke helt klart fram i spørsmålet at det var rådgiverne på ungdomsskolen som var målgruppen. Dette har jeg beskrevet tidligere. Senere i kapittelet blir det tatt en korrelasjonsanalyse for å finne en sammenheng mellom spørsmålene om foreldre og rådgivere har veiledet elevene i valg av studieretning.

Det neste som skal analyseres er om vennene har påvirket elevene i valg av studieretning på videregående skole.

Tabell 15: Har vennene dine påvirket deg i valg av studieretning på videregående skole?

Påvirket av venner B4	
Antall	152
Vet ikke	1
Gjennomsnitt	2.0
Median	2.0
Standardavvik	0.9

152 informanter har svart på spørsmålet om de hadde blitt påvirket av venner når de skulle velge studieretning på videregående skole, mens én informant svarte *vet ikke*. Gjennomsnitt og median er på det jevne likt fordelt. Dette fremgår av tabell 15.

I tabell 16 så ser vi en oversikt over påvirkning av venner og hvilken klasse de går på nå.

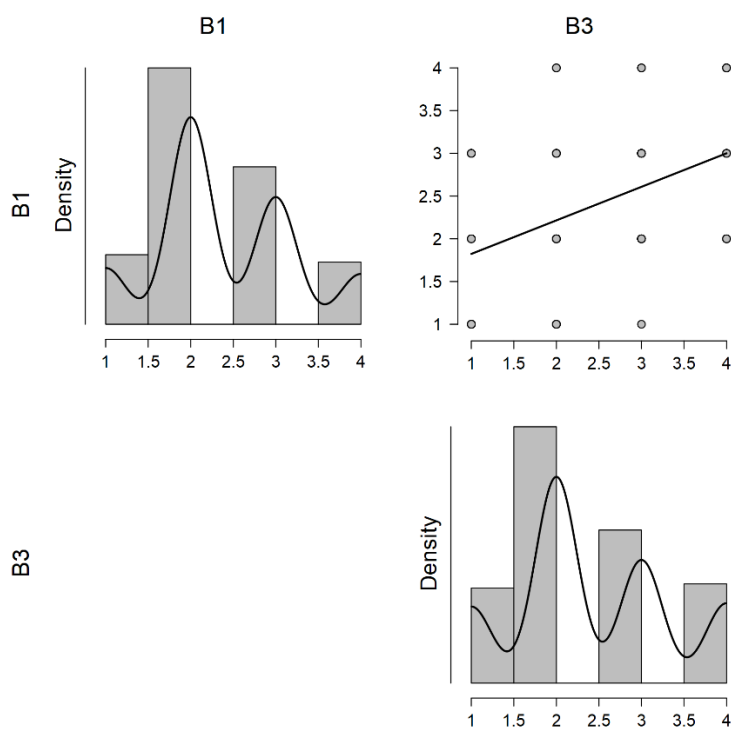
Tabell 16: Oversikt over påvirkning av venner og hvilken klasse informanten går i

Påvirkning av venner B4	Klasse A3			
	Stud %	Helse %	Elektro %	10.klasse %
Ingenting	22.4	28.6	70.8	23.3
Litt	44.8	46.4	16.7	53.5
Mye	25.9	14.3	12.5	9.3
Veldig mye	6.9	7.1	0.0	14.0
Vet ikke	0.0	3.6	0.0	0.0

Av de som går på studiespesialisering så sier de fleste at de har blitt *litt* eller *mye* påvirket av venner da de valgte studieretning på videregående skole. På helse og oppvekst svarer de fleste *ingenting* og *litt*. 70% av de som går på elektro svarer at de ikke var påvirket av venner. Av de

som går i 10.klasse svarer 14% at de har blitt *mye* påvirket av venner mens 53,5% sier at de har blitt *litt* påvirket av venner da de valgte studieretning.

Ser vi på oversikten i tabell 9 så ser vi at det er spørsmål B1 og B3 som har høyest gjennomsnitt i denne hovedkategorien. Det er spørsmålene om informantene har blitt veiledet av foreldre og rådgiver i valg av studieretning på videregående skole. Dette er et sentralt tema i min problemstilling så derfor er det interessant å ta en korrelasjon mellom disse spørsmålene. En korrelasjonsanalyse av disse spørsmålene er i figuren under.

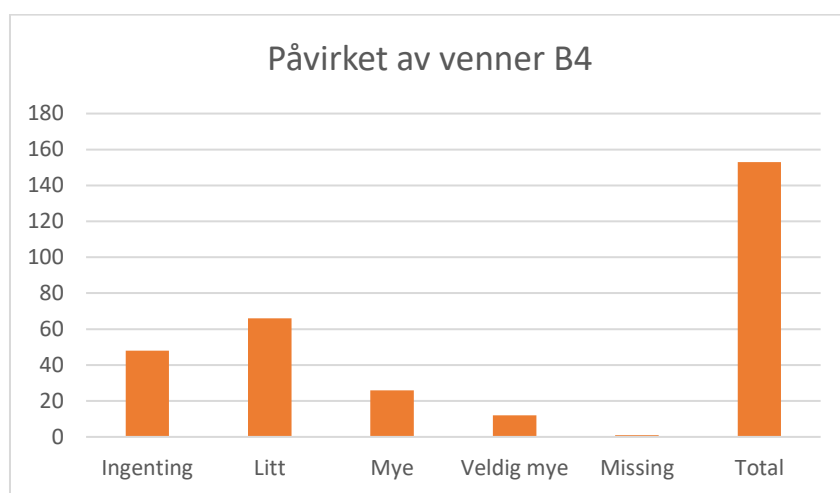

Figur 3. Korrelasjon mellom spørsmål B1: Har dine foreldre veiledet deg i valg av studieretning på videregående skole og B3: Har rådgiverne dine veiledet deg i valg av studieretning på videregående skole. Korrelasjonsfaktoren mellom B1 og B3 er 0.434.

Figur 3 viser at det er veldig jevn i fordelingen av svarene, så at gjennomsnittet er 2,4 på begge spørsmålene stemmer godt overens med figuren. De fleste har blitt veiledet i valg av studieretning. Når jeg har en korreksjonsfaktor, Pearson`s r på 0,434 så betegnes det som en positiv moderat korrelasjon. Den er positiv fordi korrelasjonstallet er positivt og at den er moderat ser jeg ut ifra at det blir en oval bred sirkel i korrelasjonsdiagrammet mitt. Der det mangler punkt i diagrammet så betyr det at det er ingen som har svart veldig mye på B3 som

har svart ingenting på B1. De som har svart ingenting på B3 har heller ikke svart veldig mye på B1.

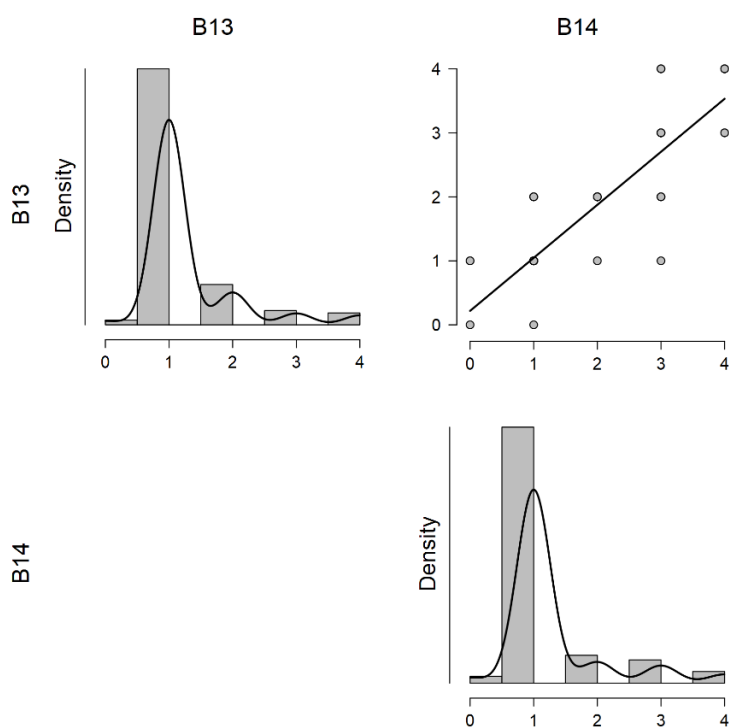
Et annet tema i problemstillingen min er om vennene har påvirket informantene i valg av studieretning på videregående skole. Min forforståelse om dette temaet er at vennene betyr mye for ungdommer og at det er sannsynlig at venner har noe å si når det skal velges studieretning. Hvis en ungdom har få venner på ungdomsskolen så kan det kanskje være trygt å velge samme studieretning og skole som de andre vennene selv om det er ikke den retningen eleven egentlig ønsker å gå. Kanskje vil noen velge det samme som vennene sine for å ikke bli utelatt fra vennegjengen som har holdt sammen på ungdomsskolen.

Figur 4. Oversikt over om vennene har påvirket informantene i valg av studieretning.

Analyserer vi denne figuren så ser vi at av 153 informanter oppgir flertallet at de har blitt påvirket av vennene sine når de valgte studieretning på videregående skole. Dette resultatet forteller at mange vil gå på samme studieretning og skole som sine venner. Det kan virke trygt og godt å begynne på en ny skole sammen med noen de kjenner. Kanskje noen tenker på russetiden også? Det kan hende at de allerede har begynt å planlegge feiringen av å være ferdig på videregående skole.

Den sterkeste korrelasjonsfaktoren i denne kategorien fant jeg når jeg sammenlignet spørsmålene B13 og B14. De gikk ut på om fravær hadde noen betydning for valg av studieretning og hvilken videregående skole informantene valgte. Resultatet av denne sammenligningen vises i figur 5.

Figur 5: Korrelasjon mellom spørsmål B13: Har/hadde ditt fravær betydning for valg av studieretning på videregående skole og B14: Har/hadde ditt fravær betydning for valg a videregående skole? Korrelasjonsfaktoren mellom B13 og B14 er på 0.884.

Figuren viser at de fleste informantene har svart svaralternativ 1, *ingenting*, på disse spørsmålene. Det konkluderes med at fravær på ungdomsskolen ikke har noen betydning for valg av studieretning og skole på videregående. Dette bekreftes også ved at disse spørsmålene hadde lavt gjennomsnitt, bare 1.3. Her er det mange informanter som har svart det samme på begge spørsmålene.

Det at korrelasjonsfaktoren er relativt høy, 0.884 viser at det er en god sammenheng mellom disse svarene og at korrelasjonen kan beskrives som høy positiv. (Kleven, 2011). Diagrammet viser en god samling av punktene mot midten og at punktene går fra 0 mot 4 i positiv retning. At fravær ikke har noen betydning for valg av studieretning på videregående skole og at elevene er reflekterte over at fravær har en betydning på videregående skole er bra. Kanskje fraværeregelen i videregående skole har hatt en positiv innvirkning?

For å avslutte denne kategorien så oppsummerer jeg kort. Fritekstspørsmålene vil bli analysert i neste avsnitt.

Informantene som går på studiespesialisering sier at foreldrene og rådgiverne har veiledet dem litt og mye med tanke på å velge studieretning på videregående skole. Når det gjelder spørsmålet om de har blitt påvirket av venner så har fleste svart litt. Resten fordeler seg likt mellom *mye* og *ingenting*. På vg1 helse og oppvekst så er det svaralternativene ingenting og litt som har fått størst andel på det spørsmålet om de har blitt veiledet av foreldre og rådgiver. Det samme gjelder for påvirkning av venner. Når det gjelder elevene på vg1 elektro så snur trenden litt. Der er det alternativene litt og mye som peker seg ut når det gjelder om de har blitt veiledet av foreldre og rådgiver. Påvirkning av venner har ingen betydning for disse elevene, ifølge dem selv. 10.klasse-elevene setter pris på rådgiverne. Rådgiverne har veiledet veldig mye, mens foreldrene har størst andel på litt. Disse elevene sier også at vennene har vært med på å påvirke litt når de valgte studieretning på videregående.

Når jeg analyserer fritekstsvarene så sier mange informanter at familien har vært med på å veilede hvilken studieretning de valgte. Også besteforeldrene har vært med på dette. Ønske om et bestemt fremtidig yrke har også vært med på å bestemme studieretningen for flere informanter.

Det at alle foreldre ikke har kunnskap nok om videregående skole og mulighetene for å studere videre etter videregående skole kom godt fram i fritekstsvaret. Det er ett svar jeg synes er oppsiktsvekkende: *«Jeg hører på hva mine venner og min familie sier om de forskjellige tingene. Som f.eks. pappa mener at jeg kan bli så mye mer enn kun en elektriker, mens jeg vil bli elektriker. Han skal alltid si dritt om elektrofaget, som at man ikke kommer noe vei videre i livet og at det kun er dumme folk som går der. Det samme sier mamma.»*

Neste hovedkategori som analyseres handler om hvordan rådgivningen på ungdomsskolen har vært og informantene skal dele sin erfaring med faget utdanningsvalg. Hvilken kjennskap de har til nettsteder med utdannings- og karriererelatert innhold blir analysert til slutt.

4.4 Analyse om rådgivning og faget utdanningsvalg. Kategori C i spørreskjema.

På ungdomsskolen er det et fag som heter utdanningsvalg. Utdanningsdirektoratet presiserer på sine nettsider at faget skal bidra til at elevene oppnår kompetanse i å treffe karrierevalg som er basert på elevenes ønsker og forutsetninger. (Utdanningsdirektoratet, 2019).

Faget er tenkt brukt til veiledning om de forskjellige studieretningene på videregående skole. I dette faget kan elever prøve seg i ulike yrker og være på besøk på videregående skoler for å prøve ut de aktuelle linjene. Rådgiverne på ungdomsskolen bruker som regel noen timer av dette faget til å drive relevant opplæring og for å veilede elevene til å velge riktig studieretning på videregående skole. Jeg ønsket å finne ut om faget utdanningsvalg og rådgiverne har vært til hjelp når informantens valg av videregående opplæring skulle tas.

Svaralternativene i denne kategorien var inndelt i fem valg. Det var *helt uenig*, *litt uenig*, *litt enig*, *helt enig* og *vet ikke*. Alternativene var kodet med tallene 1 til 5 i samme rekkefølge. Er spørsmålet ikke besvart så har det koden 0.

Et av mine forskningsspørsmål handler om faget utdanningsvalg på ungdomsskolen har noen betydning i prosessen når informantene skal velge linje på videregående skole. Det første jeg undersøkte i kategori C var om faget utdanningsvalg på ungdomsskolen var nyttig med tanke på informantens valg av videregående opplæring. Tilgjengeligheten til rådgiverne på ungdomsskolen er også avgjørende for om informantene fikk nok veiledning til valg av studieretning på videregående skole. Til slutt var det et flervalgsspørsmål om hvilke nettsteder med utdannings- og karriererelatert innhold informantene kjente til.

En oversikt over kodene som spørsmålene er kodet med presenteres under tabellen.

Tabell 17: Oversikt over svarene i kategori C som handler om rådgivning og faget utdanningsvalg.

	C1	C2	C3	C4	C5	C6	C7	C8	C9	C10
Antall	129	114	140	132	133	136	130	121	129	136
Vet ikke	24	39	13	21	20	17	23	32	24	17
Gjennomsnitt	3.0	2.6	2.9	2.4	2.7	2.9	3.1	2.6	3.1	3.0
Median	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0
Standardavvik	1.1	0.9	1.0	1.0	1.1	0.9	1.0	1.3	1.0	0.9

C1 Samtale alene med rådgiver. C2 Samtale i gruppe med rådgiver. C3 Utplussing hatt innvirkning. C4 Utdanningsmesse hatt påvirkning. C5 utdanningsvalg nyttig. C6 Rådgiver tilgjengelig. C7 Ønsket veiledning av rådgiver. C8 Brukt «digital» rådgiver. C9 Erfaring med rådgiver. C10 Nok kunnskap om yrke.

Ved bruk av korrelasjonstabellen for hovedkategori C fant jeg raskt ut hvilke korrelasjoner spørsmålene har. I tabellen under er et utdrag av de mest interessante korrelasjonene i hovedkategori C. Videre i kapitlet blir disse analysert.

Tabell 18: Oversikt over de mest interessante korrelasjonene i hovedkategori C som handler om rådgivning og faget utdanningsvalg.

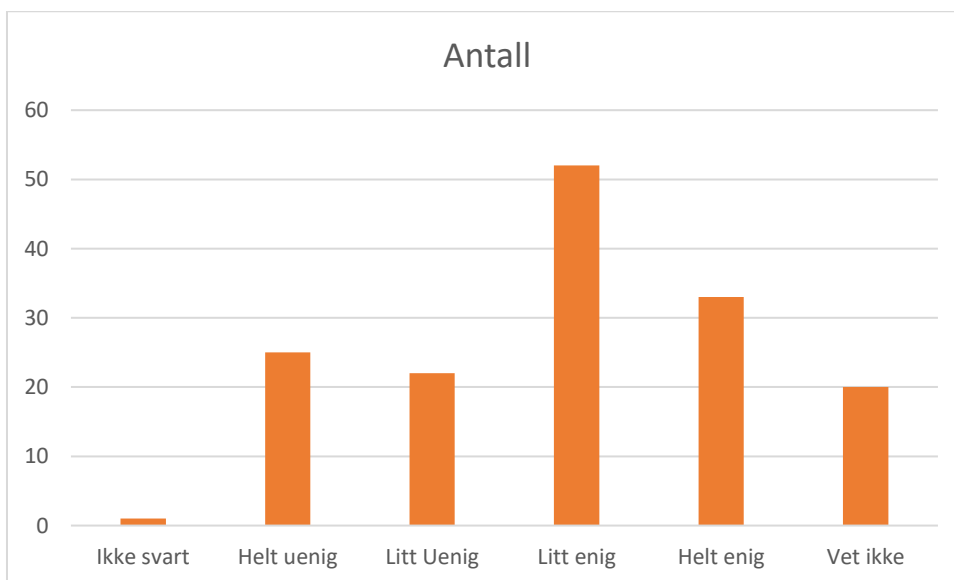
	C1	C2	C6	C7
C2	0.671			
C6		0.520		
C7	0.721	0.463	0.787	
C9	0.570		0.454	0.632

C1 Samtale alene med rådgiver. C2 Samtale i gruppe med rådgiver. C6 Rådgiver tilgjengelig. C7 Ønsket veiledning av rådgiver. C9 Erfaring med rådgiver.

Som tidligere nevnt så ønsket jeg å finne ut nytteverdien av faget utdanningsvalg på ungdomsskolen. Dette spørsmålet er kodet med C5 i tabell 17.

133 informanter svarte på dette spørsmålet, men en relativ stor andel av informantene, 20 stykker, svarte *vet ikke*. Gjennomsnittet på dette spørsmålet er 2.7 og medianen er 3.0.

Standardavviket er også høyt så disse verdiene forteller meg at det er høy tilfredshet med faget på ungdomsskolen.

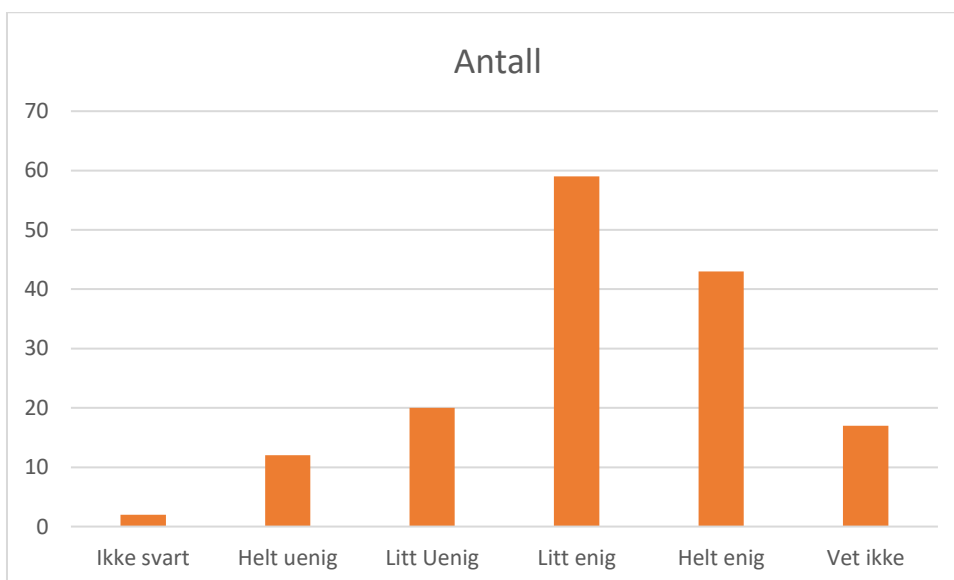

Figur 6: Oversikt over svarene på om elevene synes faget utdanningsvalg er nyttig.

I figur 6 er svarene fra informantene sortert etter hva de svarte på spørsmålet. Vi ser at det er flest som synes at faget utdanningsvalg var nyttig i forhold til valg av studieretning på videregående skole. Det er en overvekt av de som svarte *litt enig* og *helt enig*.

Det neste spørsmålet i denne kategorien handlet om tilgjengeligheten til rådgiver. Det kreves ingen formell utdanning for å bli rådgiver, men det er flere studier på universitet og høyskoler som tilbyr rådgiverutdanninger. En rådgiver på ungdomsskolen kan ha veldig mange elever å følge opp. Jo flere det er å følge opp jo mere tid tar det. Dette kan gå ut over tilgjengeligheten til rådgiverne. Jeg tenkte på rådgiverne på ungdomsskolen når jeg stilte dette spørsmålet. I ettertid ser jeg at dette kunne ha vært presisert bedre for å unngå misforståelser.

Spørsmål C6 i denne kategorien handler om hvor god tilgjengeligheten til rådgiver har vært. I tabell 17 ser vi at av 153 informanter så svarte 136 på dette spørsmålet om tilgjengeligheten til rådgiver. 17 stykker svarte *vet ikke*. En årsak til at så mange svarte *vet ikke* kan være at spørsmålet ikke var konkretisert nok. Gjennomsnittsverdien her er veldig høy, 2.9, noe som forteller oss at informantene var fornøyde med tilgjengeligheten til rådgiver. Figur 7 viser hvordan svarene fordelte seg på svaralternativene.

Figur 7: Oversikt over svarene angående tilgjengeligheten til rådgiver?

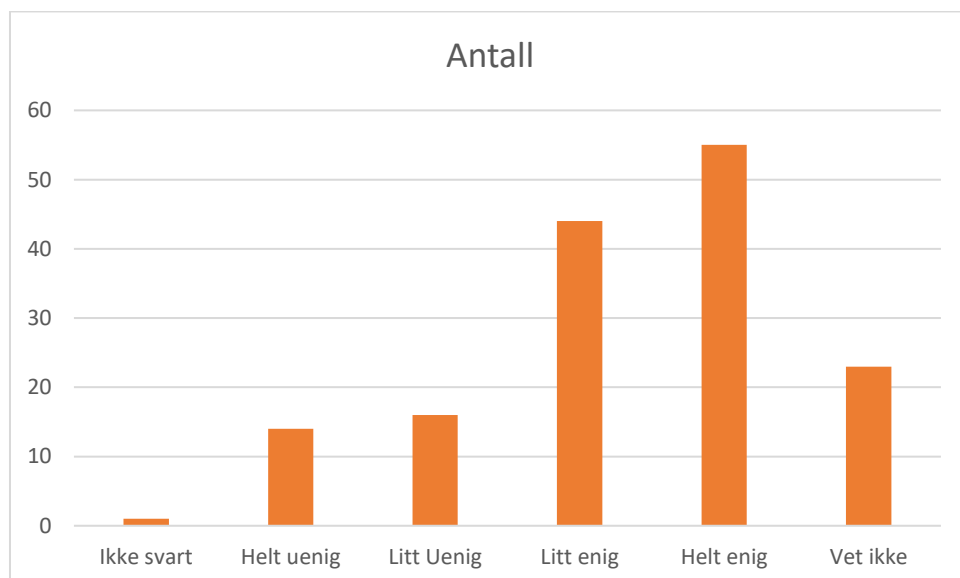
Vi ser klart at de fleste mener at tilgjengeligheten til rådgiveren har vært god. *Litt enig* og *helt enig* har fått en stor andel av svarene. Dette tyder på at informantene har hatt mye kontakt med rådgiverne på skolen.

At rådgiverne i skolene har en viktig rolle i elevenes valg av studieretning på videregående skole er nok de fleste enige om. Rådgiverne må holde seg faglig oppdatert på de mulighetene 10.klassingene har når de skal søke videre utdanning. Det kommer med jevne mellomrom nye reformer og føringer fra utdanningsdirektoratet som gjelder i videregående skole. Rådgiverne

må også holde seg oppdatert på muligheter for lærlingeplass, videre utdanning og arbeid etter årene på videregående skole. Erfaringen rådgiverne opparbeider seg for hvert år er viktig kunnskap for å gi elevene den veiledningen de ønsker. Jeg synes det var viktig å synliggjøre om informantene fikk den veiledningen de ønsket av rådgiver.

C7 i denne kategorien handler nettopp om dette med rådgivernes veiledning. Ser vi på dataene for C7 i tabell 17 så ser vi at gjennomsnittet og medianen er blant de høyeste i denne kategorien. Dette er positivt med tanke på rådgiverne på ungdomsskolen.

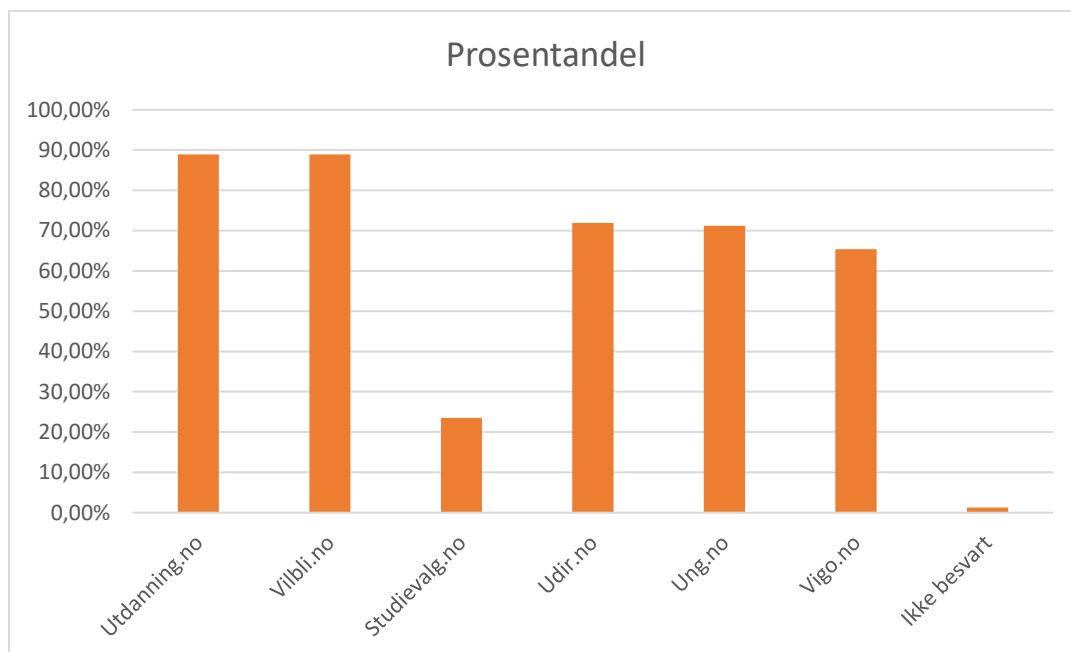
130 informanter svarte på spørsmålet om de fikk den veiledningen de ønsket av rådgiver. 23 informanter svarte *vet ikke* på dette spørsmålet og årsaken kan nok være den samme som i forrige spørsmål. Det gikk ikke godt nok fram av spørsmålet at det var rådgiverne på ungdomsskolen som var tenkt. En oversikt over hvordan svarene fordelte seg vises i figur 8.

Figur 8: Oversikt over svarene om du fikk den veiledningen du ønsket av rådgiver?

I figur 8 ser vi klart at de fleste mener rådgiveren har vært meget god i veiledningen i forbindelse med valg av studieretning på videregående skole. *Litt enig* og *helt enig* har fått klart størst andel av svarene. Dette tyder på at informantene har vært fornøyd med den veiledningen de har fått.

Til slutt i denne kategorien ville jeg undersøke hvor informantene fant informasjon om utdanninger og yrker. Jeg spurte etter hvilke nettsteder med utdannings- og karriererelatert innhold de kjente til. Her var det muligheter for å krysse av for flere valg. Resultatene presenteres i figur 9.

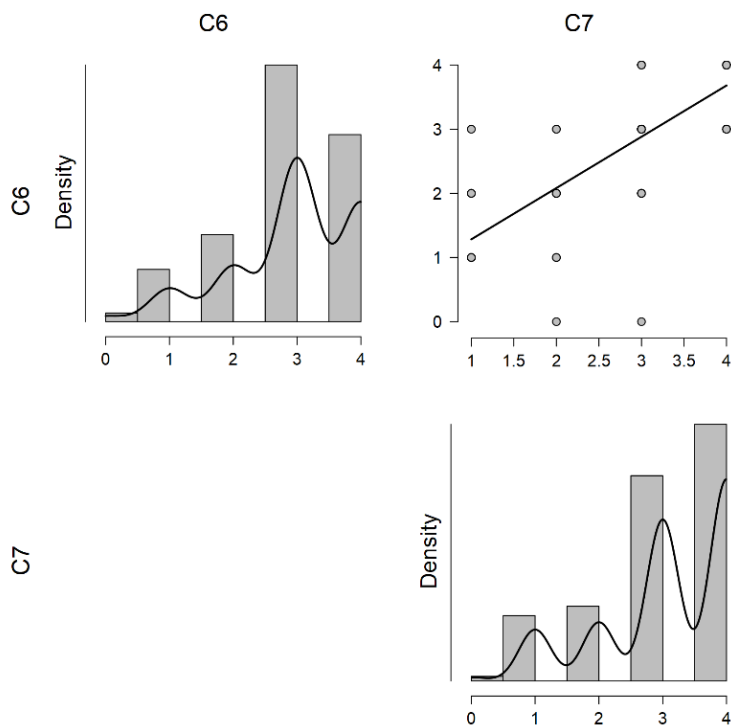

Figur 9: Oversikt over hvilke nettsteder med utdannings- og karriererelatert innhold kjenner du til?

Vilbli.no og utdanning.no er de mest populære nettstedene for å hente informasjon. 88.9% av informantene har brukt disse sidene. De tre neste på listen er udir.no, ung.no og vigo.no. Disse tre nettstedene ligger rundt 70% mens studievalg.no er det 23,5% som har brukt. Årsaken til at elever henter informasjon på nettsteder kan være at internett er tilgjengelig hele tiden. Elevene har enten en smarttelefon, et nettbrett eller en datamaskin tilgjengelig. Er det et spørsmål de lurer på, søker de etter svaret på internett med en gang.

For å vise at rådgiverne har god erfaring med rådgivning (C9) så jeg på korrelasjonen mot spørsmål (C7) som handlet om informantene fikk den veiledningen de ønsket av rådgiver. Korrelasjonsfaktoren der ble 0.632 og den var i positiv retning. Kurvene for disse spørsmålene steg jevnt og trutt fra *helt uenig* til *helt enig*. Erfaringen til rådgiverne er viktig med tanke på den veiledningen rådgiverne gir.

I denne kategorien ble det størst korrelasjon spørsmålene C6 og C7. Sammenhengen mellom spørsmål om tilgjengeligheten til rådgiver og om informantene føler at de fikk den veiledningen de ønsket av rådgiver presenteres i figur 10.

Figur 10: Korrelasjon mellom spørsmål C6: Synes du tilgjengeligheten til rådgiver har vært god og C7: Fikk du den veiledningen du ønsket av rådgiveren? Korrelasjonen mellom C6 og C7 er 0.787.

Figuren viser en positiv korrelasjon der spredningen ikke er for stor. Informantene mener at rådgiveren har vært tilgjengelig når de har trengt hjelp og rådgiveren har gitt god veiledning.

En kort oppsummering og presentasjon av noen fritekstsvar er det siste som blir presentert i denne kategorien.

Med tanke på å velge riktig studieretning på videregående skole så er faget utdanningsvalg et viktig fag. Rådgiverne på ungdomsskolen er også viktige ressurspersoner når det gjelder valg av studieretning. I følge informantene var tilgjengeligheten til rådgiverne god og de ga god veiledning. Vil bli.no og utdanning.no er de stedene informantene henter mest informasjon om utdannings- og karriererelatert innhold.

Det er de informantene som er negative til faget utdanningsvalg og rådgiverne som skriver i fritekstspørsmålet. Noen sier at de aldri fikk hjelp av rådgiver og at faget utdanningsvalg var for dårlig organisert. Det resulterte i et nytt vg1-løp på videregående.

Har ungdommer tenkt over hvilket yrke de skal jobbe med i fremtiden? Faktorer som belyser dette temaet blir analysert i neste kategori.

4.5 Analyse om ditt framtidige yrke. Kategori D i spørreskjema.

Før ungdommer skal velge studieretning på videregående skole, har de gjerne gjort seg opp noen tanker om hvilket yrke de vil jobbe i. Har de bestemt seg for et yrke, legger dette føringer for hvilken studieretning de må gå på videregående skole. Hvor har informantene hentet informasjon om sitt drømmeyrke og har lønn noe å si for valg av yrke? Dette er spørsmålene jeg analyserer i denne kategorien.

Svaralternativene i denne kategorien var inndelt i 5 valg. Det var *helt uenig*, *litt uenig*, *litt enig*, *helt enig* og *vet ikke*. Alternativene var kodet med tallene 1 til 5 i samme rekkefølge. Er spørsmålet ikke besvart så har det koden 0.

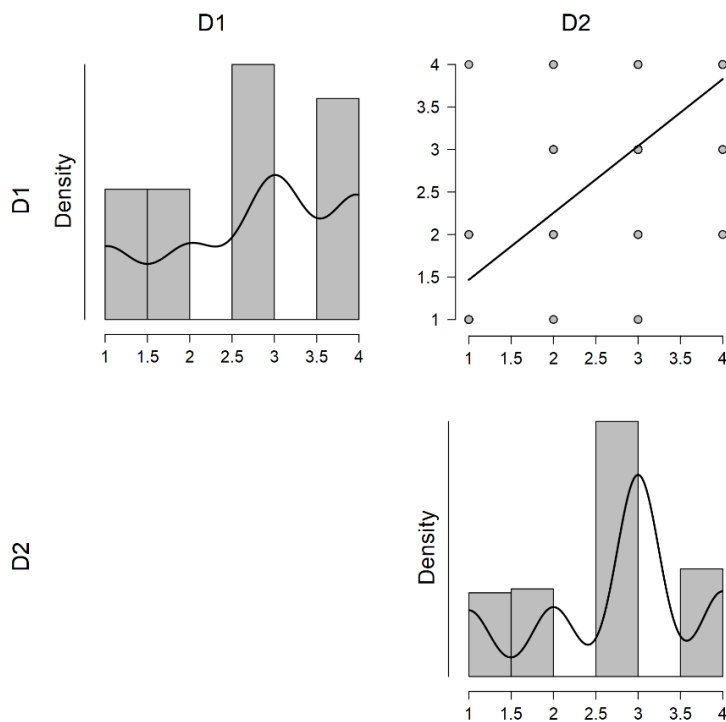
Samleoversikten i denne kategorien presenteres i tabell 19. Der ser vi at gjennomsnittet i spørsmål D4, har lønn noe å si, er veldig høyt. I denne hovedkategorien er det to korrelasjoner som er interessante og de presenteres videre.

Tabell 19: Oversikt over svarene i kategori D som handler om ditt framtidige yrke.

	D1	D2	D3	D4	D5
Antall	130	134	110	144	136
Vet ikke	23	19	43	9	17
Gjennomsnitt	2.7	2.7	2.9	3.1	2.5
Median	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0
Standardavvik	1.0	1.0	0.9	0.9	1.0

D1 Yrke om 7 år. D2 Vet nok om yrke. D3 Jobbe i yrke om 7 år. D4 Lønn noe å si. D5 Arbeidstid noe å si.

Den største korrelasjonen i denne hovedkategorien fikk jeg mellom spørsmål D1 og D2, en korrelasjon på 0.724. Det forteller oss at informantene vet hvilke yrker de vil jobbe i om sju år og at de vet nok om sitt fremtidige yrke. Denne sammenligningen ga en korrelasjon på 0.724 og presenteres i figur 11.

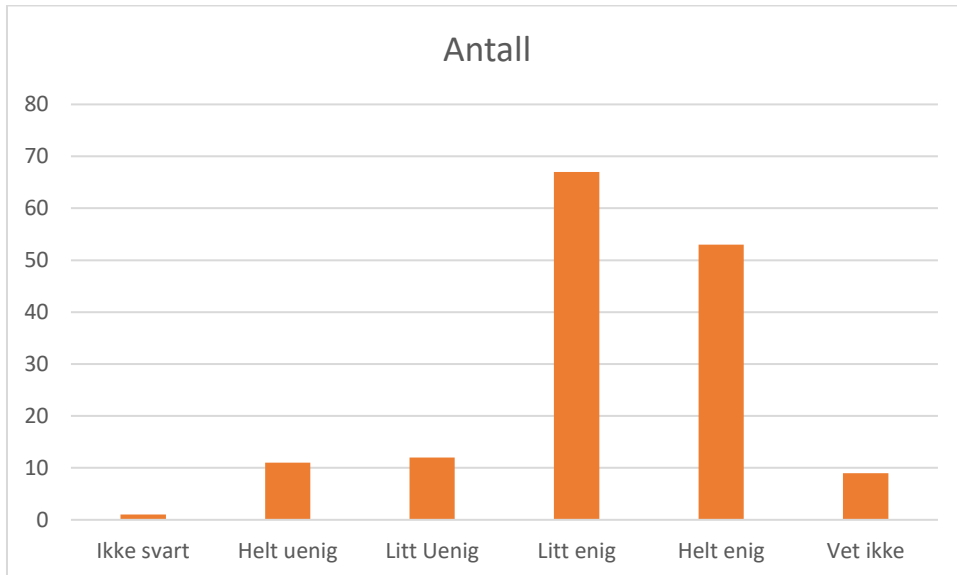

Figur 11: Korrelasjon mellom spørsmål D1: Vet du hvilket yrke du vil jobbe i om 7 år og D2: Vet du nok om ditt fremtidige yrke? Korrelasjonen mellom D1 og D2 er 0.724.

Figuren forteller oss at informantene har gjort en grundig vurdering og undersøkelse angående hvilke yrker de skal velge. Mange har valgt studieretning etter hvilke yrker de skal jobbe i og informantene har vært flinke til å finne informasjon om yrket de har valgt. Informantene er reflekterte og kunnskapsrike om sine drømmeyrker.

Den andre sterke korrelasjonen i denne kategorien fikk jeg mellom spørsmål D1 og D3. Sammenligningen mellom spørsmålene: Vet du hvilket yrke du vil jobbe i om sju år og tror du at du jobber med ditt «drømmeyrke» om sju år ga en korrelasjon på 0.499. Dette sier meg at informantene er tro mot sine utdanningsvalg. Det tyder på at informantene har tenkt godt igjennom sitt yrkesvalg og få av dem vurderer et omvalg på videregående skole. Dette tyder på at de ønsker å fortsette å jobbe med det de opprinnelig tenkte da de valgte studieretning.

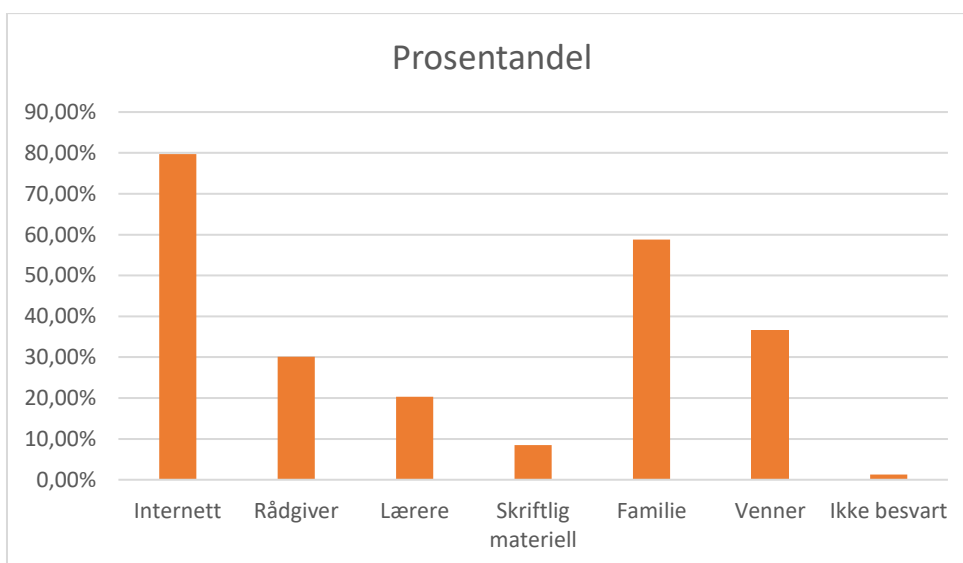
Når det gjelder spørsmål D4, har lønn noe å si når du valgte yrke, så svarte 144 personer, mens ni svarte *vet ikke*. Hvordan disse svarene fordelte seg på svaralternativene er presentert i figur 12.

Figur 12: Oversikt over resultatene om lønn hadde noe å si når du valgte yrke?

At lønn betyr noe for ungdommene når de skal velge yrke er helt tydelig. Den største andelen av informantene har svart *litt enig* og *helt enig*. Det kan tenkes at ungdommene allerede ved valg av studieretning har planlagt at de vil ha yrker med god lønn i framtiden.

Det at ungdommer er så bevisste på sitt valg av yrke kan tyde på at informasjonen om forskjellige yrker er lett tilgjengelig. En oversikt over hvor informantene har hentet informasjon om yrker er presentert i figur 13.

Figur 13: Oversikt over hvor informantene har hentet mest / skaffet seg informasjon om sitt drømmeyrke.

I figur 13 er det en oversikt over hvor informantene har hentet mest / skaffet seg informasjon om sitt drømmeyrke. Her var det muligheter for å krysse av flere svaralternativer.

Vi ser at den største andelen har hentet seg informasjon på internett, mens familie og venner kommer like bak. Dette kan henge sammen på den måten at familie og venner påvirker informantene og så henter de informasjon på internett. Siden internett er tilgjengelig hele tiden så er det enkelt for informantene å hente den informasjonen de vil ha.

Videre kommer det en kortfattet oppsummering av denne kategorien samtidig som fritekstspørsmålet der informantene kunne skrive hva de ville blir analysert.

Lønn har noe å si når informantene skal velge yrke. Det kommer fram både i figur 12 og i fritekstsvarene. Det er flere informanter som nevner dette med penger i fritekstsvarene. De vil ha jobber der de tjener mye og dette er derfor med på å påvirke valget av studieretning.

Når det gjelder å skaffe seg informasjon om yrker, er internett mest brukt, etterfulgt av familie og venner. Det at flere følger familiemedlemmer når de velger yrke kom også godt fram i fritekstsvarene.

Neste kategori handler om informantenes vei til videregående opplæring. Motivasjon og når det ble bestemt hvilken studieretning informantene skulle velge blir analysert der.

4.6 Analyse om din vei til videregående opplæring. Kategori E i spørreskjema.

I Norge har vi et utdanningssystem som sier at vi skal gå på barne- og ungdomsskole. Alle barn i Norge skal gå på grunnskolen, det er lovstridig å ikke gå på skolen. Men å velge å gå på videregående skole er frivillig. Det vil si at etter ungdomsskolen så er det ikke lengre et krav om at ungdommene skal gå på skolen. Så er det slik at de som vil gå på videregående skole har krav på studieplass. Dette kalles ungdomsrett. De som går et studieforberedende utdanningsprogram har rett til tre års opplæring i videregående skole. Elever på yrkesfag har rett til så mange år som utdanningen tar, hvis du skal lære betyr det ofte fire år totalt. De som tar yrkeskompetanse får rett til å ta påbygging til studiekompetanse etterpå, det innebærer fagene norsk, historie, naturfag og matematikk. De som går på et vg1studieforberedende program har rett til å bytte til et vg2 yrkesfaglig program og omvendt. Ungdomsretten gjelder for dem som oppnår yrkeskompetanse senest i løpet av det året de fyller 24 år. Alle skal få oppfylt et av sine tre ønsker når de søker på videregående skole. Du har rett til skoleplass i det

fylket du bor i når du søker. På søknaden fører du opp tre forskjellige utdanningsprogram i prioritert rekkefølge. Du har rett til plass på et av disse tre ønskene, men ikke på én bestemt skole.

I denne kategorien spurte jeg om informantene var motiverte for videregående skole og om de bestemte seg før 10.klasse for hvilken studieretning de skulle velge på videregående skole. Svaralternativene i denne kategorien var inndelt i fem valg. Det var *helt uenig*, *litt uenig*, *litt enig*, *helt enig* og *vet ikke*. Alternativene var kodet med tallene 1 til 5 i samme rekkefølge. Er spørsmålet ikke besvart så har det koden 0.

Den totale oversikten over svarene i denne kategorien som handler om informantens vei til videregående skole er vist i tabell 20.

Tabell 20: Oversikt over svarene i kategori E som handlet om din vei til videregående skole.

	E1	E2	E3	E4	E5	E6
Antall	140	137	145	143	142	142
Vet ikke	13	16	8	10	11	11
Gjennomsnitt	3.5	3.1	3.0	1.8	2.8	2.8
Median	4.0	3.0	3.0	1.0	3.0	3.0
Standardavvik	0.8	0.9	0.9	1.0	1.0	1.0

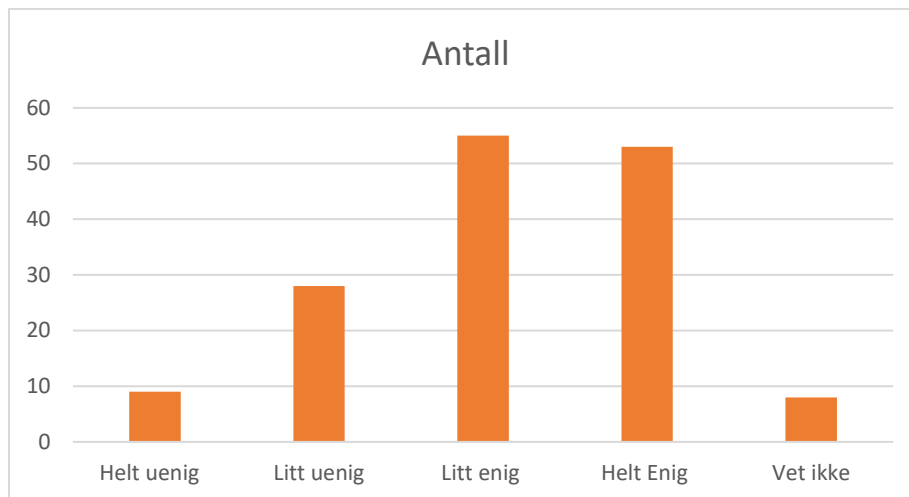
E1 vet om utdanningsvalg. E2 nok om søkeprosess. E3 Motivert for vgs. E4 Vurderte ikke vgs. E5 Godt nok forberedt. E6 Bestemt før 10.klasse.

I hovedkategori E er det én korrelasjon som er interessant, nemlig korrelasjonen mellom spørsmål E2 og E5. Dette er spørsmålene: Føler du at du har fått / fikk nok tid i søkeprosessen og føler / følte du deg godt nok forberedt til å søke videregående skole? Dette ga en korrelasjon på 0.592 i positiv retning. Det tyder på at informantene er fornøyde med tiden de fikk til søkeprosessen og at de er godt forberedt til å søke riktig studieretning på videregående skole. Dette må sies å være hyggelig lesning for rådgiverne på ungdomsskolen som tilrettelegger for en god søkeprosess.

I tabell 20 ser vi at spørsmål E1 (Vet du at det er et fag på ungdomsskolen som heter utdanningsvalg) har høyest gjennomsnitt og median. Dette tyder på at ungdomsskolene har jobbet med rådgivning og søkeprosessen til videregående skole. Det er viktig å presisere at det

er store variasjoner i hvordan faget utdanningsvalg organiseres på de forskjellige ungdomsskolene.

Nå skal jeg analysere kode E3, om informantene var eller er motiverte for videregående skole. Alle informantene svarte på dette spørsmålet, av 153 informanter svarte 8 *vet ikke*. Hvordan disse svarene fordeler seg i svaralternativene kan vi se i figur 14.

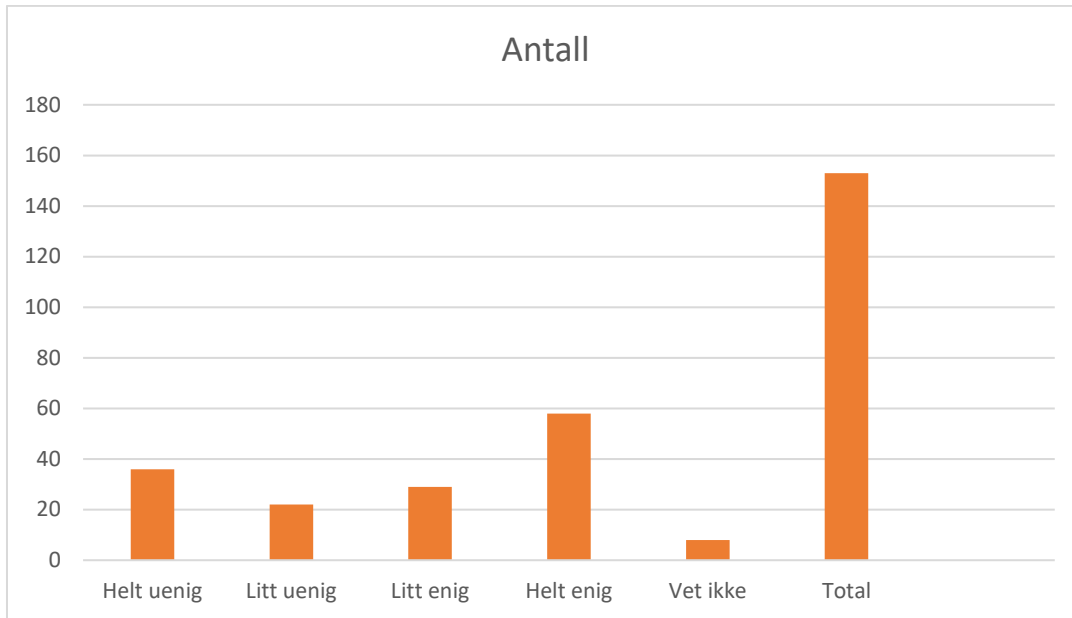
Figur 14: Oversikt over hva informantene svarte angående motivasjon og videregående skole.

Av figur 14 så ser vi at de fleste er motiverte for videregående skole. *Litt enig* og *helt enig* er de alternativene som har fått høyest verdi. Det er ganske tydelig at ungdommene er klar for flere år på skolen etter ungdomsskolen. At så mange ungdommer er motivert for videregående skole er veldig bra for videregående skoler. God motivasjon har en positiv påvirkning på at de fullfører og består videregående skole. Med ulike studieretninger og kryssløp mellom linjer ser ungdommene at det alltid finnes mulighet for å finne en retning å gå som de synes er interessant og relevant. Det er også slik at uansett hvilken studieretning du går på videregående skole så kan du få studiekompetanse og ta høyere utdanning om du ønsker dette.

Tidspunktet for når informantene hadde bestemt seg for hvilken studieretning de ville søke på videregående overrasket meg litt. Da jeg begynte å analysere spørsmål E6, hadde du bestemt deg for hvilken studieretning du ville søke på videregående skole før du begynte i 10.klasse, fant jeg ut at mange hadde bestemt seg tidlig.

I tabell 20, kode E6, er det en oversikt over de viktigste verdiene som handler om informantene hadde bestemt seg for studieretning på videregående før de begynte i 10.klasse. Vi ser at alle

informantene svarte på dette spørsmålet, 11 svarte *vet ikke*. Medianen og gjennomsnittet er ganske høyt så det kan tyde på at mange valgte studieretning i løpet av 9. klasse. En detaljert oversikt over hva informantene svarte er i figur 15.

Figur 15: Oversikt over informantenes svar på spørsmålet om de hadde bestemt seg for hvilken studieretning de skulle søke på videregående skole før de begynte i 10.klasse.

At 58 av informantene bestemte studieretning på videregående skole før de begynte i 10.klasse er overraskende. Det kan tyde på at informantene er veiledet tidlig av foreldre og venner om hvilken linje de skal søke. I figur 13 så vi at mange foreldre og venner hadde gitt informantene informasjon om yrker. De som hadde bestemt seg tidlig har liten nytte av rådgivningstjenesten på ungdomsskolen.

Til slutt kommer det nå en kortfattet oppsummering av denne kategorien samtidig som fritekstspørsmålet der informantene kunne skrive hva de ville bli analysert.

Det er god lesning at de fleste informantene var motiverte for å gå på videregående skole. Flertallet av informantene bestemte seg tidlig, før 10.klasse, for hvilken studieretning de skulle velge på videregående. Fritekstsvarene i denne kategorien viser oss noen frustrerte ungdommer. Det at de må bestemme seg for studieretning i så ung alder og opplevelsen av mangel på informasjon om hva de kan gjøre etter videregående frustrerer noen. Informantene nevner også at utdanningsvalgtimene blir brukt til andre fag. De skulle gjerne ha brukt disse timene til mere relevante ting i retning av valg av studieretning.

Neste kategori handler kun om informantene på videregående skole. Faktorer som blir belyst der er om elevene har tenkt å slutte på videregående skole og om de kjenner til kryssløpene som er på videregående.

4.7 Analyse om erfaringer etter å ha begynt på videregående opplæring.

Kategori F i spørreskjema.

I denne hovedkategorien er det kun elevene som går på videregående skole som er med i analysen. 10.klasse-elevne hadde et eget svaralternativ i spørsmålene og ble dermed kodet bort fra kategorien før svarene ble analysert i JASP. Det er derfor kun svarene fra 110 informanter på vg1 som er med i følgende analyse. Kategorien handler om hvilke erfaringer informantene har etter at de har begynt på videregående skole. Undersøkelsen ble gjennomført i januar 2019 så informantene har gått halvparten av det første året sitt. Hvordan utvalget mitt ble fordelt i denne kategorien etter at 10.klasse-elevne er kodet bort finner vi i tabell 21.

Tabell 21: Oversikt over informantene som går på videregående skole.

Klasse A3	Gutt Antall	Jente Antall	Total Antall
Vg1 Stud	29	29	58
Vg1 HogO	6	22	28
Vg1 El	20	4	24
Totalt	55	55	110

Svaralternativene i denne kategorien var inndelt i seks valg. Det var *helt uenig, litt uenig, litt enig, helt enig, vet ikke* og *10.klasse*. Alternativene var kodet med tallene 1 til 6 i samme rekkefølge. Er spørsmålet ikke besvart så har det koden 0.

Tabell 22 viser den totale oversikten over hvordan spørsmålene ble besvart med tanke på de vanligste verdiene.

Tabell 22: Oversikt over svarene i kategori F som handler om dine erfaringer etter å ha begynt på videregående opplæring.

	F1	F2	F3	F4
Antall	105	103	85	104
Vet ikke	5	7	25	6
Gjennomsnitt	3.6	3.0	2.7	1.7
Median	4.0	1.0	3.0	1.0
Standardavvik	0.7	1.3	1.2	1.1

F1 Føler riktig linje. F2 Vurdert omvalg. F3 Kjennskap til kryssløp. F4 Vurdert å slutte.

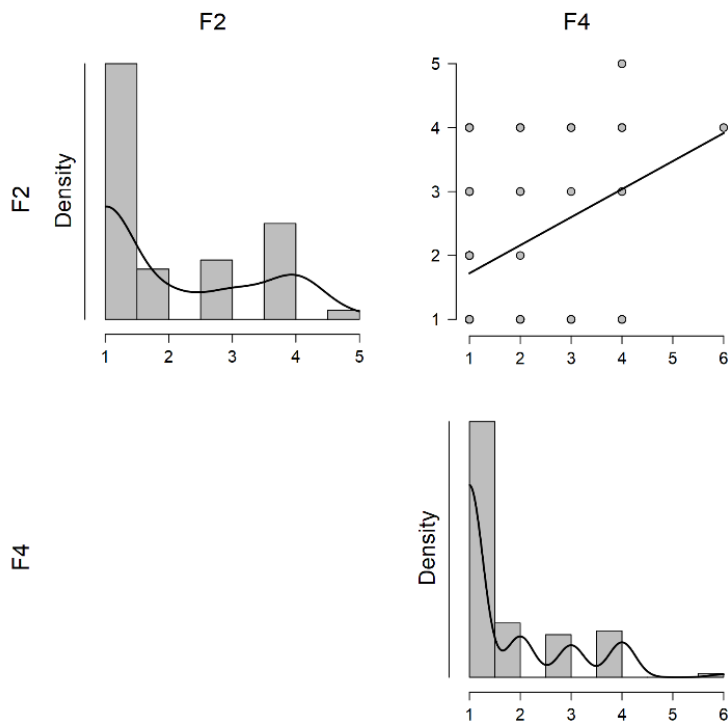
I hovedkategori F er det to sterke korrelasjoner som er interessante. Det var fire spørsmål i denne kategorien som handlet om erfaringene informantene har så langt på videregående skole. Korrelasjonen mellom de mest interessante spørsmålene presenteres i tabell 23.

Tabell 23: Oversikt over korrelasjonene i hovedkategori F som handler om dine erfaringer etter å ha begynt på videregående skole.

	F1	F2
F2	-0.494	
F4		0.384

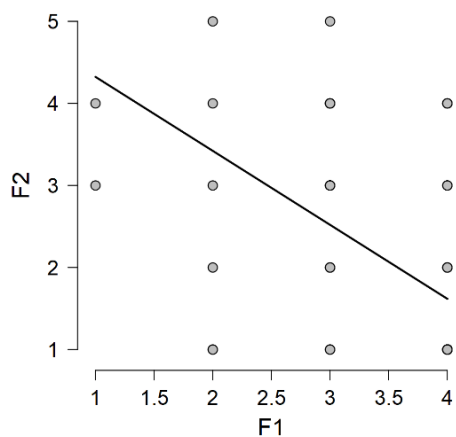
F1 Føler riktig linje. F2 Vurdert omvalg. F4 Vurdert å slutte.

Den høyeste korrelasjonen i denne hovedkategorien var mellom spørsmål F2 og F4, altså mellom spørsmålene «Har du vurdert å ta et omvalg, det vil si å gå et annet vg1-kurs enn det du går på i dag» og «Har du vurdert å slutte på videregående skole». Denne sammenligningen sier at de som svarte *helt uenig* på om de ville ta et omvalg svarte det samme på om de har vurdert å slutte. Det kan konkluderes med at de som ikke har vurdert et omvalg har heller ikke vurdert å slutte på videregående skole. Denne sammenligningen fikk en korrelasjon på 0.384 i positiv retning og presenteres i figur 16.

Figur 16: Korrelasjon mellom spørsmål F2: Har du vurdert å ta et omvalg, det vil si å gå et annet vg-kurs enn det du gjør i dag og F4: Har du vurdert å slutte på videregående skole. Korrelasjonen mellom F2 og F4 er 0.384.

Det at korrelasjonsfaktoren kan variere fra -1 til 1 gjør at korrelasjonen enten kan være negativ eller positiv. I denne kategorien fikk jeg en negativ korrelasjon på -0.494 mellom spørsmål F1 og F2. Dette er spørsmålene om du føler at du er på riktig linje på videregående skole og om du har vurdert å ta et omvalg. De informantene som svarte *helt enig* på spørsmålet om de er på riktig linje svarte *helt uenig* på spørsmålet om de vurderte å ta et omvalg. Dette er årsaken til at korrelasjonen blir negativ og det kommer fram i figur 17.

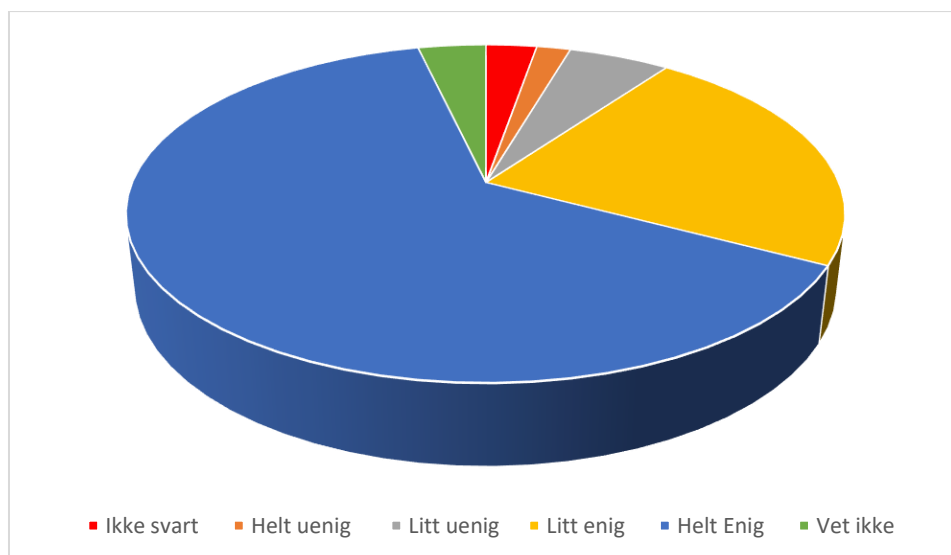

Figur 17: Korrelasjon mellom spørsmål F1: Føler du nå at du er på riktig linje på videregående skole og F2: Har du vurdert å ta et omvalg, det vil si å gå et annet vgl-kurs enn det du gjør i dag. Korrelasjonen mellom F1 og F2 er -0.494 .

Videre vil jeg presentere funn som ikke er sammenlignet med andre, men som jeg synes er interessante å analysere hver for seg.

Det første spørsmålet i denne kategorien ga meg et svar på om informantene følte at de var på riktig studieretning det første året på videregående skole. Resultatet av dette ser vi i figur 18.

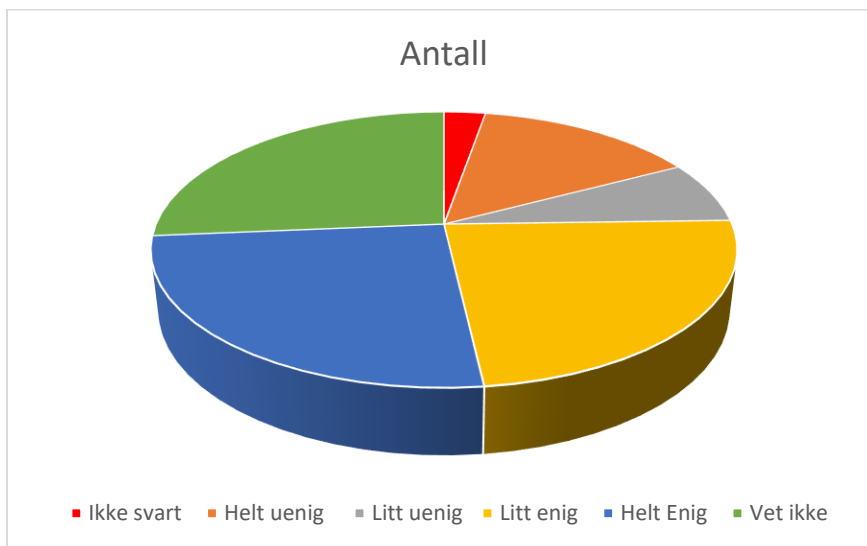
I figur 19 så er det spørsmålet om at informantene vet at det er kryssløp på videregående skole som presenteres, mens figur 20 har en oversikt over om informantene har vurdert å slutte på videregående.

Figur 18: Figuren viser oversikt over svarene på om elevene føler at de er på riktig studieretning på videregående skole, F1.

Godt over halvparten av informantene som går på videregående skole sier at de er på riktig studieretning. Nesten en fjerdedel sier at de er litt enig i at de er på riktig studieretning. Det er kun to informanter som sier at de er *helt uenig* i spørsmålet. Dette viser at flesteparten har valgt riktig studieretning og det er godt nytt. Det kan være en god hyllest til rådgiverne som har gjort en god jobb med å veilede informantene.

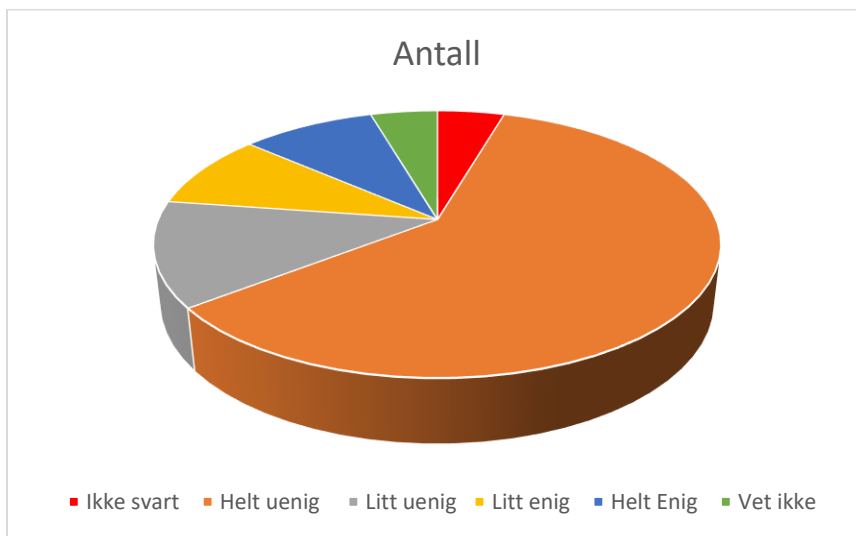
Rådgiverne har nok veiledet informantene om at det er kryssløp mellom linjer på videregående skole, da mange informanter er enig i dette spørsmålet. At *vet ikke* har fått flest svar kan være et tegn på at siden så mange elever har valgt riktig linje, har de ikke behov for å vite om at det finnes kryssløp. Informasjon om kryssløp kan informantene også få av rådgiverne og lærerne på videregående skole i løpet av det første skoleåret. De elevene som ikke vet om at det er kryssløp kan kanskje tenke at de må slutte på videregående skole for å få begynne på en ny linje. Om informanter på videregående skole kjenner til kryssløp blir presentert i figur 19.

Figur 19: Kjenner du til at det er kryssløp på videregående skole, F3.

I figuren så ser vi at det er likt fordelt mellom litt enig, *helt enig* og *vet ikke*. Den minste sektoren indikerer de som ikke har svart. Av de som har svart uenig på dette spørsmålet om de vet at det er kryssløp på videregående så er det en liten overvekt mot *helt uenig*.

Det siste spørsmålet i denne kategorien handlet om informantene hadde vurdert å slutte på videregående skole. Her er informantene som har svart *helt* eller *litt uenig* i flertall. Det viser at de fleste ikke har vurdert å slutte. Likevel har så mange som 20 elever vurdert å slutte på skolen, noe jeg anser som en stor andel av informantene. Disse 20 fordeler seg likt mellom *litt-* og *helt enig*. De minste sektorene representerer alternativene ikke svart og *vet ikke*. Resultatet vises i figur 20.

Figur 20: Har du vurdert å slutte på videregående, F4?

Videre kommer en kortfattet oppsummering av kategori F samtidig som fritekstspørsmålet der informantene kunne skrive hva de ville blir analysert.

Denne kategorien ble bare besvart av elever på videregående skole. Bakgrunnsdataene til disse informantene er at det var 58 elever på studiespesialisering, 28 på helse og oppvekst og 24 på elektro. Kjønnfordelingen mellom disse 110 informantene er delt midt på. De fleste sier at de er på riktig studieretning og at et fåtall har vurdert å slutte på videregående. Når det gjelder kjennskap til kryssløp så visste de fleste om at det eksisterer på videregående skole.

5. Drøfting

I dette kapittelet skal jeg foreta en drøfting av mine funn opp mot tidligere nevnt teori, tidligere forskning, mine funn samt egne betraktninger om temaene i min problemstilling. Forskningsspørsmålene blir først drøftet i hvert sitt avsnitt før jeg sammenfatter problemstillingen min i en felles drøfting – en drøfting om hvilke faktorer som spiller inn når elevene skal velge studieretning på videregående skole.

5.1 Påvirkningseffekt fra rådgiver, foreldre og andre signifikante personer

To av mine forskningsspørsmål handlet om rådgiver på ungdomsskolen, foreldre og venner har hatt en påvirkningseffekt til valg av studieretning på videregående skole, og jeg vil derfor først drøfte dette med bakgrunn i mine funn.

Skolen har siden 1950-tallet vært den sentrale arenaen for karriereveiledning når etableringen av rådgivertjenesten i grunnskolen i 1959 og i videregående skole i 1969. (Haug, 2016).

Siden innføringen har det gått en diskusjon om hva rådgivers funksjon og kompetanse skal være, og hvordan tjenesten skal organiseres. På en side stod de som mente at tjenesten kunne dekkes av lærere med en kortere tilleggsutdanning og på den andre siden sto de, særlig rådgivere og representanter for skolepsykologene, som mente at rådgiver måtte ha solid pedagogisk-psykologisk kompetanse. (Teig, 2000).

I revidert læreplan fra 1964 var dette avgjort. Rådgiverne skulle være en lærerstilling, uten spesielle krav til utdanning ut over dette. (Buland og Mathiesen, 2008). Dette var en bekymring som ble delt av eksterne kritikere, som mente at rådgivningstjenesten hadde for lite kontakt med og kunnskap om moderne arbeidsliv. Teigs studie (Teig, 2000) viste som sagt også dette; at rådgiverne selv etterlyste mer kompetanse på det de oppfattet som et sammensatt og komplekst fagområde.

Buland og Mathiesen beskriver flere faktorer som gjelder kompetansekrav, stillingsinstruks og sentrale spørsmål knyttet til innhold og kvalitet i rådgiverens arbeid.

Rådgivers oppgaver har variert sterkt, og det samme gjelder kompetansen. Stort sett har norske skolerådgivere hatt lite eller ingen formell rådgiverkompetanse. Den typiske rådgiver har vært en lærer som i større eller mindre grad også har fylt funksjonen som rådgiver.

Det har vært et gjennomgående diskusjonstema gjennom alle de femti år rådgivningstjenesten har eksistert; skal dette være et fag, en profesjon, med kompetansekrav etc., eller skal det være en oppgave for en allmennlærer, gjerne ved siden av ordinær undervisning.

Det har blitt arbeidet aktivt med å utvikle «karriereveiledning» også som fag. Utdanningstilbud har vokst fram flere steder siden forskere og andre har hevdet at krav til formelle kvalifikasjoner hos rådgiver er nødvendig for å oppnå en kvalitetsheving.

Det har også blitt jobbet med å gjøre rådgivning til hele skolens ansvar eller oppgave. Det har vært klart for mange at rådgivers oppgaver er for mange og for store til å henge på denne personen alene. Rådgivning kan ikke være en frittsvevende satellitt på siden av skolens daglige virksomhet. Denne oppgaven må derimot bli en integrert del av skolens kjerneaktivitet, hele skolens ansvar og en del av timeplanen. Rådgivning skal ikke være noe som foregår i skippertak, men som en gjennomgående aktivitet der rådgiver i sitt arbeid spiller sammen med hele lærerkollegiet og også kan trekke på ressurser utenfor skolen. Dermed blir rådgiver et sentralt ledd i et bredere støttenettverk rundt eleven.

Ønsket om å føre rådgivningen inn i kjerneaktivitetene til skolen, har så langt manifestert seg i Programfag til valg, som siden skoleåret 2008-2009 har hett utdanningsvalg. Hvordan dette faget lokalt utformes og hvilken virkning det får, er noe som opptar mange.

I tråd med dette har man også sett diskusjonen rundt en ny rådgiverrolle. Rådgivers oppgave vil da ifølge mange være å hjelpe elevene i valgprosessen, ikke å ha oversikt over alle mulige jobber i framtiden. Rådgiver vil dessuten være en sentral koordinator av ulike ressurser i støttenettverket rundt elevene, både i kollegiet ved den enkelte skole, og i forhold til aktører utenfor skolen, som NAV, lokalt næringsliv etc. Rådgiver blir altså den som har spesialkunnskap på det å gjøre valg, og som dessuten kan hjelpe elevene til å finne nødvendig kilder for informasjon og arbeidslivskunnskap. (Buland og Mathiesen, 2008).

Buland og Mathiesen skriver også om en OECD-rapport som konkluderte med at det norske systemet har både sterke og svake sider. Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD) startet høsten 2000 en gjennomgang av yrkesveiledning og rådgivning i en rekke land og i februar 2002 ble Norge vurdert som en del av denne studien. De sterke sidene med det norske systemet er at Norge har en veletablert veiledningstjeneste innen

skolesystemet med sterkt lokalt eierskap. Norge har også et fleksibelt og sammenhengende utdanningssystem etter ungdomstrinnet, med en velorganisert oppfølgingstjeneste for dem som faller utenfor hovedveiene gjennom systemet. Nye tjenester, særlig i høgskolesystemet, i privat sektor og i utvikling av webbaserte tjenester er positivt for Norge. Til sist blir det nevnt at vi har en gryende tradisjon her til lands for nyskaping gjennom systematisk utprøving og evaluering.

I følge den samme rapporten er de største svakhetene ved det norske systemet at tjenesten er for fragmentert, med mange utdanningsbaserte tjenester uten sterke forbindelser til arbeidsmarkedet og uten sammenhengende fokus på strategisk utvikling. Ovenfor voksne i skolen så er det åpenbare mangler i tjenesten. Rapporten påpeker også som en svakhet at det mangler en systematisk veilederutdanning, noe som fører til svak profesjonalitet i tjenesten. Som siste punkt sier rapporten at man fant en tendens til å fokusere mer på informasjon enn på veiledning. (Buland og Mathiesen, 2008). Teigs studie viser den samme tendensen, og påpeker at rådgiverne selv etterlyste mer kompetanse på det de oppfattet som et sammensatt og komplekst fagområde. (Teig, 2000).

Det at rådgiverne selv og andre påpeker at det er manglende utdanning av rådgiverne ser ikke ut til å påvirke rådgivningen i stor grad. Mine informanter er veldig fornøyde med rådgivningen de fikk i forbindelse med overgangen mellom ungdomsskolen og videregående skole. De fleste av informantene i 10.trinn sier at de fikk veldig mye veiledning av rådgiver. Det synes jeg er et godt signal på at rådgiverne gjør en god jobb på ungdomsskolen. Kun 2.3% av 10.-klassingene sier at de ikke fikk veiledning av rådgiver før de valgte studieretning på videregående skole. Årsaken til dette kan være at de var syke når de skulle ha hatt rådgivning eller at rådgiver ikke har fått hatt den samtalen enda. Når det gjelder informantene som går på videregående skole så er det en jevnere fordeling mellom alle svaralternativene. Dette kan tyde på at de enten har glemt hvordan søkeprosessen var eller at de ikke var fullt klar over at det var rådgivningen på ungdomsskolen som var tema. Siden familiemedlemmet mitt er i prosessen for å søke studieretning på videregående skole så har jeg kunnet følge med på hvordan rådgiver jobber med karriereveiledning på ungdomsskolen. Det er viktig å presisere at det ikke er forsket på hvordan rådgiverne jobber med karriereveiledning i denne avhandlingen så betraktningene rundt dette er basert på egne erfaringer.

Mine betraktninger angående rådgivning er at rådgiverne gjør en veldig god jobb med tanke på å veilede ungdommer til riktig studieretning på videregående skole. De fleste informantene har vært i kontakt med rådgiver i forbindelse med sitt yrkesvalg og de alle fleste gir uttrykk for at de er fornøyd med rådgivningen de fikk. Siden vi alle er individer, er det vanskelig å gjøre alle fornøyd, og det vil derfor alltid være enkeltelever som ikke vil være fornøyd med oppfølgingen. Det er gjerne slik at samfunnet belyser det som ikke fungerer raskere enn det som fungerer, og vi hører derfor oftere om de som ikke lykkes med sine skolevalg enn de som lykkes fordi de har fått god rådgivning. Det virker som at rådgiverne er godt skolert til denne oppgaven selv om det per i dag ikke foreligger noen formelle krav for å kunne jobbe som rådgiver. Utdanningsdirektoratet har klare anbefalinger for hvilken utdanning rådgivere bør ha, og det er en oppfatning av at rådgivere jobber med kompetanseøkning på fritiden for å være oppdatert på alle endringer.

At foreldre, venner og andre signifikante har hatt påvirkningseffekt når det skal velges studieretning på videregående skole er helt klart. Dette sier også Park og Jun i sin forskning fra Korea. Andre signifikante i denne sammenheng kan være lærere ved skolen og andre i miljøet til ungdommene.

Park og Jun understreker også at negative miljøer som ungdommene kommer borti av ulike årsaker kan ha uheldige konsekvenser for utdannings- og yrkesvalg. Hvis foreldre og andre signifikante ikke har nok kunnskap om mulighetene og har liten dialog med ungdommene om fremtid, utdanning og yrke, så hemmer dette ungdommens evne til å ta riktig avgjørelse med tanke på valg av studieretning. Foreldre og andre signifikante bør være støttende i ungdommens valg, hvis ikke øker sjansen for feilvalg. (Park og Jun, 2017).

Bourdieu's teorier har blitt mye brukt i forskning om klasseulikheter i forhold til utdanning. Han oppsummerer at ungdommene gjennom oppveksten har utviklet ulike klassemessige identiteter og verdimønstre (habitus) og at disse kan være med på å bestemme hvilken utdanning og jobber ungdommene vil ha i framtiden. Han mener at ungdommer som har fått mye kulturell kapital hjemmefra vil ha større suksess i utdanningssystemet, som for eksempel når de skal velge framtidig yrke og utdanning. (Bourdieu, 1986).

I Senter for IKT i utdanningen sin kartlegging av unges utdannings- og yrkesvalg sier ungdommene at foreldre og besøk på skoler/bedrifter er de viktigste kildene til informasjon

om utdanningsmuligheter. (Senter for IKT i utdanning, 2015). Mine funn i undersøkelsen peker også mot at foreldre har veiledet ungdommene i valg av studieretning på videregående skole. Det kommer også fram at venner og andre signifikante ikke har påvirket mye i prosessen med overgangen fra ungdomsskolen til videregående skole. Dette stemmer godt overens mot teori og tidligere forskning om temaet, i alle fall angående foreldre.

Informantene på vg1 studiespesialisering har hatt mest veiledning av foreldre. Det er også denne gruppen som har flest foreldre med høyere utdanning. Det er altså en sammenheng mellom utdanningsnivået til foreldrene og hvor de veileder sine ungdommer. Har foreldrene høyere utdanning, veileder de sine ungdommer mot studiespesialisering med tanke på at de skal ta høyere utdanning etter videregående. En stor andel av informantene som gikk i 10.klasse har også fått veiledning av sine foreldre med tanke på valg av studieretning på videregående skole.

Når det gjelder påvirkning fra venner så sier flesteparten på vg1 elektro at de ikke har blitt påvirket, men også her er det informantene på vg1 studiespesialisering som har blitt mest påvirket. Påvirkning fra venner og andre signifikante, lærere, kommer likt ut med tanke på påvirkning av studieretning.

Resultatene fra min undersøkelse er i samsvar med teori og tidligere forskning på dette temaet. Jeg er kritisk til utviklingen hvor foreldre veileder ungdommene i valget av studieretning på videregående skole. Erfaringslæring er viktig i forbindelse med dette valget, og i mitt syn har ikke foreldrene nok erfaring med utdanningssystemet og alle dets muligheter til å kunne drive god nok veiledning.

Har foreldre og rådgivere erfaring og kunnskap nok til å gi ungdommene god nok karriereveiledning? Inglar mener at kunnskap ofte knyttes til det kognitive området, det som omfatter tenking og språk. Om teoretiske kunnskaper og praktiske ferdigheter bruker Inglar begrepet kyndighet. Dette er faktorer som er viktige med tanke på å utvikle erfaring. (Inglar, 2016). John Dewey mener på sin side at det å etablere erfaringer gjennom handlinger ikke er tilstrekkelig. Erfaringslæring skjer når en utfører en handling, opplever konsekvensene av den og deretter er i stand til å se sammenhengen mellom handling og konsekvens. (Dewey 1974).

For at ungdommene skal få tatt et riktig valg når de skal velge studieretning på videregående skole, må de altså få erfaring med linjen de velger og hvilke jobber den fører til. For at ungdommene skal få denne erfaringen, må de utforske sine egne interesser og de yrker som er

aktuelle ut fra sine egne forutsetninger. De må få tilgang til relevant informasjon og vurdere denne. Det beste er å få en autentisk erfaring i form av praksis, konkrete øvelser og utplassering i en bedrift før det endelige valget blir tatt.

På min arbeidsplass som er en ren yrkesfagskole, har vi laget et opplegg som dekker disse behovene som ungdommene trenger å få dekket for å ta et riktig valg på av studieretning. På vår skole har vi fire yrkesfaglige studieprogram på vg1 og ti på vg2. Vi har laget en yrkeshenger, en tilhenger med informasjon og praktiske oppgaver ment for ungdomsskoleelever. Skolen tar hengeren, elever og ansatte med seg rundt til ungdomskoler i distriktet og rigger opp utstyr fra de forskjellige studieretningene på et stort område. Elevene på ungdomskolen går da rundt til de forskjellige studieretningene og prater med elever og lærere mens de får prøve praktiske øvelser i faget og får gjennom dette prøvd ut ulike yrker. Denne unike form for karriereveiledning får vi til med støtte fra kommunen og fylkeskommunen.

Jeg ser mange fordeler med en slik yrkeshenger på hjul. Karriereveiledningen finner sted der ungdommene er, de slipper å reise vekk fra egen skole. De får informasjon om studieretningene og yrker fra lærere fra videregående skole og høre erfaringer fra elever på samme studieretning som de selv vil gå på. De lærerne som er med kan også svare på om hvilke jobbmuligheter som finnes etter endt skolegang. En slik unik karriereveiledning kan være med på å forhindre feilvalg og frafall til de elevene som skal velge studieretning.

Jeg må si meg enig med Dewey, Inglar, Aakre og Thång i deres beskrivelse av erfaring og kunnskap. I min jobb som yrkesfaglærer så er det viktig for meg at elevene får erfaring og kyndighet i forbindelse med det de skal lære. De lærer ikke mye av å kun lese eller jobbe praktisk med en oppgave, de må gjøre begge delene for at erfaringen og kunnskapen skal bli komplett. En slik tilnærming for å bygge erfaring på har jeg god erfaring med. Dette kan overføres direkte til foreldre og rådgivere når de skal lære seg erfaring i forbindelse med å veilede ungdommer.

Med deres beskrivelse i tankene er det sannsynlig at de informantene som har lyttet mer til veiledningen fra rådgiver enn fra foreldre har kommet heldigst ut av karriererådgivningen. Rådgivere har kunnskap om hvordan utdanningssystemet er bygd opp og fungerer, og de oppdateres jevnlig på endringer som skjer i utdannings-Norge. De kan oppdatere seg på ulike måter, gjennom kurs, utdanning og samarbeid med andre. De opplever også konsekvensene av sin rådgivning gjennom at de ser hva store grupper av elever søker og om de kommer inn på

studieretningen de søkte på. Hvis rådgiveren ser at en elev søkte på en annen studieretning enn det som var planlagt så kan rådgiveren evaluere dette valget sammen med eleven. Da lærer rådgiveren av sine handlinger og av de oppståtte konsekvensene slik at dette kan unngås senere. Informasjon om hva elevene har søkt kan rådgiverne hente ut fra sitt datasystem.

Foreldre har sjelden mulighet til å holde følge med rådgiverne når det gjelder kunnskap og erfaring med veiledning. Foreldre kan selvsagt søke opp på internett det de måtte lure på i forbindelse med utdannings-Norge, men å sette seg inn i alt som er viktig i en slik prosess er veldig tidkrevende. De kan også lese seg opp om temaet med informasjonsbrosjyrer og lignende, men det tar både tid og ressurser. Det blir en prioritering av tid som foreldre må ta. Mine betraktninger om at foreldre som veiledere er at det er en skummel utvikling i dagens samfunn. Foreldre uten erfaring i veiledning og uten kunnskap om videregående skole bør heller være støttende i valget deres ungdommer gjør. Karriereveiledning bør utføres av de som kan det best og det er gjerne rådgiverne på skolene. Om det skulle bli et feilvalg et år så er ikke det noen krise. Dagens lovverk er slik at ungdommer med ungdomsrett (lovfestet rett for ungdom) har krav på ett omvalg dersom opplæringsløpet de har valgt viser seg å ikke passe. Omvalg betyr at de velger et annet utdanningsprogram eller programområde enn det de opprinnelig begynte på.

Siden jeg har et familiemedlem som velger studieretning på videregående skole i skrivende stund, har jeg flere foreldre i min omgangskrets som har ungdommer som også skal velge studieretning. I forbindelse med min jobb som yrkesfaglærer på videregående skole mener jeg selv at jeg har ganske god kunnskap om studieretninger på videregående skole og også om eventuell høyere utdanning etterpå. Det overrasker meg at foreldre ikke etterspør mer informasjon rundt dette med å velge studieretning på videregående skole, ei heller om hvordan utdanningsløpene er eller hvordan mulighetene for lærlingeplasser er. Dette kan tyde på at foreldre og ungdommen allerede har bestemt seg og mener at de ikke trenger mer informasjon. Jeg tror og håper at rådgiverne har gjort en god jobb om dette temaet slik at ingenting er uklart for foreldrene og ungdommene.

Når jeg tenker tilbake til da jeg selv skulle velge studieretning på videregående skole, kan jeg ikke huske at jeg fikk noe hjelp av rådgiver. Vi hadde hospitering i bedrift og en omvisning på videregående skolen som lå vegg i vegg. Mine foreldre og fire eldre søsken snakket heller ikke om valg av studieretning med meg. Men vi var noen venner som ville gå i samme klasse

så da ble det slik at flertallet bestemte. Da det ble bestemt hvilken linje vi skulle gå så ble det opp til hver enkelt om de søkte eller ikke. Å få tak i informasjon om yrker og utdanninger var også vanskelig, det var ikke mye tilgang på digital informasjon.

5.2 Hvordan skaffer ungdommene seg kunnskap om videregående skole og faget utdanningsvalg

De to andre forskningsspørsmålene mine i denne avhandlingen handler om hvorvidt faget utdanningsvalg på ungdomsskolen har noe for seg og hvordan elevene skaffer seg kunnskap om videregående skole.

Faget utdanningsvalg ble innført med kunnskapsløftet i 2006 og den første læreplanen kom i 2008. Læreplanen ble revidert i 2015/2016 og en veileder til læreplanen ble også laget. (Utdanningsdirektoratet, 2016). Det er helt klart en sammenheng mellom faget utdanningsvalg og hvordan ungdommene skaffer seg kunnskap om videregående skole. Siden formålet med utdanningsvalg er at ungdommen skal lære seg å ta et karrierevalg som er basert på egne ønsker og forutsetninger så brukes faget til å opplyse ungdommene om videregående skole. Faget skal gi kunnskaper om de forskjellige studieretningene og hvilke jobber de fører fram til. Siden arbeidsmarkedet er i stadig endring så er det viktig at ungdommene får en slik kunnskap. Faget er obligatorisk og det kan organiseres på forskjellige måter. Faget kan organiseres slik at noen av timene er utenfor skolen slik at ungdommene kan få mulighet til praktiske aktiviteter og erfaringer. Det er også mulig å hospitere til videregående skoler i området slik at ungdommene kan prøve forskjellige yrker. Kunnskapen ungdommene får gjennom faget utdanningsvalg knyttes til det øvrige karrierearbeidet ved skolen. (Utdanningsdirektoratet, 2016).

Lødding og Andreassen m.fl. påpeker en del praktiske utfordringer med faget utdanningsvalg. Særlig er lærerens kompetanse avgjørende for å kunne integrere karriereveiledningen i andre fag samtidig som det er behov for å sette fokus på at utdanningsvalg er et selvstendig og eget fag på ungdomsskolen. Økonomi og logistikken i faget er faktorer som preger organiseringen av faget på skolene. Lærere og ungdommer er lunkne til dette faget fordi at dersom ungdommene skal kunne bruke faget fullt ut kreves det god logistikk og økonomisk frihet. Lærematerialet i dette faget er ikke av det beste, det oppfattes som lite engasjerende og lite tilpasset ungdommene. (Lødding m.fl. 2012; Andreassen m.fl. 2012).

I senter for IKT i utdanning sin rapport fra 2015 sier ungdommene at internett er den viktigste informasjonskilden når ungdommene skal skaffe seg informasjon om videregående skole. Da er det sider som vilbli.no, utdanning.no og skolens egne nettsider som blir brukt. Skole og bedriftsbesøk følger etter med informasjon fra rådgiver, foreldre og venner på en tredje plass. Faget utdanningsvalg kommer tredje sist i kartleggingen. (Senter for IKT i utdanningen, 2015).

Når det skal innhentes informasjon om konkrete yrker og hvilke jobber de utfører så er faget utdanningsvalg viktig. Sikker jobb og god lønn er viktige faktorer når ungdommer velger yrke, og slik informasjon er det ikke like lett å finne på internett. Hvilke evner som trengs, arbeidsmiljø og om yrket gir et meningsfullt arbeid er også viktige faktorer. Svar på slike spørsmål er det lærerne som har utdanningsvalg som kan svare på, lite av dette finnes på internett. (Senter for IKT i utdanningen, 2015).

Når det gjelder å skaffe seg informasjon om utdanning og yrker så svarer mine informanter det samme som undersøkelsen fra Senter for IKT i utdanning at det er internett som er den viktigste informasjonskanalen. Av de ulike nettstedene som gir ut slik informasjon så er det vilbli.no og utdanning.no som blir mest brukt. Familie, venner og rådgiver følger opp på de neste plassene når det gjelder å hente informasjon om utdanning og yrker fra. Mine informanter svarte også at lønn var viktig.

Faget utdanningsvalg hadde helt klart noe for seg på ungdomsskolen og informantene var godt fornøyde med faget og hvordan det ble organisert. De fleste av mine informanter sier at de er litt enig og helt enig i at faget var nyttig i forhold til valg av studieretningen på videregående skole. Informantene syntes at tilgjengeligheten til rådgiveren har vært god, og siden det ofte er rådgiverne som har faget utdanningsvalg så er det en god kombinasjon. Informantene er også veldig fornøyde med den karriereveiledningen de fikk av rådgiver på ungdomsskolen. I analysen min kom det fram at det var en sterk positiv korrelasjon mellom tilgjengeligheten til rådgiveren og den veiledningen rådgiveren ga. De fleste informantene sa at de var godt nok forberedt til videregående skole og de følte at de hadde tatt et riktig valg. Dette oppsummeres dithen at rådgiverne og faget utdanningsvalg er viktige faktorer når ungdommene skal velge studieretning på videregående skole.

Faget utdanningsvalg på ungdomsskolen er nok kommet for å bli. Jeg mener at faget har en positiv effekt på dagens ungdom med tanke på at de er bedre forberedt til å ta et riktigere valg med tanke på studieretning på videregående skole. Informantene mine er veldig fornøyd med faget og de syntes at de hadde fått god utnyttelse av faget. De har fått kunnskap om de forskjellige studieretningene på videregående skole og et godt innblikk i forskjellige yrker. Siden det er begrensede midler med dette faget så blir det forskjellige løsninger på hvordan faget organiseres fra sted til sted. For mine informanter som bor i sentrale strøk med mange videregående skoler og bedrifter rundt seg så blir det lettere og billigere å organisere hospiteringer til videregående skoler og bedriftsbesøk.

Ser vi for eksempel på ungdommene på øya Træna på Helgelandskysten så blir det vanskelig å få til en likedan organisering av utdanningsvalg. De trenger flere timer i båt for å komme seg til fastlandet der det er videregående skoler og bedrifter som de kan besøke, noe som krever både tid og penger. Med slike forskjeller blir organiseringen av faget forskjellig fra sted til sted, noe som er i tråd med det Lødding og Andreassen m.fl. påpeker. De er også kritiske, med god grunn, til kunnskapen hos lærerne i dette faget. Det kreves kompetanse for å integrere faget utdanningsvalg i andre veiledningssituasjoner på skolen. Siden det ikke er noen formelle krav til å jobbe som rådgivere så vet vi jo ikke hvilken kunnskap lærerne har for å undervise i faget. Dette er en oppfatning jeg også sitter med, og her må kanskje kunnskapsdepartementet inn med flere korrigeringer av veiledningen slik at de store forskjellene blir mindre. Noen av informantene sa at timene som var satt opp med utdanningsvalg ble ofte brukt til andre fag, og det tror jeg er et ganske utbredt fenomen.

Faget utdanningsvalg er et positivt fag som hjelper ungdommene til å ta riktig studieretning på videregående skole, men kunnskapsdepartementet må inn med retningslinjer for at forskjellen på organiseringen av faget blir mindre.

Når ungdommene skal skaffe seg informasjon om videregående skole så er internett den største kilden. Det sier informantene i denne undersøkelsen og det samme sa de som var med i senter for IKT i utdanning sin undersøkelse i 2015. Dette har ikke endret seg de siste årene og det er det samme som min oppfatning. Ungdommene i dag har internett tilgjengelig hele tiden så informasjon om videregående skole er bare noen tastetrykk unna. I min jobb så hører jeg at ungdommene diskuterer utdanning og de finner informasjon med en gang på mobiltelefonen sin. Alle er enige at det er vilbli.no og utdanning.no som er mest brukt og det er min

oppfatning også. Spør jeg ungdommer i dag hvor de har hentet informasjon fra så er det disse nettstedene.

Senter for IKT i utdanning sin undersøkelse og min er også enig i at rådgiverne på skolene er de beste til å gi grundigere informasjon om yrker og utdanning. Informasjon om hvordan lønnen er og hvilke arbeidsoppgaver som utføres i de forskjellige yrkene er det rådgiverne / lærerne som har utdanningsvalg på skolen som vet mest om. Grunnen til dette er at rådgiverne må tilegne seg kunnskap om temaene og holde seg oppdatert om utdanninger og yrker. Hvordan arbeidslivet endrer seg er også viktig at rådgiverne holder seg oppdaterte om. Rådgiverne på skolene blir ressurspersoner for ungdommene som skal velge studieretning på videregående skole.

Hvis rådgiverne blir ressurspersoner så kan vi jo lure på hva foreldre blir i denne sammenhengen. Foreldre som gir karriereveiledning til sine ungdommer mener jeg er med på å forvirre ungdommene i deres valg av studieretning. Når formålet med utdanningsvalg er at ungdommene skal bli rustet til å ta egne valg på bakgrunn av interesser og egne ønsker så ødelegger noen foreldre med å gi dårlige råd underveis. Foreldre som gikk på skolen for omkring 20 år siden har ikke oppdatert informasjon om valg av yrke og utdanning hvis de ikke jobber med dette selv. Hvis de tar utgangspunkt i sin egen skolehverdag når de gir råd til ungdommene så er det gammel informasjon som de gir ut.

6. Oppsummering

Målet med denne kvantitative forskningsbaserte masteroppgaven var å komme fram til hvilke faktorer som spiller inn når elevene skal velge studieretning på videregående skole. Problemstillingen ble konkretisert og klassifisert i ulike forskningsspørsmål. Denne operasjonaliseringen bidrar til å avgrense fokuset til de forskjellige kategoriene slik at problemstillingen skal bli mere målrettet. Studiens oppsummering vil være en konklusjon av de viktigste funnene som ble gjort for å belyse min problemstilling. Disse viktigste funnene er de som er drøftet tidligere.

Først i oppsummeringen blir problemstilling og forskningsspørsmål kort presentert, så metoden før en oppsummering av drøftingen. Til slutt i dette kapitlet så skal jeg si noe om videre forskning om dette temaet.

Når ungdommene skal gå fra ungdomsskolen og videre til videregående skole så er det et viktig valg som må tas. Dette valget er det første store valget de fleste ungdommene gjør i livet sitt og som har stor innflytelse på det videre liv. De må ta dette valget uten noen erfaring med å ta viktige avgjørelser, de er rett og slett avhengig av hjelp fra andre. Hvem er disse andre som hjelper ungdommene med dette valget, og er det andre viktige faktorer som er med på å bestemme hvilken studieretning som velges på videregående skole? Ungdommene som skal søke seg til videregående skole trenger kunnskap om studieretninger på videregående skole. Hvordan skaffer de seg denne informasjonen som trengs for å gjøre et riktig valg av studieretning? Har faget utdanningsvalg på ungdomsskolen vært til hjelp for å gjøre et viktig valg av studieretning på videregående skole?

For å få svar på disse spørsmålene mine så har jeg gjort en kvantitativ undersøkelse med over 150 informanter fordelt på 10.klasse, vg1 studiespesialisering, vg1 helse og oppvekst og vg1 elektrofag. Disse informantene er fra samme fylke og skolene er i samme kommune.

Informantene svarte på en elektronisk survey-undersøkelse som de fikk tilgang til via en link på internett. Jeg var tilstede mens alle informantene gjorde undersøkelsen for å svare på spørsmål og hjelpe ved behov. Etter at jeg var ferdig med å samle inn data begynte jeg å analysere resultatene i Excel og i JASP.

Ungdommene er veldig godt fornøyde med den hjelpen og informasjonen de fikk i forbindelse med overgangen fra ungdomsskolen til videregående skole. Denne gode hjelpen har de i første omgang fått fra skolens rådgiver og rådgiverens jobb virker som uunnværlig for ungdommene. Rådgiverne er høyt i kurs fordi de tar seg tid til å lytte til ungdommene og deres ønsker og de hjelper hver enkelt elev ut fra sine egne ønsker og tanker. Rådgiverne har egne samtale med hver enkelt elev der de går igjennom mulighetene på videregående skole opp mot elevenes ønsker. Rådgiverne er godt oppdaterte på dagens muligheter på videregående skole og arbeidslivet generelt. Det kommer helt klart fram i min undersøkelse at rådgiverne har en viktig og sentral rolle når ungdommer skal velge studieretning på videregående skole.

En annen viktig faktor som er med på å påvirke når elevene skal velge studieretning på videregående skole er foreldre. Foreldre har stor innflytelse på sine ungdommer når de skal velge studieretning. Mine funn samsvarer med tidligere forskning som viser at foreldre veileder sine egne ungdommer den samme retningen som de selv har utdannelse i. Andelen av foreldre som veileder i samme retning er størst på studiespesialisering med de to andre yrkesfagene like etter. Også elevene i 10.klasse har blitt veiledet av sine foreldre i større eller

mindre grad. Jeg er kritisk til at denne utviklingen fortsetter med at foreldre veileder sine ungdommer til videregående skole, mye fordi foreldre sjelden har kunnskap og erfaring nok om utviklingen i videregående opplæring og arbeidsmarkedet for øvrig. For å holde seg oppdatert på dette, kreves det at foreldre setter seg inn i endringer som har skjedd etter at de selv gikk på videregående skole. Den generelle oppfatningen er at foreldre har stor påvirkningseffekt uten å ha kunnskap og erfaring nok med å veilede ungdommer til videregående skole.

Venner påvirker i liten grad valgene som ungdommene gjør, men noen informanter sier at vennene er viktige når de valgte studieretning på videregående skole. Årsaken til de få som valgte det samme som vennene sine kan være at de vil være sikker på at de har venner og kjente med seg mens de går på videregående skole. Det virker trygt og godt å være sammen med venner, så det kan i noen tilfeller veie tyngre enn egne ønsker om studieretning på videregående skole.

Faget utdanningsvalg på ungdomsskolen er en viktig arena for å forberede elevene til videregående skole. I dette faget er elevene ute på bedriftsbesøk og besøker videregående skoler og jobber med å skaffe seg informasjon om videregående opplæring. Når det gjelder å skaffe seg informasjon om videregående skole så er internett mest brukt. Nettstedene vilbli.no og utdanningsvalg.no er de mest populære nettstedene. Rådgiverne og lærerne i faget utdanningsvalg er de personene som gir best utfyllende informasjon om forskjellige yrker. Med en kombinasjon mellom internett og god informasjon om yrker og utdanning så velger elevene studieretning på videregående skole ut fra egne ønsker og interesser.

utdanningsvalg kom inn som et fag i ungdomsskolen under Kunnskapsløftet i 2006, og det faget har nok kommet for å bli. Mange er positive til faget, inkludert undertegnede, men det at faget organiseres så ulikt på forskjellige steder er bekymringsfullt. Sentrale myndigheter burde være mere konkrete i sine føringer for gjennomføringer av faget. Noen informanter sa at faget ble brukt til andre fag, som for eksempel samfunnsfag og matte fordi at læreren ikke var forberedt til timen i utdanningsvalg. Når faget utdanningsvalg blir organisert godt og når lærerne er godt forberedt til timene så er det helt klart at faget har stor innflytelse når ungdommene skal velge studieretning på videregående skole.

Jeg vil konkludere med at problemstillingen min er godt besvart. Det har kommet klart fram at rådgiverne er de som har størst påvirkningseffekt når elevene skal velge studieretning på videregående skole, med foreldre og venner haltende etter. Slik bør det være siden det er

rådgiverne som sitter med størst kunnskap om temaene videregående skole og utviklingen i arbeidsmarkedet. Faget utdanningsvalg er viktig hvis det blir brukt etter formålet og ikke brukt til andre fag. Elevene bruker internett, rådgiverne og lærere i utdanningsvalg for å skaffe seg kunnskap og informasjon om videregående opplæring.

Hvis jeg skulle ha forsket videre på dette temaet så ville jeg ha gått i dybden på hvorfor foreldre veileder sine ungdommer slik som de gjør. Det må være en grunn til at dette fenomenet fortsetter år etter år og det kunne ha vært interessant å finne ut. Er det ikke like greit at foreldre overlater denne karriereveiledningen til personer som jobber med dette og som har kunnskap og erfaring med karriereveiledning? Hvorfor veileder foreldrene sine ungdommer når ungdommene selv er fornøyde med rådgiverne?

Litteraturliste

Aaby, E. (2017). *Vil bli noe!* Oslo: Pedlex

Aakre, B.M. (2019). Forskningsperspektiver på elevens valg av utdanning, yrke og karriere. I: Aakre og Streitlien (Red.), *Det store spranget* (s. 29-56). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Aakre, B.M og Streitlien, Å. (2019). *Det store spranget*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Andreassen, I.H., Hovdenak, S.S. og Swahn, S. (2008). *Utdanningsvalg – identitet og karriereutvikling*. Bergen: Fagbokforlaget.

Bang, N.M (2016). Cross-cultural validation of the career maturity inventory. A Korean form. (Doktoravhandling. Iowa City, IA: University of Iowa).

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (BUFDIR) (2016). Utdanningsvalg og kjønn. Hentet fra

https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Kjonnslikestilling/Utdanning_og_kjonn/utdanningsvalg/ (Hentet 16.03.19)

Bourdieu, P. (1986): «The forms of Capital» i: Szeman, I. og Timothy K. (red.) (2011): *Cultural Theory: An Anthology*. West Sussex, UK: Blackwell Publishing

Bourdieu, P. og Passeron, J.-C. (1990). *Theory, culture og society. Reproduction in education, society and culture (2nd ed.)* (R. Nice, Trans.). Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications, Inc.

Bourdieu, P. og Passeron, J.-C. (2006): *Reproduksjonen*. Bidrag til en teori om undervisningssystemet. København: Hans Reitzels forlag.

Bryman, A. (2012). *Social research methods*. Oxford: Oxford University Press.

Buland og Mathiesen. (2008). Gode råd? En kunnskapsoversikt over feltet yrkes- og utdanningsrådgivning, sosialpedagogisk rådgivning og oppfølgingstjeneste i norsk skole. Hentet fra https://www.udir.no/globalassets/filer/tall-og-forskning/rapporter/2008/5/sluttrapport_radgivning.pdf (Hentet 14.4.2019)

Dewey, J. (1974). *Erfaring og opdragelse*. København: Hans Reitzels forlag.

Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) (2016). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Hentet fra <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/a.-forskning-samfunn-og-etikk/> (Hentet 14.04.2019)

FAFO. (2015). *Å velge et yrke*. (FAFO rapport 2015:05) Hentet fra <https://www.fafo.no/index.php/zoo-publikasjoner/fafo-notater/item/a-velge-et-yrke> (Hentet 06.12.2018)

Forskrift til opplæringsloven. (2006). Forskrift til opplæringsloven (FOR-2006-06-23-724). Hentet fra <https://lovdata.no/forskrift/2006-06-23-724> (Hentet 09.05.2019)

Frøseth, M. W. og Markussen, E. (2009). Gjennomstrømning og kompetanseoppnåelse i videregående opplæring. I: Markussen, E. (red.), *Videregående opplæring for (nesten) alle* (s. 69-90). Fagernes: Cappelen Akademiske Forlag.

Goldthorpe, J.H. (2000) Social class and the differentiation of employment contracts. I: Goldthorpe, J.H. (red.), *On sociology: numbers, narratives, and the integration of research and theory* (s.101-124). Oxford, UK: Oxford university press.

Halvorsen, K. (2016). *Å forske på samfunnet. En innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.

Haug, E. H. (2016). Kvalitet i norske skolars karriereveiledning. I spennet mellom storsamfunnets behov og elevenes autonomi. (Doktorgradsavhandling, Høgskolen i innlandet). Hentet fra https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2444554/PhD_Avhandling_Erik_Hagseth_Haug_2016.pdf?sequence=1. (Hentet 18.12.2018)

Høst, H. (red.) 2012: *Kunnskapsgrunnlag og faglige perspektiver for en studie av kvalitet i fag- og yrkesopplæringen. Rapport 1 Forskning på kvalitet i fag- og yrkesopplæringen*, Nordisk Institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning, (NIFU), 2012:22, Oslo.

Høst, H. (red.) 2013: *Kvalitet i fag- og yrkesopplæringen. Fokus på skoleopplæringen. Rapport 2 forskning på kvalitet i fag- og yrkesopplæringen*. Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning, (NIFU), 2013:21, Oslo.

Inglar, T. (2015). Erfaringslæring i yrkesopplæringen – hva er det, og kan det forebygge frafall? I: Inglar, T (red.). *Erfaringslæring* (s.19-43). Kristiansand: Portal Akademisk.

Kleven, T.A. (red), Hjordemaal, F, og Tveit, K. (2011). *Innføring i pedagogisk forskningsmetode*. Oslo: Unipub.

Kvalnes, P. A. (2013). *Valg av yrkesfaglig opplæring- elevens prosesser. En studie av elever ved slutten av Vg2 og overgangen til videre utdanningsløp*. (Mastergradsavhandling, Universitetet i Bergen). Hentet fra <http://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/7297/109412923.pdf?sequence=1> (Hentet 18.12.2018)

Lødding, B. og Holen, S. (2012). *Utdanningsvalg som fag og utfordring på ungdomstrinnet: Sluttrapport fra prosjektet Karriereveiledning i overgangen mellom ungdomsskole og videregående opplæring. Evaluering av Kunnskapsløftet*. NIFU Rapport 28/2012.

Myren, A, Aa. (2013). *Gråsonerelevens overgang fra ungdomsskole til videregående skole: Har skolesystemet fostret frem en ny funksjonshemming?* (Mastergradsavhandling, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet) Hentet fra <http://hdl.handle.net/11250/267966> (Hentet 14.11.2018)

NIFU. (2014). *Utdanningsvalg i overgangen fra ungdomsskolen til videregående opplæring. En litteraturgjennomgang*. (Arbeidsnotat 06/14). Oslo: Nordisk Institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning, (NIFU).

Olsen, M. K. S. (2008). *En studie av læringsmiljøet ved universitetet i Agder og Universitetet i Stavanger. Med fokus på studenter med dysleksi/ lese- og skrivevansker*. (Mastergradsavhandling, Universitetet i Agder). Hentet fra <http://hdl.handle.net/11250/136446> (Hentet 16.12.2018)

- Park, S.H og Jun, J. (2017). *Structural Relationships among Variables Affecting Elementary School Students' Career Preparation Behavior: Using a Multi-Group Structural Equation Approach*. International Electronic Journal of Elementary Education. Hentet fra <https://eric.ed.gov/?id=EJ1165372> (Hentet 23.19.2018)
- Roland, K. (2017). *Kvalitetsvurdering som organisasjonslæring. Når skole og skoleeigar utviklar kunnskap*. Bergen: Fagbokforlaget
- R nningen, S. F. (2011). *utdanningsvalg, Tilrettelegging for elevens valg av utdanning og yrke - også en oppgave for den videregående opplæringen*. (Mastergradsavhandling, Universitetet i Oslo). Oslo. Hentet fra <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/32581/Rxnningen-Master.pdf?sequence=1>. (Hentet 18.12.2018)
- Senter for IKT i utdanningen. (2015, 6.mars). Kartlegging av unges utdannings- og yrkesvalg. Hentet fra https://utdanning.no/sites/default/files/endelig_rapport_unges_utd_og_yrkesvalg_etter_presentation020216.pdf. (Hentet 04.01.2019)
- Sollien, K. (2018). Myter om master. *Khrono*. Hentet fra <https://khrono.no/master-akademikerne-overutdanning/myter-om-master/217902> (Hentet 09.05.2019)
- Svarva, M. F. (2010). *Hva skal du bli når du blir stor, da?* (Mastergradsavhandling, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet). Hentet fra https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/268278/402891_FULLTEXT01.pdf?sequence=1. (Hentet 18.12.2018)
- Teig, A. (2000). Skoler dgivning – status og utdanningsvalg. HiO-rapport 2000:1. Høgskolen i Oslo, Oslo 2000.
- Thång, P.O. (2015). Att l ra av erfaringen. Personlig kunnskap genom observation och reflektion. I: Inglar, T (red.). *Erfaringsdeling (s.44-67)*. Kristiansand: Portal Akademisk.
- Tønder, A.H, Aspøy, T.M, Reegård, K. (2015). *  velge et yrke. Intervjuer med elever på Vg1 Helse- og oppvekstfag*. (FaFo-notat 2015:05). Hentet fra <http://www.fafu.no/images/pub/2015/10216.pdf>. (Hentet 04.01.2019)
- Utdanning.no (2016). Veilederforum. Hvilken kompetanse skal en rådgiver ha. Hentet fra <https://veilederforum.no/content/hvilken-kompetanse-b%C3%B8r-en-r%C3%A5dgiver-ha> (Hentet 21.11.2018)
- Utdanning.no (2019). Foreldre som veiledere. Hentet fra https://utdanning.no/tema/foreldre/foreldre_som_veiledere (Hentet 19.04.2019)
- Utdanningsdirektoratet. (2015). *Læreplan for utdanningsvalg på ungdomstrinnet (UTV1-02)*. Hentet fra URL <https://www.udir.no/kl06/UTV1-02>. (Hentet 25.10.2018)
- Utdanningsdirektoratet (2018). Overgang fra Vg1 studiespesialisering til alle yrkesfag på Vg2. Hentet fra <https://www.udir.no/utdanningslopet/videregaende-opplaring/andre-varianter/overgang-fra-vg1-studiespesialisering-til-alle-yrkesfag-pa-vg2/> (Hentet 27.10.2018)
- Utdanningsdirektoratet (2015). *Læreplan for utdanningsvalg på ungdomstrinnet (UTV1-02)*. Hentet fra <https://www.udir.no/kl06/UTV1-02> (Hentet 18.12.2018)

Utdanningsdirektoratet (2016). Veiledning i utdanningsvalg. Hentet fra https://www.udir.no/globalassets/filer/lareplan/veiledninger/utdanningsvalg/udir_veileder_utdanningsvalg.pdf (Hentet 06.04.19)

Vedlegg 1

NSD Personvern

Det innsendte meldeskjemaet med referansekode 526211 er nå vurdert av NSD.

Følgende vurdering er gitt: Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 18.1.2019, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD ENDRINGER Dersom behandlingen av personopplysninger endrer seg, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. På våre nettsider informerer vi om hvilke endringer som må meldes. Vent på svar før endringer gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 15.5.2019.

LOVLIG GRUNNLAG Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om: - lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen - formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål - dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet - lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet DE

REGISTRERTES RETTIGHETER Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20). NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13. Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32). It's Learning er databehandler i prosjektet. NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29. For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet! Kontaktperson hos NSD: Lisa Lie Bjordal Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1).

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Elevens erfaring med valg av videregående opplæring”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å kartlegge hvilke faktorer som påvirker elevens valg av studieretning på videregående skole. I dette skrivet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med denne masteroppgaven er å undersøke elevenes opplevelse av overgangen fra ungdomsskolen til videregående skole. Jeg ønsker å undersøke hva som er avgjørende for ungdommenes valg når de skal undersøke studieretning på videregående skole og hvilke erfaringer de har etter at de har begynt.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Nord Universitet avdeling Nesna er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg ønsker å spørre ca. 180 elever fordelt slik:

- 2 klasser på ungdomsskolen, 10.klasse .
- 2 klasser på studiespesialiserende, Vg1.
- 2 klasser på elektro, Vg1.
- 2 klasser på helse og oppvekst, Vg1.

Siden du er elev i en av disse klassene så får du spørsmål om å delta.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du ønsker å delta på prosjektet så må du fylle ut et elektronisk spørreskjema. Jeg vil komme til din klasse og informere litt om undersøkelsen og være tilstede hele tiden for å bistå hvis noe skulle oppstå. Du vil få en link til en nettside der spørreskjemaet er. Svarene dine blir registrert elektronisk og vil bli slettet etter at masteroppgaven er levert. Det er bare jeg og veileder som har tilgang til svarene. Hele prosessen tar ca. 45 minutter og vil gjennomføres i en skoletime på skolen.

Jeg håper du velger å være med på prosjektet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan jeg oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Det er bare jeg, Stian Bertheussen, som kommer til å se svarene i undersøkelsen.

Det er en veldig liten teoretisk mulighet for å spore opp svarene til hver enkelt deltaker. Siden denne undersøkelsen skal gjøres på internett så etterlater hver bruker seg en IP-adresse når de logger seg på. Det er viktig å presisere at jeg ikke har noen nytte av å vite hva hver enkelt har svart, men det er alle svarene i sammen som er viktige. Det opplyses ikke om hverken navn, navn på skole, fødselsdato eller andre faktorer som kan spores tilbake til hver enkelt elev.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 15.mai 2019 og da slettes alle dataene i undersøkelsen.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Nord Universitet, avdeling Nesna og student Stian Bertheussen har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Nord Universitet, avd. Nesna ved Dosent Oddbjørn Knutsen, telefon: 75 05 78 80 eller e-post: oddbjorn.knutsen@nord.no.
- Student Stian Bertheussen, telefon 97 11 77 78 eller e-post: stianbertheussen@gmail.com
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Samtykkeerklæring

Håper at du samtykker slik at jeg får gjort denne undersøkelsen på flest mulig elever. Antallet betyr mye for at undersøkelsen skal bli så troverdig som mulig.

Håper at du fyller ut navnet ditt og bekrefter med det at du samtykker til undersøkelsen.

Underskrift:

Dato:

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet: *Elevens erfaring med valg av videregående opplæring*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i en spørreundersøkelse om prosjektet.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet 15.mai 2019

Tusen takk for hjelpen.

Skedsmokorset 12.11.2018

Stian Beftveare

Vedlegg 3

Oversikt over alle spørsmålene og dens koder i spørreskjemaet.

Antall svarpersoner: 153

Hovedkategori A: Litt informasjon om deg.

For at undersøkelsen skal kunne brukes til forskningen min så trenger jeg litt informasjon om deg.

Spørsmål 1 – kode A1:

Kjønn:

Gutt
Jente
Annet

Spørsmål 2 – kode A2:

Alder:

15 år
16 år
17 år
18 år
19 år

Spørsmål 3 – kode A3

Klasse:

Vg1 studiespesialisering
Vg1 helse og oppvekst
Vg1 Elektro
10.klasse
Ikke besvart

Spørsmål 4 – kode A4

Hva var / er ditt karaktersnitt i 10.klasse ? (Tallene angir karakterer).

1 – 2.4
2.5 – 3.4
3.5 – 4.4
4.5 – 5.4
5.5 – 6

Spørsmål 5 – kode A5

Hva er forelder 1 sin høyeste utdanning?

Grunnskole
Videregående skole
Fagbrev
Høyere utdanning
Vet ikke

Spørsmål 6 – kode A6

Hva er forelder 2 sin høyeste utdanning?

Grunnskole
Videregående skole
Fagbrev
Høyere utdanning
Vet ikke

Spørsmål 7 – kode A7

Hvilket morsmål har forelder 1?

Norsk
Engelsk
Annet

Spørsmål 8 – kode A8

Hvilket morsmål har forelder 2?

Norsk
Engelsk
Annet

Spørsmål 9 – kode A9

Hvilket morsmål har du?

Norsk
Engelsk
Annet

Spørsmål 10 – kode A10

Her kan du skrive hvilket morsmål du har hvis du har valgt "Annet" i det forrige spørsmålet.

Spørsmål 11 – kode A11

Er det annen informasjon om deg som er viktig å vite i forbindelse med denne undersøkelsen?

Hovedkategori B: Om andres betydning for ditt valg av utdanning.

De neste spørsmålene handler om hvilken betydning andre har hatt for ditt valg av videregående opplæring.

Denne kategorien hadde disse svaralternativene: Ingenting, litt, mye, veldig mye og vet ikke.

Spørsmål 12 – kode B1

Har dine foreldre veiledet deg i valg av studieretning på videregående skole?

Spørsmål 13 – kode B2

Har lærerne dine veiledet deg i valg av studieretning på videregående skole?

Spørsmål 14 – kode B3

Har rådgiverne dine veiledet deg i valg av studieretning på videregående skole?

Spørsmål 15 – kode B4

Har vennene dine påvirket deg i valg av studieretning på videregående skole?

Spørsmål 16 – B5

Har andre i familien påvirket deg i valg av studieretning på videregående skole?

Spørsmål 17 – B6

Er det andre personer (forbilder) som har påvirket deg i valg av studieretning på videregående skole?

Spørsmål 18 – kode B7

Hadde reisevei til videregående skole noen påvirkning av valg av studieretning på videregående skole? (Ikke valg av skole, men valg av linje/studieretning).

Spørsmål 19 – kode B8

Hadde rykter om videregående skole noen påvirkning av valg av studieretning på videregående skole? (Ikke valg av skole, men valg av linje/studieretning).

Spørsmål 20 – kode B9

Har fritidsaktivitetene dine påvirket deg i valg av studieretning på videregående skole?
(Ikke valg av skole, men valg av linje/studieretning).

Spørsmål 21 – kode B10

Har karaktersnittet ditt hatt betydning for ditt valg av studieretning?
(Ikke valg av skole, men valg av linje/studieretning).

Spørsmål 22 – kode B11

Hadde karaktersnittet betydning for valg av hvilken videregående skole du søkte på?
(Ikke valg av linje/studieretning, men hvilken skole du valgte).

Spørsmål 23 – kode B12

Har ditt kjønn hatt betydning for ditt valg av studieretning på videregående skole?
(Ikke valg av skole, men valg av linje/studieretning).

Spørsmål 24 – kode B13

Har/hadde ditt fravær betydning for valg av studieretning på videregående skole?
(Ikke valg av skole, men valg av linje/studieretning).

Spørsmål 25 – kode B14

Har/hadde ditt fravær betydning for valg av videregående skole?
(Ikke valg av linje/studieretning, men hvilken skole du valgte).

Spørsmål 26 – kode B15

Har/hadde trivsel på skolen noe å si for valg av studieretning på videregående skole?
(Ikke valg av skole, men valg av linje/studieretning).

Spørsmål 27 – kode B16

Har/hadde trivsel betydning for valg av videregående skole?
(Ikke valg av linje/studieretning, men hvilken skole du valgte).

Spørsmål 28 – kode B17

Er det noe du vil utdype i denne kategorien som handler om "andres betydning for ditt valg av utdanning" så kan du skrive det her.

Hovedkategori C: Om rådgivning og faget utdanningsvalg.

De neste spørsmålene handler om rådgivning og faget utdanningsvalg på ungdomsskolen. I hvilken grad har disse vært til hjelp for deg i ditt valg av videregående opplæring.

Denne kategorien hadde disse svaralternativene: Helt uenig, litt uenig, litt enig, helt enig og vet ikke.

Spørsmål 29 – kode C1

Var samtalen du hadde alene med rådgiver nyttig?

Spørsmål 30 – kode C2

Var samtalen du hadde i gruppe med rådgiver nyttig?

Spørsmål 31 – kode C3

Har utplassering i skole/bedrift hatt innvirkning på ditt valg av studieretning på videregående skole.

Spørsmål 32 – C4

Har en utdanningsmesse hatt innvirkning på ditt valg av studieretning på videregående skole?

Spørsmål 33 – C5

Var faget utdanningsvalg nyttig i forhold til ditt valg av studieretning på videregående skole?

Spørsmål 34 – kode C6

Synes du tilgjengeligheten til rådgiver har vært god?

Spørsmål 35 – kode C7

Fikk du den veiledningen du ønsket av rådgiver?

Spørsmål 36 – kode C8

Ville du ha brukt en «digital rådgiver» på internett hvis det fantes?

Spørsmål 37 – kode C9

Føler du at de som har gitt deg råd om studieretning på vgs har god erfaring med rådgivning?

Spørsmål 38 – kode C10

Føler du at du har fått nok kunnskap om det yrket du har valgt?

Spørsmål 39 – kode C11

Hvilke av disse nettstedene med utdannings - og karriererelatert innhold kjenner du til? (Flere valg er mulig).

C11A: Utdanning.no

C11B: Vilbli.no

C11C: Studievalg.no

C11D: Udir.no

C11E: Ung.no

C11F: Vigo.no

Spørsmål 40 – kode C12

Er det noe du vil utdype i denne kategorien som handler om "rådgivning og faget utdanningsvalg" så kan du skrive det her.

Hovedkategori D: Om ditt framtidig yrke.

De neste spørsmålene handler om ditt framtidige yrke og hvilke tanker du har om det.

Denne kategorien hadde disse svaralternativene: Helt uenig, litt uenig, litt enig, helt enig og vet ikke.

Spørsmål 41 – kode D1

Vet du hvilket yrke du vil jobbe i om 7 år?

Spørsmål 42 – kode D2

Vet du nok om ditt fremtidige yrke?

Spørsmål 43 – kode D3

Tror du at du jobber med ditt «drømmeyrke» om 7 år?

Spørsmål 44 – kode D4

Har lønn mye å si når du valgte yrke?

Spørsmål 45 – kode D5

Har arbeidstid mye å si når du valgte yrke?

Normal arbeidstid er mellom kl. 0800 og 1600. Noen yrker har arbeidstid utenom dette, som f.eks. kokk, brannmenn, politi, sykepleiere o.l.)

Spørsmål 46 – kode D6

Hvor har du hentet mest / skaffet deg informasjon om «drømmeyrket» ditt? (Flere valg er mulig).

D6A: Internett

D6B: Rådgiver

D6C: Lærere

D6D: Skriftlig materiell

D6E: Familie

D6F: Venner

D6G: Ikke besvart

Spørsmål 47 – kode D7

Er det noe du vil utdype i denne kategorien som handler om "ditt framtidig yrke" så kan du skrive det her.

Hovedkategori E: Om din vei til videregående skole.

De neste spørsmålene handler om din vei til videregående skole.

Denne kategorien hadde disse svaralternativene: Helt uenig, litt uenig, litt enig, helt enig og vet ikke.

Spørsmål 48 – kode E1

Vet du at det er et fag på ungdomsskolen som heter utdanningsvalg?

Spørsmål 49 – kode E2

Føler du at du har fått nok tid/fikk nok tid i søkeprosessen til videregående skole?

Spørsmål 50 – kode E3

Er eller var du motivert for videregående skole?

Spørsmål 51 – kode E4

Har du noen gang vurdert å ikke gå på videregående skole?

Spørsmål 52 – kode E5

Føler du/følte du deg godt nok forberedt til å søke videregående skole?

Spørsmål 53 – kode E6

Hadde du bestemt deg for hvilken studieretning du ville søke på vgs før du begynte i 10.klasse?

Spørsmål 54 – kode E7

Er det noe du vil utdype i denne kategorien som handler om "din vei til videregående skole" så kan du skrive det her.

Hovedkategori F: Om dine erfaringer etter å ha begynt på videregående opplæring?

De neste spørsmålene er for deg som allerede går på videregående skole og hvordan du opplever valget av studieretning og ditt fremtidige yrke nå.

Denne kategorien hadde disse svaralternativene: Helt uenig, litt uenig, litt enig, helt enig, vet ikke, 10.klasse

Går du i 10.klasse så kryss av for at du går i 10.klasse i spørsmålene. (5 spørsmål).

Spørsmål 55 – kode F1

Føler du nå at du er på riktig linje på videregående skole?

Spørsmål 56 – kode F2

Har du vurdert å ta et omvalg, det vil si gå et annet VG1 – kurs enn det du går i dag?

Spørsmål 57 – kode F3

Kjenner du til at det er kryssløp mellom VG1 – og VG2 linjer på vgs?

Spørsmål 58 – kode F4

Har du vurdert å slutte på videregående skole?

Spørsmål 59 – kode F5

Er det noe du vil utdype i denne kategorien som handler om "dine erfaringer etter å ha begynt på videregående opplæring" så kan du skrive det her.

Hovedkategori G: Åpent spørsmål

Spørsmål 60 – kode G1

Her kan du skrive hva du vil om utdannings- og yrkesvalg. Er det viktige emner som du vil si noe om som vi ikke har spurt om?